KUBBEALTI
AKADEMİ
Mecmuası

KUBBEALTI
AKADEMİ
Mecmuası

Sayı 163
Yıl 41/3
Temmuz 2012

Üç ayda bir yayınlanır.
Yerel Süreli

Kubbealtı İktisâdî İşletmesi adına sâhibi
İdris Alhanlıoğlu
Yazı işleri müdürü
Mehmet Nuri Yardım

Yayın danışmanları
Prof. Dr. Mustafa Fayda
Prof. Dr. Mustafa Tahralı
Prof. Dr. Kâzım Yetiş
Dr. İ. Aydın Yüksel
Zeynep Uluant

Dergi tasarımı
Ersu Pekin

info@kubbealti.org.tr
www.kubbealti.org.tr
Kubbealtı İktisâdî İşletmesi
Peykhane Sokağı No.3
34126 Çemberlitaş-İstanbul
Tel: 212 516 23 56-518 92 09
Faks: 212 638 02 72

Abone bedeli
Yurtiçi: 30.- TL.
Kurumlar: 30.- TL.
Yurtdışı: 30.- USD, 25 euro

Banka hesap no:
Vakıflar Bankası, Beyazıt Şubesi
00158007260409914

Garanti Bankası, Çemberlitaş Şubesi
TR54 0006 2000 0440 0006 298709

Posta Çeki No. 337056

Baskı
Özal Matbaası
Davutpaşa Cad. 81/39 Topkapı/İstanbul
Tel: 212 565 25 99

Mecmuamızdaki yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.

İçindekiler

5 Değerli Kubbealtı Dostları, Kubbealtı

7 Ramazan Münâsebetiyle Dostlarla
Bir Musâhabe, Sâmiha Ayverdi

11 Dilimiz ve Akademi, Sabri Esat Siyavuşgil

14 Fuzûlî ve Biz, Yük. Mîm. Özcan Ergiydiren

18 Fâtih'te Niyaz Akşamları, Bâkî Bilgin

19 Bir Gezinin Îtirafları ve
Râhibe Teresa, Prof. Dr. Ali Murad Daryal

28 Evlâd-ı Fâtihandan Alâeddin Halveti
(Yayıntaş), Prof. Dr. Mehmet Demirci

39 Hâtıraların Aydınlığında
A. Yüksel Özemre, Prof. Dr. Ahmed Güner Sayar

43 Vefâtının 50. Yılında
A. Hamdi Tanpınar, Prof. Dr. Abdullah Uçman

55 Hazânın Hüznü, Semih Sergen

56 Dostluğa Giden Yol, Ayhan Güldaş

59 Aktüel Edebiyatta
Târih ve Tasavvuf Modası, Dr. Mehmet Samsakçı

70 Sabır Sarmaşıkları (Rubâîler), Bekir Sıtkı Erdoğan

71 Nev'eser'in Eseri, Zeynep Uluant

76 Makedonya'da Çarşı ve Meydanlarımız, Maksud Ali

85 Üçüncü Tepede Hayat, Mehmet Nuri Yardım

90 Okuduklarım-Gördüklerim-Duyduklarım, Kemal Y. Aren

Değerli Kubbealtı Dostları

Sıcak havaların giderek kendisini hisset-tirmeye başladığı bu günlerde yine sizin-le berâberiz.

Mecmuamıza Sâmiha Ayverdi'nin "Ramazan Münâsebetiyle Dostlarla Musâhabe" isimli makālesiyle başlıyoruz. Mübârek ayı karşılayacağımız Temmuz ayında zannediyoruz istifâde ederek okuyacağınız bir yazı olacak. Kıymetli ediplerimizden Sabri Esat Siyavuşgil'in "Dilimiz ve Akademi" Türkçenin ezelî derdine çö-zümler gösteriyor. Özcan Ergiydiren bu defa "Fuzûlî ve Biz"i yazdı. "Bir Gezinin Îtirafları ve Râhibe Teresa" Prof. Dr. Ali Murat Dar-yal'ın makalesi. Prof. Dr. Mehmet Demirci "Evlâd-ı Fâtihandan Alâeddin Halvetî (Yayıntaş)"yi bize tanıtıyor. Prof. Dr. Ahmed Gü-ner Sayar ise, Üsküdar yârânından Ahmed Yüksel Özemre Hocayı anıyor. Yazının ismi "Hâtıraların Aydınlığında A. Yüksel Özemre Portresine Bir Çerçeve Arayışı". Prof. Dr. Abdullah Uçman, "Vefâ-tının 50. Yılında Ahmet Hamdi Tanpınar"ı makālesinde anlatıyor. Diğer yazarlarımız ve makāleleri ise şöyle: Ayhan Güldaş: "Dostlu-ğa Giden Yol", Dr. Mehmet Samsakçı: "Aktüel Edebiyatta Târih ve Tasavvuf Modası", Zeynep Uluant: "Nev'eser'in Eseri", Maksud Ali: "Makedonya'da Çarşı ve Meydanlarımız", Mehmet Nuri Yar-dım: "Üçüncü Tepede Hayat", Kemal Y. Aren: "Okuduklarım-Gör-düklerim-Duyduklarım". Mecmuamızın bu sayısında değerli şâir-lerimiz Bekir Sıtkı Erdoğan, Bâki Bilgin ve Semih Sergen'in şiirlerini okuyacaksınız.

Kubbealtı'nda daha önce neşrettiğimiz, Prof. Dr. Orhan Okay'ın Bir Başka İstanbul isimli eserin 3.; Nihad Sâmi Banarlı'nın Edebiyat Sohbetleri'nin 6.; Dursun Gürlek'in Sohbet Tadında isimli eserin 2.; Mehmet Demirci'nin 40 Levha 40 Yorum'un 2.; Sâmiha Ayverdi'nin Paşa Hanım isimli eserinin 2.; Ahmed Yüksel Özemre'nin Portreler Hâtıralar'ın 3. ve Üsküdar'da Bir Attar Dükkânı'nın 12. baskıları yapıl-mıştır.

Cumartesi günleri yapılan bu seneki Kubbealtı Sohbet Toplantı-ları 26 Mayıs'ta Kubbealtı Korosu'nun konseri ile sona erdi. Koro-muz Balkan Savaşı'nın ve Balkanlar'dan Göçlerin 100. yılı münâse-betiyle Balkanlardaki Evlâd-ı Fâtihân'ın duygularını dile getiren Rumeli Türküleri ile İstanbul Türkülerinden oluşan bir program sunmuştur. Cumartesi günleri yapılması programlanan sohbet ve gezi programlarının tamâmına yakını gerçekleştirilmiştir. Ancak Bursa ve Beyazıt gezileri hava muhâlefeti yüzünden yapılamamış-tır. Kış dönemi kurslarımız Mayıs ve Haziran aylarında tamamlan-mıştır.

Kubbeltı'nda yaz aylarında verilen, Dursun Gürlek idâresindeki Osmanlı Türkçesi kursu ile Tevfik Kalp yönetimindeki Hat Sanatı dersleri devam etmektedir.

Mayıs ayında Vâkıflarımızdan Esmâ Nigar Güneri Hanımefen-di, Haziran ayında da Vakfımız mensuplarından Güzîde Yılmaz Hanımefendi ve mecmuamızın ilk çıktığı yıllarda verdiği îlânlarla bizi desteklemiş olan işadamı Sabri Ülker ile millî ve mânevî değerlere bağlılığı ile bilinen, Türk halk şiirinin mümtaz ismi Abdurrahim Karakoç ve dünyâca tanınmış müslüman Fransız mütefekkir Roger Garaudy hayâta vedâ ettiler. Bu arada yıllarca Kütahya'dan cumartesi günleri gelerek tezhip kurslarımıza katılan, sergilerimize eser bağışlayan Kerim Keçecigil bir sergi münâsebetiy-le bulunduğu Antalya'da kalp krizi sonucu vefat etmiştir. Sonsuz-luk âlemine göçen bu zevâta Allah'tan rahmet diliyoruz. Kabirleri nur, mekânları cennet olsun.

Yeni sayımızda buluşmak üzere.

Kubbealtı

Ramazan Münâsebetiyle Dostlarla Bir Musâhabe

Sâmiha Ayverdi

Oruç nedir?

– Cevâbı hem kolay hem de güç bir sual. Peşin olarak kısaca şunu düşünelim: Orucu, muayyen saatler ara-sında yemekten içmekten ve orucu ihlâl eden tutum ve davranışlar-dan kaçınmaktan ibâret görmemek gerek. Zîra orucun, fizyolojik olduğu kadar sosyal ve psikolojik hattâ pedagojik tarafları da vardır ki, uzvî ve bedenî faydaları yanında, rûhânî ve terbiyevî tarafları daha ağır basar.

Meselâ bu toplu ibâdetin sosyal tarafı, âileyi olduğu kadar ce-miyeti de günlük hayâtında aynı çizgiye getirmiş olmasıdır. Şöyle ki iftar saatinde sofra başında toplanan âile gibi, komşuların, hattâ bü-tün mahallenin ve hattâ bütün bir şehrin, aynı zamanda besmele ile oruçlarını açmaları, cemiyeti bir içtimâî nizam ve müşterek bir âhenge götürür ki bunun, ferdlerde uyandırdığı psikolojik kazancı inkâra sığmaz.

Şüphe yok ki çocuklar için de kütleye şâmil berâberliğin ifâde ettiği birlikte, öğretici ve düşündürücü hava, ileriki hayâtı için çocu-ğu hazırlamaya doğru atılmış bir adım sayılmalıdır.

Fakat orucun gerçek esprisinde, ferde ve cemiyete müteveccih olan emir oruçlu kimsenin aynı zamanda dilini ve gönlünü kin gibi, kibir gibi, yalan gibi, hîlekârlık ve kalp kırıcılık gibi nefsânî hırslara karşı kapalı tutmasıdır. Bu orucun gerçek yönü, mânevî cephesi ve asıl kazancıdır. Bu îtibarla da oruç, bir ferâgat ve nizam silsilesidir.

*

– Biraz da Kadir'den söz etsek…

– Niyâzî Mısrî Hazretleri der ki: "Kulun kalbine ilim ve mârife-tin gelmesi, ancak ve ancak zikir ile tevhîd ile kulun, varlığından tamâmiyle geçip fenâfillah durağına erişinceye kadar mücâhede etmesi ile mümkün olur. Zîra dâne toprak altında fânî olmadan, içindekini meydana vermez. Böylece de mücâhede ve fenâya, "Leyletül-kadr" denmiştir.

Mücâhede bir ağaçtır. Maârif ise onun meyvesidir. Hazret-i Ay-şe, Resûlullah'a sorup: "Kadir gecesine rastlarsam nasıl duâ ede-yim?" dediğinde, Peygamber Efendimiz: "Allahım, sen af edicisin, affı seversin, beni affeyle!" dersin cevâbını verir.

O gece, vahyin başlangıcını teşkil eyler.

Hazret-i Rifâî de oğlunun, "Kadir nedir?" suâline: "Basîret gö-zünü Hak ve hakîkat cilâsı ile temizleyenin her gecesi Leyle-i Kadr'dir," cevâbını vermiştir.

Cenâb-ı Hak (İnfitar sûresinin 1-6. âyetlerinde) meâlen şöyle demektedir: "Gök yarıldığı zaman, yıldızlar dökülüp dağıldığı zaman, denizler fışkırdığı zaman, kabirler altüst edildiği zaman, her nefis, önünden ne yolladı, geriye de ne bıraktı ise (artık hepsini de görüp bilecektir). Ey insan o lutuf ve keremi bol Rabbine karşı seni aldatan nedir?"

Gök ne zaman yarılır? Kadir Gecesi. Kur'ân-ı Kerim beşeriyete bu gecede tevhit nurlarını saçmış ve insan oğluna Hakk'ın azameti karşısında gurur ve büyüklük taslayacak kadar kendisini yanıltanın ne olduğunu anlatmak istemiştir. Asırlar evvel Hazret-i Resûl-i Ekrem tarafından zaferi tebşir edilen Fâtih Sultan Mehmed de Hakk'a karşı gurûrun ne abes ve ne zavallı bir küçüklük olduğunu bildiğinden tam bir kulluk aczi içinde bunu cihâna îlân etmeyi yüce mevkiinin bir îcâbı bilmiş ve bunu da gözler önüne sermiştir.

İstanbul'un fethini müteâkip, pâdişah şehre girdiğinde doğru Ayasofya'ya gidişi çok mânidardır. Şöyle ki, genç hükümdar, daha mâbetten içeri girmeden evvel secdeye varıp yerden aldığı bir avuç toprağı başına serperek bütün umur ve icrââtında olduğu gibi bu zaferinin de Hakk'ın lutuf ve inâyetiyle gerçekleştiğini işâret eyle-mek istemiştir. Bu hareketiyle kulluk vecîbesini yerine getirirken merkezden muhîte, yâni hükümdarlık makāmından bütün tebasına îkaz edici ve uyarıcı bir mesaj vermiştir.

*

– Ayasofya'ya âit bir hâtıra nakledebilir misiniz?

– Ayasofya câmiine gelmiş bulunan yabancı ülkelerin diplomasi çevreleri ile gene yabancı seyyah kāfileleri üst balkondan namazı tâkip ederlerdi.

Yüzleri hattâ binleri bulan cemâatin, nizam şaşırmadan rükû ve sücûda varışlarını mihraptaki imamın hüneri zannederek heyecâna kapılmış olan seyyahlardan biri kendini tutamıyarak ayağa fırlamış ve bülend âvâz ile "Bravo kaptan!" diye bağırmıştır.

*

– Ramazanda ne gibi eğlenceler yapılırdı?

– İslâmiyet, ilâhî olduğu kadar beşerî de olan bir dindir. Bütün gücü ile insan oğlunun rûhî tasfiyesi ve derûnî arınmasını sağlarken onun beşerî ihtiyaçlarını da bir kenara itmemiş, gülmesini, eğlenme-sini hoş görmüş hattâ istemiştir.

Mütedeyyin olan İstanbul halkı, bu anlayıştan hareket ederek mutaassıp olmamış ve orucunu açar açmaz, iftardan ya da terâvih-den sonra eğlenmeyi asla ihmal etmemiştir.

Şehrin cemiyet hayâtının târihinde bir safha teşkil eden Direkler Arası eğlenceleri, bu yüzden, şehir halkının rağbetini çekerek uzun yıllar sürüp gitmiştir.

Direklerarası, âdeta bir paratoner gibi ramazan gecelerinin câzi-be merkezi idi. Vezneciler'den Saraçhâne'ye kadar uzayan cadde üstünde her sınıf halkın devam ettiği kahvehâneler, çayhâne ve kıraathâneler vardı ki kiminde emekliler karar eder, kiminde san'at-kârlar toplanır, kiminde ise şehir uşakları tatlı zamanlar geçirirlerdi.

Caddede omuz omuza akan insan seli ise bir aşağı bir yukarı gidip gelir ve bütün bu kalabalık, kahvehânelerden başka tiyatrola-ra koşmaktan da geri kalmazdı.

Halk, bilhassa meddahları ve tulûat ustalarını seyretmeye pek meraklıydı. O devirde Türk dili kalbinden hançerlenmemiş olduğu için şifâhî kültürden yana tulûat san'atkârlarının ve meddahların nükteleri, cinasları, tatlıya üşüşen arılar misâli, etraflarına hesapsız bir seyirci kalabalığı toplardı.

Bâzı kahvehânelere Tanbûrî Cemil Bey veTatyos Efendi gibi san'atkârlar da gelirdi. Gene bu cadde üstünde ramazana mahsus atış yerleri açılır ve uygun bir dükkân tedârik edilemezse bu nişan-cılık yarışları çadırlarda yapılırdı. Bir sene Şehzâdebaşı'na küçük bir sirk de gelmişti.

Caddenin kalabalığı, ancak araba içinde geçen hanımlar için bir dereceye kadar kolay olurdu.

Şehzâdebaşı piyasasının meşhur müdâvimleri arasında Sultan Reşad'ın oğullarından Şehzâde Ziyâeddin Efendi, bilhassa göze çar-pan sîmâlardandı.

Yakışıklı bir kimse olan şehzâde, sarı döşemeli ve körüğü açık arabası içinde kimseyi rahatsız etmez, etrâfına bakınarak geçip gi-derdi.

Yıllar yılları kovalayıp Osmanlı Hânedânı memleketten çıkarıl-dıktan sonra Ziyâeddin Efendi'nin bir yabancı gemide ateşçilik et-tiği ve bu vesîle ile limana giren gemiden İstanbul'u seyrettiği rivâ-yeti duyulmuştur.

Dilimiz ve Akademi*

Sabri Esat Siyavuşgil**

Dil bu memleket için bir ıztırap mevzûu ol-du. Kaderin şu cilvesine bakınız ki, fertleri birbirine kenetleyerek millet hâline getiren dil, yurt ve yurttaş sevgisi-nin baba ocağı, mantık ve zevkin kaynağı ve kuyumcu potası olan dil, bizde insanları birbirine düşüren bir kara çalı, düşünceye ket vuran ve zevki hurdahaş eden belâlı ve müzmin bir derttir.. Bir tarafı dinlersiniz, hâlis veya zorâki bir heyecanla uydurmacılığın felsefesini yapar. Türk kültürünün öz kaynaklarına dönmesi ve yabancı kenelerden kurtulma-sı lüzûmundan, bu hayırlı gelişmenin de ancak devlet zoru ile ve mek-tep yolundan hızla gerçekleşebileceğinden dem vurur. Öbür tarafı din-lersiniz, tutulan yolun bizi fikir ve duygu anarşisine, şuur ve vicdânı-mızda yer etmiş olan kıymetleri altüst etmeye götürdüğünü, kültürde öz kaynaklara Arapça ve Farsça düşmanlığıyla ve uydurmacılık gayreti ile değil, sağlam, zengin, işlek ve âhenkli bir dilden hız alacak ölçülü bir tefekkür ile varılacağını söyler.

Bir tarafa sorarsınız, kültürümüzün öz kaynağı neresidir, bizi mil-let yapan kıymetlerimiz nelerdir, dünü bir kalemde silmek istediğinize göre bize örnek olarak gösterilecek evvelsi günü hangi târihte ve hangi kıtada arayacağız? Yoksa millî kültürümüzün kilit taşları olacak dil âbi-delerini sizler mi yaratacaksınız? Yoksa bu vazîfeyi gelecek nesillere mi bırakacaksınız? Ya o zamâna kadar benim hâlim ne olacak? Kültürün öz kaynaklarına dönmüş bir Yûnus Emre'niz, bir Fuzûlî'niz, bir Şeyh Gālib'iniz, bir Hâlit Ziyâ'nız zuhur edinceye kadar ben neye dayanayım, ne ile avunayım, ne ile öğüneyim? Hani senin güzel sözün, özlü dü-şüncen, değerli buluşun dedikleri vakit benim bugüne kadar dilim yoktu, bekleyin, hele dilim bir dönsün, o zaman söylerim mi diyeyim? Diyemem ki, dersem, vah vah, biz seni millet biliyorduk, halbuki senin daha dilin yokmuş! Demezler mi?

Hem nasıl dilim varır da söyleyebilirim? Dede Korkut'tan, Evliyâ Çelebi'den, Cenap Şahâbeddin'den utanmaz mıyım? Bâkî'den, Nâilî'-den, Ahmet Hâşim'den hayâ etmez miyim? Zekâya "anlak", hâfızaya "bellek" dersem, kültürünün hangi öz kaynağına ulaşırım? Yirmi bir milyonluk milletimin hangi ferdine merâmımı anlatırım? Ben zihin di-yorsam, rahmetli annem beni her sabah mektebe "Allah zihin açıklığı versin!" duâsı ile

---

* Yeni Sabah, n. 4201, 18 Kasım 1950.

** Derleyen: Arzu Saçan. Marmara Ü. Edebiyat Fak. T.D.E. Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi.

gönderirdi. O da onu babasından duymuş olacak.

Daha dün devlet otoritesi, kitabımdan doğru sözü çizip yerine uydurmacayı koyarken, mektepte "terim"e saygı göstermedim diye beni ağız dolusu paylarken, gazeteme, tiyatroma, radyoma dil sansürü ko-yup günün her saatinde zihnimi allak bullak ederken, kānûnumu an-cak "Sözlük"le sökebildiğim, lugatımda aradığım kelimeyi hudut hâri-ci edilmiş gördüğüm günlerin henüz serpintileri içinde bocalarken doğru yolu nasıl bulayım?

Öbür tarafa sorarsınız, dili yapan millettir ve târihtir. Doğru.. Eğer millet isek zuhûrumuzdan bugüne uzayıp giden kültür târihimizin or-ta halkalarını koparıp atarak, yalnız başı ve sonu ile iki halkalık bir zin-cir yapamayız? O da doğru. Asırlarca haddeden geçmiş, incelmiş, her fikri ve her duyguyu en nâzik perdelerine kadar seslendirecek bir hâle gelmiş olan bir dili zaptiye yasağıyla ve falaka korkusuyla milletin ağ-zına tıkıp onu kuş diline alıştıramayız. Bu da pek doğru. Fakat ben ne yapayım? "Kıvanç"ın, "ivedi"nin, "bilimsel"in sopalı hâtırası kafamda Demokles'in kılıcı gibi asılı dururken bana kelime haznemi geri vere-cek hayır sâhibini nasıl telâşsız bir îtimatla ve kaygısız bir sabırla bek-leyebilirim? Peki, uydurmacıya inanmayayım, dil hocalığı eden devlete boyun eğmeyeyim. Fakat kime bel bağlayayım? Kime iç rahatlığıyla, kötü düşüncelere sapmadan, işin içinde bir oyun vardır demeden îman edeyim?

Bilirsem ki, dilimi can ve gönülden sevenler, onun bütün inceliğini, zarâfetini, zevkini ve âhengini ruhlarına sindirmiş bugüne kadar siyâ-set küheylanına binip de dil arsasını târumar etmemiş ve kendi köşele-rinde eserle dilime saygı göstermiş olanlar bir araya gelmişler, yıllardır çil yavrusu gibi dağıtılmış olan kelimelerimi toplayıp boş çuvala döndü-rülen sözlerime mânâ yığınlarını doldurarak, bana bir lugat ve gramer kitabı hazırlıyorlar. Bilirsem ki, bu elleri öpülecek dostlar, siyâset çarkı-na takılmayacak kadar metin, direktife eyvallah demeyecek kadar hür fikirli ve lugatı atlama taşı yapmayacak kadar gözü ve gönlü tok kişi-lerdir, o zaman gönül ferahlığıyla inanırım, dilim ve kalemime baskı-nın kilidini değil, zevkin ve bilginin çelengini takacak olan böyle bir irşâda îman eder ve uyarım.

Nerede böyle bir heyet? Hani hür Türk Akademisi? Yirmi bir mil-yonun içinden elbette bu kuralla yirmi kişi, otuz kişi çıkar. Yalnız seç-mesini bilmeli. Bir kere bu kurulsa, ötesi için korku olmaz. Çünkü Aka-demi, kayıplarını kendi doldurarak yaşar. Asıl himmet eseri, ilk kuru-luş olacaktır ve böyle bir himmet, bânîsinin adını memleket târihine al-tın harflerle kaydettirmeye kâfidir. Bugün bu artık millet hayrına bir devlet işidir. Millî kültürümüzden mesul olan makāmın işidir. Millî Eğitim Bakanlığının işidir. İlk akademi heyeti seçilirken, mîyar ne ka-dar bîtaraf, samîmî ve objektif tutulursa tutulsun, elbette beğenmemez-liklere ve dedikodulara yol açacaktır. Fakat bundan ürkmemeli, bilakis binânın temelini sağlam atmağa, iskeletini sağlam kurmağa bakmalı-dır. Bu memlekette henüz kafasını ve kalemini dimdik ve tertemiz tut-muş edipler vardır, ne kör taassubun, ne de uysal şakşakçılığın damga-sını yememiş fikir adamları vardır. Bunları bir araya ilk Türk akademi-sini kurdurtmak ve ilk âzâsını seçtirmek bugün henüz mümkündür. Fakat biraz daha geç kalacak olursak, dilimizi ve kafamızı kemiren bu anarşinin içinden yekpâre bir vuzuhla

çıkmağa imkân kalmayacaktır. O zaman, dünün mesulleri millet ve târih nazarında ağır bir günah yüklenmişlerse, bugünün kayıtsızları da o derece ağır bir vebâle girmiş olacaklardır. Elbette yapmak, yıkmaktan daha zordur. Fakat millet ve târih, ancak yapıcılara hürmet eder ve minnettarlık duyar.

Fuzûlî ve Biz

Özcan Ergiydiren

Geoffrey Lewis, Türkçenin sâdeleştirilmesi ve Öztürkçecilik mâcerâmızı tarafsız bir yabancı gözüyle görüp gösterdiği ve bunun ne büyük bir yıkıma sebep olduğunu anlattığı eserine Trajik Başarı adını vermiş.

Alman hümanist Erhart Kaestler, İstanbul'u gezip hâl-i perîşâ-nımızı görünce şöyle yazmış: "Kayıpların en fecîsi hissedilmeyendir."[1]

Kayıplarımızın acısını derinden duyan ve ıstırâbını çeken; yaz-dığı kırk küsur kitabında bu kayıpları bir-bir sayıp döken ve yeni-den var olmanın yollarını gösteren mütefekkir yazar Sâmiha Ayver-di de şöyle demişti: "İngilizler Hindistan'ı kaybetti, amma Shakespeare'i kaybetmedi; biz ise hem Bağdad'ı aldırdık, hem de Fuzûlî'yi kaybettik.

Fuzûlî'yi kaybetmek ne demektir?

Fuzûlî'yi kaybetmek her şeyden önce dilimizi, Türkçeyi kaybet-mek; mâzîmizle bağlarımızı kaybetmektir. O Türkçe ki yüzlerce dîvan şâiri, halk şâiri ve tekke şâiri tarafından asırlarca dikkat, îtinâ ve sevgiyle işlenmiş; ifâde kudreti, zenginlik ve âhenk kazanmıştı. Bütün ömrünü şiire hasreden ve üç dile hâkim olan Fuzûlî, Arapça ve Farsça dîvanlarını tertip etmiş; Türkçe şiir söyleyebilmek için de dilin bütün imkânlarını zorlamış; muvaffak olabilmek için Allah'a yana yakıla duâ etmiş, yalvarmış, şöyle niyaz etmişti:

Ey feyz-resân-ı Arab ü Türk ü Acem
Kıldın Arab'ı efsah-ı ehl-i âlem
Ettin fusahâ-yı Acem'i Îsî-dem
Men Türk-zebandan iltifât eyleme kem

"Ey, Arap, Acem ve Türk milletlerine feyz veren Allah! Sen Arab'ı dünyânın en fasih, (en düzgün) konuşan milleti yaptın. Acem fasihlerine de, Hz. Îsâ'nın nefesi gibi, ölüyü bile diriltecek bir kudret verdin. Ben ki Türk'üm, kusursuz bir Türkçe (en güzel tarz-da) söyleyebilmem için, ey Rabbim benden iltifâtını esirgeme!"

Ve tekrar etmişti:

Ol sebebden Fârisî lafzıyle çoktur nazm kim
Nazm-ı nâzik Türk lafzıyle igen düşvâr olur

[1] Erhart Kaestler, Nesnelerin Ayaklanışı, 1973.

KUBBEALTI AKADEMİ MECMUASI, sayı 163, yıl 41/3, Temmuz 2012

Bende tevfîk olsa bu düşvârı âsân eylerem
Nevbahâr olgac dikenden berg-i gül izhâr olur

"Fars diliyle çok şiir söylenmesinin sebebi, Türkçe ile ince, mâ-nâlı şiirler söylemenin zor olmasıdır. Eğer Allah yardım ederse ben bu zorluğu yenerek, bahar gelince kuru dikenden nasıl güller açılır-sa, bu diken gibi sert lisandan gül gibi güzel, ince şiirler söylerim."

1564-1615 yıllarında yaşamış olan Shakespeare'in manzum olarak yazılmış oyunları bu gün de orijinal diliyle oynanıyor. Hiç kimse "bu günün lisânıyle oynansın!" demiyor; çünkü lise tahsîli yapmış her İngiliz onu anlıyor. Biz ise, Shakespeare ile çağdaş sayı-labilecek Fuzûlî'yi (1483-1556) anlamak şöyle dursun, çok sâde bir Türkçe ile yazan Ömer Seyfeddin'i, daha ziyâde halk için yazmış olan Hüseyin Rahmi'yi, Cumhûriyet devrinin yazar ve şâirlerini, hattâ İstiklâl Marşımızı, hattâ ve hattâ Atatürk'ün "Nutuk"unu anlayamıyoruz. İsmini "Söylev" yapıp başını-gözünü yararak gûyâ sâdeleştirdik; âhenksiz ve soysuz kelimelerle fakirleştirdik, çirkin-leştirdik.

Büyük Türk şâirlerinin yetiştiği, Kānûnî'nin pek sevdiği Hayâ-lî'nin, Zâtî'nin, Taşlıcalı Yahyâ Bey'in, Bâkî'nin ve daha nice şâirin harman olduğu çağda, Bağdad'dan yükselen sadâsıyla Anadolu, Rumeli, Azerbaycan, Türkistan ve Türkmenistan semâlarını feth- eden Fuzûlî, daha hayatta iken "Türkçenin en büyük şâiiri" kabul edilmiş ve bu nâmını günümüze kadar muhâfaza etmiştir. "İlimsiz şiir temelsiz duvara benzer" diyen; Hz. Peygamber'e ve Ehl-i Beyt'e aşk derecesinde büyük bir muhabbetle bağlanmış olan, "Kerbelâ toprağından yaratıldığını" söyleyen; Hadîkatü's-Süedâ'yı (Saâdete Er-mişlerin Bahçesi), ve Leylâ ile Mecnun mesnevîsini yazan, Yüce Peygamber şânında o emsalsiz "Su Kasîdesi"ni dile getiren büyük şâir, lirik mutasavvıf Fuzûlî'yi kaybetmek, bütün dîvan şiirini, İslâm estetiğini, tasavvufu, hattâ mûsıkîmizi kaybetmektir.

Bugünkü nesil Itrî'lerin, Dede'lerin, Sâdullah Ağa'ların bestele-rinden zevk almıyorsa bunda güftelerin mânâsını anlamamasının büyük rolü vardır. Yıllardan beri bestekârlarımız çiçek-böcek-kele-bek manzûmeleri ile sâde suya tirit, yavan besteler yapıyorlar. Çün-kü mânâlı, güzel gûfteler bulamıyorlar; çünkü dalı-budağı kırılmış, kolu-kanadı kesilmiş bu fakir lisanla şiir yazılamaz, yazılamıyor. Ruh, aşk, his, hayat, hâtıra, hayal, hülyâ, rüyâ, hasret, vuslat, imkân, ihtimal gibi birbirinden güzel, geniş mânâlı yüzlerce kelime olma-dan tefekkür de san'at da mümkün olmuyor.

Son zamanlarda bâzı güzel besteler de yapıldı; lâkin bunlar çoğunlukla Osmanlı artığı şâirlerle eski dîvan şâirlerinin güfteleridir ki Fuzûlî, en çok tercih edilenlerin başında gelmektedir; bu devrede bile 30'dan fazla bestekâr onun şiirlerinden 70 kadar beste yapmış.

Dîvan şiirinin büyük ustalarıyla tanıştığımda ilkokuldaydım; o yıllarda lise talebesi olan ablam, her akşam yüksek sesle şiirler okur-du; okuyuşu çok güzeldi, annem ve babam onu zevkle dinlerdi. Yûnus, Bâkî, Nedim, Nâbî, Nef'î ve Şeyh Gālib ile Yahyâ Kemal, Fâruk Nâfiz, Câhit Sıtkı, Necip Fâzıl gibi nice şâirler onun ağzından dile gelirler ve bâzılarını

anlayamadığım o âhenkli mısrâları bir mûsıkî gibi duyardım. Fuzûlî ile tanışmam ise o meşhur murab-baıyle oldu:

Perîşân hâlin oldum sormadın hâl-i perîşânım
Gamından derde düştüm kılmadın tedbîr-i dermânım
Ne dersin rûzigârım böyle mi geçsin güzel hânım
Gözüm cânım efendim, sevdiğim devletli sultânım

Bu dörtlükdeki bütün kelimeler ne kadar güzel ve ne kadar âheklidir; hele "rûzigâr" ...Hiçbir söz, günlerin hafif bir rüzgâr gibi geçip gidivermesini böylesine duyuramaz. Fuzûlî, bir İstanbul söyleyişi olan o zarif "Gözüm cânım efendim" hitâbını acaba kimden öğrenmişti? Âsitâne'den gelen tüccarlardan mı, yoksa Bağdad'ın fethinde Sultan Süleyman'ın maiyetinde bulunan, Leylâ ve Mec-nûn'unda "bir nîce zarîf-i hıtta-i Rum" dediği, aralarında muhte-melen Hayâlî'nin de bulunduğu şâirlerden mi işitmişti? Eski şiirimizi anlamayan, mûsıkîmizden de anlamaz;

Ve ondan anlamayan bir şey anlamaz bizden[2]

Kaç zamandan beri şiirimizden ve mûsıkîmizden uzak nesiller yetişti, yetişiyor. San'atlarımızdan bîhaber, millî ve mânevî kimliği-mizi nasıl tanıyacağız; ecdâdımızın ruhlarıyla nasıl buluşacağız?

Eğitimimizin en büyük meselesi bu olmalı.

*

[2] Yahyâ Kemal.

Fâtih’te Niyaz Akşamları

Bâkî Bilgin

- Evvel Gidenlere -

Devlet getirir meclise bir kutlu velî
Sancak çekilir kıbleye bir hatt-ı celî

Bir hoşca namaz Hakk’a niyâz arzedilir
Tâ fecre kadar her gece ikrâr-ı belî

Cumhûr okunur aşk ile Kur’ân-ı Kerîm
Tevhîd açılır hayli zaman velveleli

Sultân-ı Rusül şânına bin bir salevât
Her dilde terennüm o nebîler güzeli

Bâkî hele sâdıklara ihsân-ı ezel
Tekrâr öpülür şevk ile sultânın eli

Bir Gezinin Îtirafları ve Râhibe Teresa

Prof. Dr. Ali Murat Daryal

"Enîse Özdemir Hanımefendiye ithaf olunur"

29/4/2012 ile 6/5/2012 târihleri arasında eşim ile ben ve daha bâzı yakınlarımız E.T.S Turizmin Bosna-Hersek, Hırvatistan, Karadağ, Arnavutluk ve Makedonya'yı içine alacak şekilde düzenlediği gezisine katıldık. Mihmandarımız Karadağ'ın en uç noktasında bulunan son Osmanlı sancağında "Evlâd-ı Fâtihan" âilesinden çok mükemmel ve muhte-şem insan Enîse Özdemir hanımefendiydi.

Bu müstesnâ insanı tanıdıktan sonra, ne kadar zamandan beri zihnimde "Bir cemiyetin her kademesinde o milletin has evlâtları-nın görev alması gerektiği" husûsunda kurup geliştirdiğim düşün-celerimin çok daha fazla belirginleştiğini farkettim. Çünkü şimdiye kadar yabancı tur rehberlerinin Türkiye'ye gelen turistlere bu millet hakkında yalan-dolan, iftirâ ile neler söylediklerini hem kendim biliyor hem de etraftan işitiyordum.

Ancak bu defa böyle olmadı, bu âbide kişi gittiğimiz yerlerde yabancı tur rehberlerinin hiçbir zaman söylemeyecekleri ve hattâ kitapçıklarına almadıkları ve almayacakları önemli hâdiseler naklet-ti ve başkalarının gizledikleri bilgiler verdi.

Bu girizgâhtan sonra artık, yazının gāyesi îcâbı bize anlatılanlar içinden ehemmiyetine binâen bâzı hususların yanında, yaşanmış bir hâdise ve yine ayniyle vâki olmuş bir olgu nakledilecektir.

1995'te savaş bitince herkes diri diri yakılan beş aylık bebeğin-den ve 65 yaşında vücûdu top mermileriyle parçalanarak öldürülen şehitlerine ağlıyordu.

Bir zaman sonra kimsenin gelip geçmediği, garip bir yerde dâireler çizerek uçuşan "Mâvi Kelebekler" görülür. Görenler buna bir mânâ veremez ve kimsenin de ilgisini çekmez. Hem zâten "canlılar âleminde", "Mâvi Kelebek" diye bir tür yoktur. İstisnâî olsa da böyle bir türe rastlanmamıştır.

Derken bir kadıncağız bir gece bir rüyâ görür. Rüyâsında bu kelebeklerin uçuştukları yerin altında şehitlerin yattığı, buranın açıl-ması söylenir.

Kadıncağız sabahleyin kalkar kalkmaz hemen yetkililere gidip rüyâsını anlatır. Yetkililer kelebeklerle ve rüyâlarla uğraşacak vakit-lerinin olmadığını söyleyerek bu talebi reddetmek isterlerse de, ka-dıncağızın ısrârı üzerine direnemezler ve bir kepçe göndermeye râzı olurlar. Kepçe birkaç metre küp toprak açtıktan sonra şehitlerin kanlar içerisindeki vücutları bir bir ortaya çıkmaya başlar. Sâdece bu toplu mezarda 776 şehit

cesedi çıkacaktır.

Müteâkiben "Mâvi Kelebekler" diğer bâzı yerlerde yine uçuşur-lar ve buralarda yapılan kazılarda çoluk-çocuk, kadın dâhil külliyet-li miktarda şehit cesedi bulunur.

Allah Taâlâ'nın sâdece kendisine inandıkları için katledilen müslümanların mezarlarını göstermek için daha sonra insanların "Şehit Kelebekleri" adını verecekleri ""Mâvi Kelebekler" gönderme-si bu şehitlerin mübârek kanlarına ne kadar önem ve değer verdiği-nin bir nişânesi oluyordu. Nitekim daha sonra bu "Mâvi Kelebek-ler" kimse onlara zarar vermediği ve müdâhale etmediği halde kaybolacaklardı.

Saray Bosna ile ilgili anlatılacak daha pek çok husus vardır. Fakat bu yazı, bilinmekle berâber tekrar bâzı hususlar üzerine dik-kat çekmek ve ayrıca gönüllerden uzak tutulmaya çalışılan mûcize-vî bir hâdise ile vicdanlardan gizlenmek istenen yaşanmış bir vâkıa-nın yeniden gündem bulması maksadıyla kaleme alınmış olduğu için buraya kadar diğer bahislere temas edilmemiş ve bundan sonra da edilmeyecektir.

Saray Bosna'dan sonra Mostar'a geldik. Hırvat topçularının harbde yıkıp harap ettikleri ve daha sonra Bayburtlu taş ustalarının bir inşaat şirketinin ödemesiyle ayniyle yeniden inşâ ettikleri Mos-tar köprüsüne vardık. Mostar köprüsünün dağ eteğine düşen üst tarafında müslümanlar oturuyorlar. Buna mukābil alt tarafında hı-ristiyanlar oturuyorlar. Müslümanlar arkalarında dağlar önlerinde üzerine Mostar köprüsünün kurulduğu Neretva nehri olmak üzere arada sıkışıp kalmışlar. Köprü havaya uçurulacak veya iki makinalı tüfek ile köprü başı tutulacak olsa top ve havan mermileriyle müs-lümanları yok etmek işten bile değildi. Çünkü müslümanların bu kıskaç içinde hareket serbestîleri yoktu. Buna karşılık Sırplar, köp-rünün alt tarafında düz ve geniş bir arâziye yayılmışlardı. Bosna-Hersek dâhil dünyânın dört bir tarafına açıktılar. Tabiî olsun veya başka türden olsun hiçbir engelle karşı karşıya değildiler.

Görünen oydu ki, Sırplar 1992-1995 harbinde olduğu gibi bu-gün yine batıdan yardım almaktadırlar.Bunun en belirgin göstergesi olarak Sırplar Almanlar'dan, İtalyanlardan,Vatikandan aldıkları yardımlarla Balkanların en yüksek ''çan kulesi''ne sâhip koca bir kilise inşâ etmektedirler.

Harbden hemen sonra ve tabiî kilise inşaâtından çok daha önce-leri Sırplar Mostar köprüsünün üst tarafında uzanan sıra dağlardan birinin Mostar'a bakan yüzü üzerinde 33 metre yüksekliğinde ve ona göre genişliği olan bir ''haç'' dikmişler. Haçın 33 metre olması Îsâ Peygamber'in -onlara göre- 33 yaşındayken çarmıha gerilmiş olduğu içindir. Buna karşılık Boşnak müslümanlar "onlar haçlarını istedikleri kadar yükseğe ve istedikleri kadar yüksek diksinler, bi-zim hilâlimiz her zaman daha yüksektir. Çünkü o gökyüzündedir" demektedirler. Tanktaki topla müslümanlar tarafından ateş edilerek yıkıldı.

Daha sonra sâdece Türklerin yaşadığı "Türk Köyü" adıyla anı-lan Poçitel'e geldik. Yedi sene önce buraya ilk geldiğimizde burası cıvıl cıvıldı. Bugün artık sessizliğe bürünmüştür. Issızlık, kimsesiz-lik ve

terkedilmişlik hâkimdir.

Çok iyi hatırlıyorum ki ilk geldiğimiz de yaşlı bir kadıncağız avuc içi kadar sepetlere koyduğu beş-on kiraz tânesini satmaya çalı-şıyordu. Daha sonra yanımıza gelerek elinde tuttuğu sepetlerden birini uzatarak bunu alın dedi. Biz turfanda olduğu için bu fiyatı istediğini sanarak, yolcu olduğumuzu bu miktar kiraza ödeyecek kadar paramızın olmadığını söyleyecek olduk ki, kadıncağız ağla-maklı bir sesle üç evlâdımı da Sırplar öldürdüler, kimsem yok, ak-şam yiyecek bir lokma ekmeğim bile yok dedi. Bunu duyunca başı-mıza dünya yıkıldı. Zarûrî ihtiyaçlarımızın dışında ne varsa hepsini ona bıraktık ve bir kenara çekilip onunla birlikte evlâtları için ağla-dık… Gözlerimiz hep o kadıncağızı aradı… Heyhat onu nerede bulacağız… kimbilir neredeydi ve ne olmuştu…

O gün öyleydi bu gün daha kötüdür. Her şey böyle iken batıya gidip de zevk ü sefâ edenlerin vicdanları sızlasın!

Müteâkiben anlatılması gereken daha pek çok husûsu geride bırakarak Hırvatistan'a geçtik. Dubrovnik'e geldik.

Osmanlılar Dubrovnik'e Dobro-Venedik derlermiş. Kezâ Evliyâ Çelebi'ninin seyâhatnâmesinde yine Dobro-Venedik diye geçer.

Dubrovnik Adriyatik denizi kıyısında binâları kesme taştan yapılmış Ortaçağ'dan kalma bir sâhil şehri. O vakitler burada asiller yaşarmış ve 650 âile kadarlarmış. Uşaklar hizmetkârlar şehrin dışın-da yaşarlarmış, sabah gelip akşam şehrin kapıları kapanmadan evlerine dönerlermiş.

Dubrovnik'i bir yazı çerçevesinde anlatmak bakımından evvelâ onların Osmanlılarla olan ilişkilerini tâkip etmek ve daha sonra ken-di aralarında vâki olan beşeri münâsebetlerini bahis konusu etmek gerekecektir.

Dubrovnik Venedik'e nisbetle karşı sâhilde bulunması hasebiy-le dâima Venediklilerin tehdîtlerine mâruz kalmıştır.

Osmanlıların güçlü devirlerinde Dubrovnik bir defa daha Ve-nediklilerin tehdîdine mâruz kalır. Bunun üzerine Osmanlılardan yardım isterler. Osmanlılar Dubrovnik'in kendi himâyelerinde olduğunu göstermek maksadıyla, taştan bir levha üzerinde etrâfı yontularak kabartma hâline getirilmiş bir Osmanlı kavuğu gönde-rirler. Dubrovnik idâre meclisi, üzerinde kabartma Osmanlı kavuğu bulunan bu taşın Sponza gümrük sarayının en üst noktasına konul-masına karar verir. Bu Osmanlı arması bugün hâlâ yerinde durmak-tadır. Bunu gören Venedikliler bir daha artık Dubrovnik'e dokuna-mazlar. Osmanlılar buna karşılık Dubrovnik'den 12.500 düka altın isterler.

Dubrovnikliler çok çimridirler, bunu vermek istemezler. Daha sonra çarnâçar vermeye râzı olurlar. Halbuki daha o günlerde Dub-rovnikliler'in senelik geliri 300.000 düka altındır. Dubrovnikliler Osmanlılara karşı kendilerini yoksul göstermek için İstanbul'a gönderdikleri vergi görevlilerinin en eski kıyâfetlerle gitmelerine bilhassa dikkat ederlermiş.

Dubrovnikliler dışarıya ve bu cümleden olarak Osmanlılara olduğu gibi kendi aralarında birbirlerine karşı yine son derece cim-ridirler. Buna

dâir pek çok örnekten insanın içini sızlatan, üzen ve dertlendiren bir misal vardır.

Dubrovnikliler sâdece en büyük kızlarını evlendirirler, diğer kızlarını ‘’drahoma ‘’vermemek için evlendirmezlermiş. Onları daha on yedi on sekiz yaşlarında iken ellerinden tutup bu iş için yapılmış sekiz evden birine götürür bırakırlarmış.Bu kızcağızlar el sanatları öğrenerek ve daha başka işlerle meşgul olarak burada ömürlerini geçirir burada ölürlermiş.Bunun nasıl bir fecâat olduğunu gösterir mâhiyette, bu evlerin girişinde Latince olarak ‘’içimizdeki ateşi kim söndürecek?’’yazısı varmış.

Dubrovnikli asiller bu uygulamalardan rahatsızlık duymuş ola-caklardı ki, evlerindeki hizmetçileriyle ilişki kurmayı tercih etmiş-lerdir. Hizmetliler Dubrovnik dışında yaşadıkları için hâmilelikleri ve doğumları belli olmıyacaktı.Bu rahatlık içinde asiller bu çocuk-ları 6 yaşlarına kadar yetimhâneye bırakıyor daha sonra kız çocuk-larını kızlar manastırına, erkek çocuklarını erkekler manastırına gönderiyorlardı. Bu çocuklar anasız babasız, hâmîsiz himâyesiz, kimi kimsesi, arayanı soranı olmadan ömürlerinin sonuna kadar buralarda yaşayacaklardı.

Bu değişmez tutum,”parayı en üst değer” olarak kabul eden cemiyetlerde insanların kendi öz evlâtlarına ve diğer evlâtlarına nasıl davrandıklarına dâir ibret verici bir misaldir.

Sosyal hayat böyle devam ederken, diğer yönleriyle Dubrovnik yine önemli farklar gösterir.Bu cümleden olarak 17. asırda Dubrov-nikli bir asilzâde Dubrovnik’e hiç gelmemiş Orlando adlı bir Fransız şövalyesini rüyâsında görür.Bu şövalye ona hazırlık yapmalarını, Venediklilerin onlara saldıracaklarını söyler.Daha sonra bu asilzâde kişi bu şövalyenin heykelini rüyâsında gördüğü şekilde yaptırır. Dubrovnikliler bunu “koruyucu şövalye” pâyesiyle azizler mevki-ine çıkarırlar.

Buraya kadar olağan dışı bir şey yoktur. Olağan olmayan şudur ki, Dubrovnikliler bu heykelin bileğinden dirseğine kadar olan 52.1 cm yi’’Orlando ölçüsü ‘’adıyla son zamanlara kadar uzunluk birimi olarak kullanırlar.

Bunlardan başka olarak, Dubrovnik’de 17. Asırda yapılmış bir saat kulesi vardır ki, bu saat dakîkaları göstermez. Gāyet tabiî yarım saati de göstermez. Sâdece saat başlarını gösterir. Aynı saatin bir diğeri “Kotor” şehrinde bulunmaktadır.

Dubrovnik’de gördüğümüz öğrendiğimiz daha pek çok husûsu geride bırakarak Karadağ’a geçtik. Karadağ isminin verdiği intibâ ile burasının volkanik kapkara dağlar arasında sıkışmış bir bölge olarak düşünülmesi yanlış olur.Bilakis Karadağ Adriyatik denizi kıyısında koyları ve arkasında yükseliveren dağları ile çok güzel bir tabiat köşesi.Venedikliler uzaktan denizden karaya baktıkları za-man sisten dolayı dağların yeşilliğini göremedikleri için siyah ola-rak algılamış olacaklardı ki buraya, “Monte-negro” Kara-dağ de-mişlerdir.Onların taktıkları bu isim bu günlere kadar gelmişdir.

Müteâkiben Arnavutluk’a ve oradan Makedonya’ya geçdik. Buralara

âit anlatılacak daha pek çok mesele vardır. Yazının fazla uzamaması için bunlar arasından en önemlisi seçilerek dikkatlere sunulacaktır.

Râhibe Teresa (1910-1997) Arnavut asıllı olup hıristiyan dînine mensup katoliktir. Üsküp'de doğmuştur. Doğduğu ev bugünlerde tâmir edilip yenilenmektedir. "Nobel ödülü" ve daha pek çok "ödül" almıştır. Papalık ona ''azîzelik'' pâyesi vermiştir.

Ancak bu pohpohlamalar, el üstünde tutmalar, reklam ve propogandalar fazla uzun sürmemiştir. Nitekim, bu kadar ödül ve pâyelere lâyık görülen bu misyoner kadının görev yaptığı Hindis-tan'da fakir ve kimsesizleri içinde barındırdığı ve adına "ölüm evleri" dediği yerlerden ve yine âciz, fakir, kimsesiz çocukların toplandığı yetimhânelerden çocuk-büyük pek çok kimseyi "organ mafyasına" sattığı tespit edilmiş ve aleyhinde dâvâ açılmıştır. Mahkeme hâlen devam etmektedir. Papalık bunu elinden geldiği kadar gizli tutmakta ve daha önce verdiği azîzelik pâyesini geri almak için bahâneler aramaktadır…

Evlâd-ı Fâtihandan*
Alâeddin Halvetî (Yayıntaş)

Prof. Dr. Mehmet Demirci

Sâmiha Ayverdi Hanımefendi'nin Âbide Şahsiyetler adlı bir kitabı var. Orada Yû-nus Emre'den bahsederken şöyle bir hâtıraya yer verir:

"Sene 1947. Alâeddin Yayıntaş isminde Köprülü'lü inanmış bir Türk, Yugoslav ordusunda, Avusturya-İtalya sınırındaki bir alayda askerliğini yapmaktadır. Memleket henüz komünizm rejimiyle idâre edilmekte olduğu için hürriyet ve huzurdan mahrumdur. Bu katı rejimde, her rütbedeki birlik komutanının yanında, aynı rütbe-de bir de politik komiser vazîfe görür. Biri erlerin tâlimiyle uğraşır, öteki de artan zamanlarda askere komünizm eğitimi verir. Günler-den bir gün, bu politik komiser genç Alâeddin'i çağırır. Bundan sonra müslüman hıristiyan ayırımı olmaksızın bütün askerlerin yemeklerinin aynı kazanda pişeceğini ve müslümanların da hıristi-yanlar gibi domuz eti yiyeceklerini bildirir. Zâten çeşitli mahrûmi-yetler içinde yaşanmaktadır. O güne kadar titizlikle riâyet ettiği dînî bir prensibin zedelenme tehlikesi bu genci çok üzer. Askerî birlikte, tek Türk olarak kendisi, yirmi altı tâne de Boşnak müslüman vardır. Ertesi gün Salko diye çağrılan Sâlih ismindeki Boşnak'la genç Alâ-eddin hâric, diğer yirmi beş müslüman, verilen domuz etini yerler.

Salko, birliğin marangozhânesinde görevlidir. Bu hâdisenin üstünden haftalar aylar geçer, yarı aç yarı tok, buldukları ile idâre olmaya çalışan iki gençten Alâeddin'in, bir gün Salko'nun çalıştığı atölyeye gitmesi îcap eder. Pencerenin altına geldiği zaman maran-goz Salko'nun sözleri Yûnus Emre'ye âit olan "Seni ben severim can-dan içeru" ilâhîsini yanık ve tesirli bir sesle okuduğunu duyarak, büyülenmiş gibi olduğu yerde kalır, bir taşın üstüne oturarak sonu-na kadar dinler. İşin garîbi Salko Türkçe de bilmez. Ama gönül bilgisi yanında dil bilgisi bir şey midir? Bu, kulaktan kapılmış ilâhî-yi gerçekten Salko' nun dili değil gönlü söylemektedir. O bitirince bu defa Alâeddin başka bir ilâhîye başlayarak içeri girer, aynı inanı-şa sâhip kişiler olarak kucaklaşıp ağlamaya başlarlar. "Ben ham sofu değilim, dervişim. Dînime özümden bağlıyım. Müslümanlığım on-larınki gibi küçük sıkıştırmalarla sakatlanmaz!" diyen Salko'ya genç arkadaşının da

* Celâl Bayar Üniversitesi'nin düzenlediği III. Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu'nda özet olarak sunulan bildirinin tam metni. 11. 05. 2012, Manisa.

cevâbı aynıdır.

O da, üç yüz küsur sene evvel Konya'dan Köprülü'ye göçüp yerleşmiş bir derviş sülâlesinden olduğunu söyler. Yâni ikisi de inandıklarına tam inanmışlardır, elbette prensiplerini ucuza paha-lıya satmazlar. Kimseden korkuları yoktur. Çünkü kimseden bir talepleri, menfaat ve ümit beklemeleri söz konusu değildir."[1]

Kimdi acaba Alâeddin Yayıntaş? Daha sonra ben İzmir'de görev yapmaya başladım. Değerli dost merhum Prof. Ali Haydar Bayat vâsıtasıyla Alâeddin Baba'yı tanıdım. Bir veya iki defa Girne cadde-sindeki dergâh-evine gittim. Kendisi bir vesîle ile İlâhiyat Fakültesi'-ne geldi, orada da görüştük. Emr-i Hak vâki olunca cenâzesine ka-tıldım, defin merâsiminde bulundum. Daha sonra mânevî evlâtla-rından Ferruh Çimdiker'le tanıştım, dostluğumuz yıllardır devam ediyor. Onun vâsıtasıyla mahdûmu ve halîfesi Hasan Yayıntaş'la birkaç defa görüşmüş oldum.

Ünal Şenel Bey III. Balkan Sempozyumu'nu düzenlemeyi düşü-nürken "Alâeddin Baba konusunda bir bildiri hazırlar mısınız?" diye ricâda bulundu. Bu tebliğ böylece meydana çıktı.

*

Balkan topraklarının fethinden sonra Anadolu'dan Rumeli'ye göç eden Müslüman-Türk âilelerinin soyundan gelenlere "Evlâd-ı Fâtihan" denir. Bunların çoğu Karaman Eyâletinden, Aksaray'dan gönderilmiştir. Alâeddin Yayıntaş'ın büyük dededeleri de 1630-1640 yıllarında Karaman'dan gelenler arasındadır.[2]

Balkanlarda Halvetîlik

Türklerin Balkanlara adım atmasıyla birlikte, aynen Anadolu'-nun fethinde olduğu gibi, çeşitli tasavvuf zümreleri de vazîfe gördü. Bunların işi daha çok gönüllerin fethi idi.

Bosna Hersek'in Osmanlı idâresine geçmesinden sonra buralar-da yayılan tarîkatlerden biri de Halvetîlik'tir. XVI. yüzyılın ilk yarı-sından îtibâren Saraybosna başta olmak üzere birçok şehirde Hal-vetî dergâhları kuruldu. Aynı şekilde Kosova ve Makedonya'da da en yaygın tarîkatlerden biri Halvetîlik'tir. Kosova'nın Prizren şehri Osmanlı dönemi ve sonrasında tasavvufî hayâtın önemli merkezle-rinden biridir. Halvetiyye'nin başlıca kollarından olan Ahmediyye, Yiğitbaş-ı Velî Ahmed Şemseddin Marmaravî (ö. 1504)'den gelir. İş-te bu kola bağlı Koşarka'lı Şeyh Mustafa Baba'dan icâzetli Şeyh Meh-met (v. 1754), 17. asrın sonlarında 1695'te Köprülü (Veles)'de bir Halvetî tekkesi açtı. Şeyh Mehmet, ilmi ve davranışlarıyla etkili oldu, mensupları çoğaldı, Köprülü'nün köylerinde de

---

[1] Bk. Sâmiha Ayverdi, Âbide Şahsiyetler, s. 52-56, Kültür Bakanlığı yayını, İstanbul, 1976; aynı eser, s. 50-53, Kubbealtı neşriyatı, 3. baskı, İstanbul, 2001.

[2] Halvetîlikten Gönüllere Makāleler ve Mânâlı Sözler, hazırlayan: Hasan Şükrü Yayıntaş, s. 10, târih ve baskı yeri yok.

zâviyeler kurdu.[3]

Alâeddin Yayıntaş, Derbend dergâhı da denen, Makedonya'nın Üsküp şehrine bağlı Köprülü (Veles)'deki bu tekkede 7 ocak 1921'de doğdu. Yedi yaşında ilkokula başladı, ortaokul ve liseyi bitirdi. Babası Şeyh Ahmed, mânevî eğitimine önem verdi. Gittiği yerlere genç Alâeddin'i de götürürdü. Dergâhın ileri gelenleri, onun tekke terbiyesi ve irfânıyla yoğrulmasına dikkat ettiler.

O yıllarda Balkanlar, özellikle Makedonya siyâsî bakımdan çok karışık ve zor günler yaşamaktadır. Bulgarların, Yunanlıların ve Makedonların nüfuz ve paylaşım kavgasının tam ortasındadır.

Genç Alâeddin 1943'te asker olur ve Bulgaristan'a gönderilir. Terhisten sonra rejim değişmiştir, ikinci defa askere alınır ve Hırvatistan'ın bir şehrine sevkedilir. Burada yazıcılık görevi yapar. Mem-leket Tito yönetimindedir ve katı bir komünizm rejimi uygulan-maktadır. Sözlerimizin başında Sâmiha Ayverdi'den naklettiğimiz askerlik hâtırası işte bu döneme âit olmalıdır.

Babası Şeyh Ahmed, dedesi Şeyh İsmâil'den zengin ve etkili bir dergâh devralmıştı. Burası 1908'de pâdişah Sultan Reşat tarafından bir beratnâme ile cuma ve bayram namazları kılınmasına izin veri-len bir mekân hâline geldi. Böylece saygınlığı arttı. Üsküp ve Köp-rülü bölgelerinde îtibarlı ve hürmet duyulan bir Halvetî dergâhı du-rumundaydı. Hıristiyan âileler bile zor zamanlarda kıymetli eşyâla-rını ve çocuklarını bu dergâha gönül rahatlığıyla emânet olarak bıra-kırlardı. Balkan bozgunu sırasında Osmanlı askeri geri çekilirken küçük bir müfreze bu dergâhta birkaç gün misâfir olarak kalmıştır.[4]

Babası 1950'de vefat edince Alâeddin 29 yaşında posta geçti. Köprülü Halvetî dergâhının 8. şeyhi olarak irşad görevine başladı.

---

[3] Balkanlara âit bâzı tasavvuf araştırmalarında, Şeyh Mehmed'in Prizren Saraçhâne Halvetî tekkesinden icâzetli olduğu yazılıdır; fakat müntesipleri, yukarıdaki metinde yer alan bilginin doğru olduğunu söylemektedir. Farklı bilgi için bk. Metin İzzetî, Balkanlarda Tasavvuf, Gelenek yayını, İstanbul, 2004, s. 183; Eyüp Sâlih, "Makedonya'daki Tarîkat-ler, Silsileleri, Mâneviyat Büyüklerinin Hayatları ve Hizmetleri", Uluslar Arası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu-II Bildiriler, yayına hazırlayan: Ünal Şenel, Celâl Bayar Ü. Mat-baası, Manisa 2010, c. II. s. 315.

[4] Altemur Kılıç anlatır: "Müfreze dergâhta bir iki gün kalır. Askerler kazâen ocağın önündeki tahtaları yakarlar. Yıllar sonra Şeyh Ahmed Efendi'nin oğlu, bugünkü şeyh efendi Alâeaddin (Yayıntaş) babasına, o tahtaların yerine neden yeni tahta çakmadığını sorar. Şeyh Efendinin cevâbı şudur: "Ben Türk askerinden yâdigâr kalanı yenilemem. O müfrezenin ziyâreti benim için, dergâhımız için unutulmaz olaydı." Müfreze komutanı Mülâzım Âsaf (Kılıç Ali) Altemur Kılıç'ın babasıdır. Hâdiseyi yazara anlatan ise Alâeddin Baba'dır. Bk. Altemur Kılıç, "Halvetîler ve Şeyh Alâeddin Efendi" Ortadoğu Gazetesi, 28 Ağustos, 1995. Halvetîlik, Alâeddin Baba ve faâliyetleriyle alâkalı bilgiler verilen yazı, şu cümleyle biter: "İnkılâp yobazları hiç tedirgin olmasınlar, mânevî köklerimizi, kültür biriki-mimizi temsil eden bu tarîkatler, Türk-İslâm sentezinin bir gerçek olduğunu belirtiyorlar."

Makedonya, yönetim olarak o yıllarda Yugoslavya'nın bir par-çası durumundaydı. Rejimin baskıları arttı, hayat şartları gittikçe zorlaştı. Evlâd-ı Fâtihan asırlar önce Anadolu'dan Balkanlara git-mişti. Târih tersine döndü; 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sonrası, Makedonya hâriç elimizden çıkmıştı. İmkân bulan Türkler ve müslümanlar Osmanlı Türkiyesine göçtüler. Bu uzun göç yılla-rında târifsiz acılar ve felâketler yaşandı.

Başlarda nisbeten rahat olan Tito yönetimi sırasında zamanla sıkıntılar artmış olmalı ki, genç şeyh Alâeddin Türkiye'ye gitmeyi düşünmeye başladı. 1953 yılında turist pasaportu ile Türkiye'ye geldi, çeşitli şehirleri gezdi. Kendisi boylu poslu, müheykel, müşek-kel, etkileyici ve karizmatik bir görünüme sâhipti. Liderlik vasfı güçlü, becerikli ve müteşebbis biriydi. TBMM'ne gitti, zamânın Baş-bakanı Adnan Menderes ile görüştü.

Türkiye'ye Göç

Niyeti âilesi ve mürîdânı ile birlikte Türkiye'ye göç etmekti. Üç ay boyunca, hangi bölgelere yerleşirlerse uyum sağlayabilecekleri konusunda gözlemlerde bulundu. Memleketine döner dönmez bir program yaptı, sevenlerini Türkiye'ye göç için hazırladı. Bunların hemen hemen tamâmı onun tâlîmâtına uydular, 1954'ten îtibâren aralıklarla peyderpey göç ettiler ve şeyhin tavsiye ettiği bölgelere yerleştiler, iş güç sâhibi olup çalışmaya başladılar. Bu yolla göçenle-rin sayısı çoluk çocuklarıyla birlikte 18 bin kişi tahmin ediliyor. Bunlar arasında müridlik bağı olmayan hemşehrileri de vardır.

En sona Alâeddin Baba kalmıştır. Baskılar da artmış, pasaport almak hayli zorlaşmıştı. Allah'ın bir lutfu olarak bir oldu bittiyle ve kolaylıkla pasaport alır almaz hemen ertesi gün uçakla Türkiye'ye hareket etti, yıl 1957.

Şeyh efendi Manisa'nın Turgutlu ilçesine yerleşti ve dergâhını burada açtı. Ziraati biliyor ve seviyordu, maîşetini bu yolla temin etti. Modern ziraat usûllerini uyguladı. Üzüm yetiştirmede verimi arttırdı. Güzel meyve bahçeleri meydana getirdi. Turgutlu çiftçileri kendisini örnek alarak, onun uygulamalarından istifâde ettiler. Meyve üretiminde kalite ve miktar artışı sağlandı.

Rehber insanların özelliği budur; onlar çevresindeki insanlara hem mânevî hem de maddî alanda yol gösterici olurlar. Alâeddin Yayıntaş'ın kimseye yük olmadan maddî hayâtını devam ettirdiği görülür. O, başka birçok sâhici benzerleri gibi, "alan el değil veren el" olmaya özen gösterdi. Gördüğüm kadarıyla, müntesipleri de iş güç ve meslek sâhibi kimselerdir.

Alâeddin Baba İzmir Karşıyaka Girne Caddesi üzerinde bir arsa alarak ev yaptırdı. 1972'de Karşıyaka'ya yerleşti. Evinin birinci ka-tındaki geniş salon bir nevi dergâh olarak kullanılırdı. Üç oğlu bir kızı oldu. Bunlardan Hüseyin Avni 23 yaşında bir delikanlı iken trafik kazasında vefat etti. Büyük insanların imtihanları da zor olur. Şöyle bir hadîs-i şerif vardır:

"İnsanların en çok belâya uğrayanları evvelâ peygamberlerdir, sonra

benzerleri ve benzerleri (velîler ve sâlihler) gelir. Kişi dînine göre belâ ve imtihanlara mâruz kalır. Eğer dîninde kavî ise, belâsı daha da artar. Fakat dîninde gevşek ise ona göre musîbetlerle karşı-laşır. Kişiye belâlar gelir gelir de artık onun üzerinde hiçbir günah kalmaz."[5]

Alâeddin Yayıntaş tam da bu hadîse uygun, kavî îmânı olan biriydi. Evlâdının acısını metânetle karşılamayı bildi ve olgun insan örnekliğini bir kere daha gösterdi.[6]

Alâeddin Baba 75 yıllık hareketli, verimli, feyizli bir ömürden sonra, 1 Şubat 1996'da Hakk'ın rahmetine kavuştu ve İzmir Çiğli Mezarlığı'na defnedildi. Kabir taşının bir yüzünde şunlar yazılıdır: "Evlâd-ı Fâtihandan ve Rumeli Alperenlerinden Derbent Halvetî dergâhı postnişîni Hâdimü'l-fukarâ, bende-i Âl-i Abâ el-fakîr el Aliy-yü'l-Halvetî Ali Alâeddin Yayıntaş (1921-1996), Türklük ve İslâmiyet için yaşadı. El-Fâtiha."[7]

Yerine ilk oğlu 1959 doğumlu Hasan Şükrü Yayıntaş geçti, o sı-rada 37 yaşında idi. Tarîkat silsilesi şöyledir:

Hz. Peygamber (as), Hz. Ali, Hasan-ı Basrî (728), Habîb-i Acemî (748), Dâvud et-Tâî (782), Mârûf-i Kerhî (815), Seriyy-i Sekatî (870), Cüneyd-i Bağdâdî (909), Mümşâd-i Dîneverî (911), Muhammed Dîneverî (980), Muhammed Bekrî (990), Vecîhüddin Kādî (1050), Ömer Bekrî (1106), Ebü'n-Necib Sühreverdî (1201), Kudbeddin Ebherî (1225), Rükneddin Sincâsî (1231), Şehâbeddin Tebrîzî (1302), Seyyid Cemâleddin Tebrîzî (1358), İbrâhim Zâhid Gîlânî (1306), Ahî Muhammed (1330), Ebû

---

[5] Tirmizi, Zühd, 57

[6] Tuğrul İnançer bu konuda şunları yazmış: "Allah kimseye evlât acısı vermesin, evlât acısı kadar acı bir şey yok, Allah'a sığınırız, ama efendimiz bunu tatmış. Böyle bir üm-metten bir zat, Resûlullah'ı seviyorsa, "Resûlullah bile bu acıyı tattı, bana ne oluyor!" deyip büyük tesellîyi bulur. İzmir'de Halvetiyye şeyhlerinden, muhâcir bir Alâeddin Yayıntaş Efendi vardı. Allah rahmet eylesin. Zannediyorum 24 ya da 22 yaşlarında bir oğlu trafik kazasında öldü. Seksenli yılların ortalarında hem baş sağlığına hem de mevli-dine İzmir'e gittik grupla berâber. Tabiî evde âilenin diğer fertleri ağlıyor. Alâaddin Efendi hiç ağlamadı, şöyle dedi: Göz yaşı sâdece ehl-i beyt-i Resûlullah'a dökülür, Resûlullah'ın çektiği acıyı bana tattırdı Allah'a şükürler olsun." Bu aşktır işte, buna kimsenin aklı ermez." Ö. Tuğrul İnançer ile Gönül Sohbetleri, s. 141, Sûfi Kitap.

[7] Askerlik dönüşü trafik kazasında vefat eden oğlu Hüseyin Avni'nin kabrine defnedilen Alâeddin Baba'nın kabir taşının arka yüzünde şu şiir yer alır; şiiri, koyun koyuna aynı kabirde yatmakta olan baba-oğul için, Azerbaycan/Gence Tiyatro Müdürü Hilâl Mahmudoğlu kaleme almış ve Ali Haydar Bayat'ın tensîbiyle kabir taşına yazılmıştır:

Ben inandım, dînim İslâm, Türk babam
Giden cisim, neslim yaşıyor, ne gam
Bak rûhuma rûhum müslümandır tam
Baba oğul Türk oğluyuz, Türk'üz biz
Mezarda da ayrılmaz sevgimiz
İnsan ömrü yazda yağan kar gibi

Uçup gittik garip turnalar gibi
Fâtihayla anın bizi, var gibi
Alâeddin bendim, soyum Yayıntaş
Ben oğluydum ismim Hüseyin, şimdi taş
Al bayrağı kefen biçtim boyuna
Uyuyoruz şimdi koyun koyuna

Abdullah Sirâcüddin Ömer Halvetî (1397), Ahî Mîrem Halvetî (1409), İzzeddin Hıyâvî (1410), Sadreddin Hıyâ-vî (1456), Yahyâ Şirvânî (1464), Muhammed Bahâeddin Erzincânî (1472), İbrâhim Tâceddin Kayserî (1480), Alâeddin Uşşâkî (1488), Yiğitbaş-ı Velî Ahmed Şemseddin Marmaravî (1504), İzzeddin Karamânî, Kāsım İnegölî (1534), Muhyiddin Karahisârî, Ramazan Mahvî (1616), Mestci Ali Rûmî, oğlu İbrâhim Rûmî, Debbağ Ali Rûmî, Lofçalı Ali Rûmî, Hüseyin Serezî, Mustafa Koşarkavî, Mehmet Baba (1754), oğlu Osman Baba (1804), oğlu oğlu İbrâhim Baba (1844), oğlu Nûreddin Baba (1856), onun kardeşi Süleyman Baba (1862 intisâbı Koşarkaya'dır, hilâfeti ise Prizren'dendir), oğlu İsmâil Baba (1912), oğlu Ahmed Baba (1950), oğlu Ali Alâeddin Yayıntaş, oğlu Hasan Şükrü Yayıntaş (1996). Son şeyh Hasan Şükrü'nün intisâbı babası Alâeddin Yayıntaş'a olup hilâfeti ise onun İstanbul halîfesi Kerim Bayramlar Baba (v. 2003)'dandır.[8]

Kişiliği ve Bâzı Hizmetleri

Alâedin Yayıntaş tasavvuf geleneği içinde yetişmiş, Halvetî kültürünün iyi bir temsilcisi ve yayıcısı idi. Evlâd-ı Fâtihan rûhuna sâhipti. Rumeli Türkünün ihtişamlı devirlerinden kalma bir asâleti, heybeti ve cömertliği vardı. Bütün bunlar onun şeyhliği ve tasavvu-fî karizmasıyla birleşince, müstesnâ bir kâmil insan tipi ortaya çıkar. Alâeddin Baba böyle biriydi. Bilebildiğim kadarıyla hizmet ve faâli-yetlerini şöyle sıralamak mümkündür.

1)Tahsil çağındaki gençlerin, üniversite talebelerinin elinden tu-tardı. Tam bir insan sarrafıydı. Gerek muhibbânının gerekse başka-larının olsun, yetenekli gördüğü gençleri tahsîle teşvik etti; sırasın-da maddî destek verdi, onların sonuna kadar yükselmelerine ön ayak oldu.

1992 sonrasında Türk cumhûriyetlerinden ülkemize çok sayıda öğrenci gelmişti. Alâeddin Baba imkânı nisbetinde onlarla ilgilendi, onlara maddî-mânevî destek sağladı. Ayrıca ihtiyaçlı birkaç gencin yuva sâhibi olmalarını temin etti. Aslında bu tür yardımlarının bi-linmesini ve dile getirilmesini kat'iyyen istemezdi. Verdiğimiz ör-nekler bir şekilde çok yakınında olanlarca bilinenlerdir.

Bir Azerbaycan seyahatinde Gence şehri tiyatro müdürü Hilâl Bey'in oğlu Metin'i babasının izniyle Türkiye'ye getirip, Ege Üniver-sitesi'ne kaydettirdi. Bütün masraflarını ve her türlü ihtiyâcını karşı-layarak tahsîlini tamamlattı.[9]

---

[8] Bk. Halvetîlikten Gönüllere Mesajlar, hazırlayan: Hasan Şükrü Yayıntaş, İskete Copy, İstanbul , tsz. s. 193; Karşılaştırınız, *DİA*, C. 15, "Halvetîlik" maddesi.

[9] Bu ve benzeri hâdiseler için bk. Hilâl Mahmudoğlu, Dün Ben Musallâ Taşında Yıkanır-ken, Aksa Yayıncılık, İstanbul, 2005. Yazar kitabına şu ithafla başlar: "Oğlum Metin'i Türkiye'de kendi evlâdı gibi okutmuş olan Ali Alâeddin Yayıntaş Beyefendi'nin aziz rûhuna rahmet, minnet ve vefâ borcu olarak ithaf ediyorum", Müellif.

Azerbaycan seyahatinde pek çok şahısla görüştü. Kendisi zira-ati bildiğinden, bu alandaki kimselerle de fikir teâtîsinde bulundu. Dönüşte Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesinden zeytincilikle ilgili bir yığın kitap ve broşür temin ederek Azerbaycan'a gönderdi.

O, halka hizmeti Hakk'a hizmet bilenlerdendi. Azerbaycan'ın zor günlerinde oraya bir kamyon dolusu gıdâ maddesi sevketti. Azerbaycan'ın muhtelif şehirlerinden Türkiye'ye gelmek isteyenlere dâvetiyeler gönderdi, onların masraflarını gidermede katkıda bulundu.

2) Halvetî kültürüne dâir bâzı kitapları yayımlattı. Alâeddin Baba'nın belki derin bir tahsîli yoktu, ama o, muhteşem bir irfâna ve müthiş bir ferâsete sâhipti. Kimden ne kadar istifâde sağlanacağını bilir ve sonuç almaya çalışırdı. Tarîkatinin pîr-i sânîsi olan Yahyâ Şirvânî'nin (v. 1463) tertip ettiği Vird-i Settar adlı Halvetî evrâdını tercüme ettirip bastırdı.[10] Ayrıca bir şerhini de sâdeleştirterek ya-yımlattı.[11] Halvetî halîfelerinden Pir Muhammed Bahâeddin Erzin-cânî (v. 1464)'nin Mak*ā*mâtü'l-Ârifîn[12] adlı kitabının basımı sağladı.

Yahyâ-yı Şirvânî'nin en önemli halîfelerinden Dede Ömer Rûşe-nî (v. 1486)'nin Dîvân'ı Azerbaycan'da bir doktora çalışması olarak hazırlanmış. Bunun daktilo nüshasının bir kopyasını temin eden Alâeddin Baba, eseri Türk harfleriyle neşre hazırlayacak birini bul-mak için çaba gösteriyordu, sanırım sağlığında mümkün olmadı.

Kültür ve irfan sâhibi şahsiyetlerden pek çoğuyla muârefesi vardı. Süheyl Ünver, Ali Nihad Tarlan, Ekrem Hakkı Ayverdi, Sâmiha Ayverdi, Muzaffer Ozak, Nevzat Atlığ, Ahmet Kabaklı, Münevver Ayaşlı, Ali Haydar Bayat, Sâdi Hoşses, Mustafa Kara, M. Erol Kılıç vb. gibi.

Oğlu ve halîfesi Hasan Şükrü Yayıntaş da onun bir hayrü'l- halefi olarak yayın faâliyetlerini devam ettirmektedir. Alâedin Baba'nın annesinden dedesi olan Sükûtî Murtazâ ile ilgili iki kitabın basımını sağladı. Birincisi Şeyh Sükûtî Murtazâ Baba[13], ikincisi bir yüksek lisans çalışması olan Murtazâ Sükûtî Dîvânı'dır.[14] Ayrıca kısa kısa tasavvufî

---

[10] Seyyid Yahyâ Şirvânî, Vird-i Settâr, derleyen: Alâaddin Yayıntaş, Osman Yalçın mat-baası, İstanbul, 1966.

[11] Seyyid Yahyâ Şirvânî, Vird-i Settar Şerhi, şerheden: Prizrenli Markaşaçzâde Süleyman bin Rüstem Efendi, Derleyen: Ali Alâeddin Yayıntaş, Taş matbaası, tsz.

[12] Pîr Muhammed Erzincânî Halvetî, Mak*ā*mâtü'l-Ârifîn ve Maârifü's-Sâlikîn, hazırlayan: Necdet Okumuş, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1992

[13] Mustafa Özdamar, Şeyh Sükûtî Murtaza Baba, Kırkkandil Yayını, İstanbul, 1997

[14] Nurgül Özcan, Sükûtî Dâvânı, İnceleme-Metin, Arı matbaacılık, İstanbul, 2011. Buradan bir şiir şöyledir (s.159):

Mevlâm senin cemâline âşıkların hayrân imiş
İrgür bizi kemâline lâyık olan irfân imiş

Hubb-i sivâ olmayalım nefs bahrine dalmayalım
Benlik nifakta kalmayalım nâra bâis evtân imiş

Aşk yolunu göster bize âsân ile varam size
Her yokuşu sen kıl düze senden kerem ihsân imiş

sohbetlerden oluşan bir cep kitabı Halvetîlikten Gönüllere Mesajlar[15] ve Halvetîlikten Gönüllere Mak*ā*leler ve Mânâlı Sözler adlı bir kitap yayımlamıştır.[16] Kitap iki bölümden oluşmakta-dır. İlk yarısında H. Şükrü Yayıntaş'ın çeşitli tasavvufî ve dînî konu-lardaki yazıları, ikinci bölümde ise genç müntesiplerin yazdığı ma-kāleler yer almaktadır.

3) Seyahatleri:

Alâeddin Baba cevval ve hareketli bir kimseydi. Kültür ve irfan yolculuğu diyebileceğimiz birçok seyahat yaptı. Türkiye'nin hemen hemen her yerini, her şehrini gezip gördü. Özellikle, kıyıda köşede bile olsa, nerede bir türbe, yatır, târihî mekân varsa; araştırdı, buldu, ziyâret etti ve niyazda bulundu.

Türkiye dışında gittiği yerler: Irak, Afganistan, Azerbaycan, Kazakistan'da Ahmed Yesevî, Kazan, Tuva, eski Yugaslavya, Ar-navutluk, Avusturya, Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda ve Rusya. Bu seyahatlerin çoğu, şimdiye göre daha zor şartlarda ve zaman-larda oldu.

Alâedin Baba'nın gezileri sâdece turistik amaçlı değildi, asıl gāyesi mânevî zevkti, kültür ve irfandı, bu vasıflara sâhip insanları arayıp bulma, onlarla görüşmekti. Halvetî büyüklerinin, Ehl-i Bey-tin ve tâkipçilerinin, tasavvuf erbâbının türbeleri ve hâtıraları asıl onun ilgisini çeken yerlerdi.

Alâeddin Baba 1989 sonunda Pîr-i sânî Yahyâ Şirvânî'nin türbe-sini ziyâret için iki adamıyla birlikte Azerbaycan'a gitti. Yanında bulunanlardan sâdık dervişi Ferruh Çimdiker'in (d. 1936) anlattık-larından özetleyerek bu seyahate âit bâzı intibâlar sunalım:

Henüz Azerbaycan bağımsızlığına kavuşmamıştır ve doğrudan hava yolu seferleri de yoktur. Eyüp'ten çıkıp 1400 km yol kat ederek Hopa'ya varırlar. Sarp sınır kapısından Gürcistan üzerinden geçerek Bakü'ye ulaşırlar. Şirvanşahlar Sarayı diye anılan ve müze hâline getirilmiş yere giderler. Müze görevlisi Meryem Hanım çok ilgi gös-terir. Hz. Pîr'in türbesini ziyâret ederler. Orayı çok bakımsız ve ka-ranlık bulurlar, üzülürler. Alâeddin Baba ilgililerle görüşür, türbe-nin onarımı için anlaşırlar, masrafları Alâeddin Baba gönderceketir.

Birkaç sene sonra bir Türk televizyonu Bakü'de Yahyâ Şirvânî türbesi önünde çekim yapmaktadır. Röportaj sırasında Meryem Hanım anlatır: "Daha önce buradaki zat biliniyordu fakat hiç ilgi yoktu. 1990 senesinde İzmirli Alâedin Baba buraya geldi, tâmirine katkıda bulundu ve bu zâta karşı alâka arttı. Kendisini buradan şükranla selâmlıyorum."

O seyahat sırasında Alâeddin Baba Halk Cephesi lideri ve daha sonra

---

Meydan senin devrân senin her hâl ile cihân senin
Bu varlığım her ân senin meğer cümle cânân imiş

Âriyettir bu cismimiz her dil okur bu ismimiz
Derviş Sükûtî her birimiz tebdîl olur yalan imiş

[15] İrtibat adresi: İskete Copy, İstanbul, târihsiz.

[16] Hasan Şükrü Yayıntaş, Halvetilikten Gönüllere Mak*ā*leler ve Mânâlı Sözler, basım yeri ve târih yok.

cumhurbaşkanı olacak olan Ebülfez Elçibey'le de görüşür. Elçibey kendisini kapıda karşılar ve çok ilgi gösterir. Ziyâret sebe-bini sorar, akrabalar falan mı vardır, der. "Yahyâ Şirvânî hazretlerini ziyârete geldik" cevâbını alınca Elçibey duygulanır, ayağa kalkar: "Siz erbâb-ı tasavvuf olan gönül erlerindensiniz!" der. Ağlayarak Alâeddin Baba'nın ısrarla elini öpmek ister, o da elini vermek iste-meyince yalvaran bir sesle der ki: "Lütfen müsâade edin, bu fırsatı bir daha bulamam, beni mahrum etmeyin. Çok mutluyum, bize bu güzel ânı yaşattınız. Türk'ün Türk'ten başka dostu yok. Allah sizden râzı olsun! Ne olur bize duâ buyurun, buna çok ihtiyâcımız var. İn-şallah çok yakında hürriyetimize kavuşacağız, o vakit sizleri buraya biz dâvet edeceğiz. Burada istediğiniz yere mekân yapalım, sofranı-zı burada da açın, aç olan bizleri de gıdâlandırın. Ne hizmet düşerse yapmaya hazırız."[17] Çok duygulu ve mutlu bir tablo oluşur. Alâed-din Yayıntaş Türkiye'den getirdiği bir bayrağı hediye eder, bunun bir yüzünde Türk bayrağı, öteki yüzünde Azerbaycan bayrağı var-dır. Geç vakit ayrılırlar.

Bunların bizzat şâhidi olan Ferruh Çimdiker sonrasını şöyle anlatır: "Biz Azerbaycan'a giderken 15 günlük pasaport ile gitmiştik. Onlara bu az geldi, pasaportlarımızı 15 gün daha uzattılar. Bu ikinci sürenin henüz beşinci günündeydik. Akşam yine uzun sohbetler oldu, yattık. Sabah erken kalktığımda Alâddin Baba fakîre işâret etti, usulca yanına vardım. "Bavulları topla gidiyoruz" dedi. Hemen valizleri hazırladım. Sabah kalkınca ev sâhipleri telâşlandı: "Ne oldu, daha on gününüz var, niçin hazırlandınız, yoksa hizmette bir kusûrumuz oldu da sizi üzdük mü?" diyorlardı. Alâeddin Baba; “Estağfirullah, üzmek ne kelime, çok teşekkür ederiz. Allah sizden râzı olsun. Fakat ne olur mâni olmayın biz gidelim!” dedi. Yola çık-tık, nihâyet Sarp kapısından Türkiye'ye geçtik. Hopa'da bir lokan-tada oturuyorduk, karşımdaki televizyon Bakü'yü gösteriyordu. Bakü yanıyor, Rus tankları mermi yağdırıyordu. Bu manzara fakîri dehşete düşürdü. Biz şu an orada olsa idik, ne olurdu acaba hâlimiz?"

Azerbaycan'ın yakın târihine bakınca bu hâdise ayan beyan görünür: "Halk cephesi taraftarlarının her geçen gün çoğalması ve yapılacak seçimlerde çoğunluğu alma ihtimâlinin belirmesi üzerine Moskova yönetimi, Bakü'de Ermenilere yönelik saldırıları ve iki cumhûriyet arasındaki gerginliği gerekçe göstererek, Ocak 1990'da ağır silâhlarla Bakü'ye kanlı bir müdâhalede bulundu."[18]

---

[17] Ebülfez Elçibey 1938'de Nahçıvan'da doğdu. Azerbaycan Devlet Üniversitesi Doğu Dilleri Arapça bölümünü bitirdi. 1970'lerden îtibâren ülkesinin bağımsızlığı için çalışma-ya başladı. Bu yüzden birkaç defa hapislik yaşadı. 1989'da Azerbaycan Halk Cephesi'ni kurdu, Sovyetlerden bağımsızlık kazanmak için mücâdele verdi, sonunda 1991'de ülke-si bağımsızlığına kavuştu. 7 haziran 1992'de Azerbaycan'ın ikinci cumhurbaşkanı seçildi. Rusların da desteklediği kirli siyâsî manevralar sonucu, cumhurbaşkanlığını Haydar Ali-yev'e devretmek zorunda kaldı. 22 ağustos 2000'de, 62 yaşında iken, tedâvi gördüğü Ankara'da vefat etti.

[18] Ziyâ Mûsâ Buniyatto, "Azerbaycan", DİA, c. IV, s. 321, İstanbul, 1991.

Sonuç olarak Balkanların mümtaz evlâdı, tasavvuf ahlâkı ve Türklük şuûruna sâhip olan Alâeddin Yayıntaş, Makedonya'da başladığı irşad, kültür ve hizmet faâliyetini, 1957'den îtibâren 40 yıla yakın Türkiye'de devam ettirdi. Turgutlu'da modern ziraat usûlle-riyle çevresine örneklik etti. İstîdatlı gençlerin tahsîline, iyi yetişme-lerine maddî-mânevî destek oldu. Halvetî kültürüne âit eserlerin yayımlanmasını sağladı. Türkiye içindeki ve dışındaki mânevîyat merkezlerini ziyâret etti. İlim, kültür ve irfan sâhipleriyle dostluklar kurdu. Azerbaycan'da Yahyâ Şirvânî hazretlerinin türbesinin onarıl-masını sağladı. Tabiî ki asıl önemli yönü, onun mânevî misyonudur. Ahlâkî-mânevî olgunluk yolunda birçok cana rehberlik etti. Rûhu şâdolsun!

Bu teblîğin hazırlanmasında, kitap ve fotoğrafların temininde, fazîletli insan Ferruh Çimdiker'in ve onun delâletiyle tanıdığım Hasan Ali Başarıcı'nın yardımlarını gördüm. Kendilerine müteşek-kirim. İstifâde edilen kitap ve malzemeler şunlardır:

1) Sâmiha Ayverdi, Âbide Şahsiyetler, 3. baskı, Kubbealtı neşriyatı, İstanbul, 2001

2) Ferruh Çimdiker'in şifâhî ve yazılı notları.

3) Halvetîlikten Gönüllere Mak*ā*leler ve Mânâlı Sözler, hazırlayan: Hasan Şükrü Yayıntaş, târih ve baskı yeri yok.

4) Halvetîlikten Günümüze Mesajlar, hazırlayan: Hasan Şükrü Yayıntaş, İskete Copy, İstanbul tsz.

5) Mustafa Özdamar, Şeyh Sükûtî Murtazâ Baba, Kırkandil, İst., 1997

6) Nurgül Özcan, Murtazâ Sükûtî Dîvânı, inceleme-metin, İstanbul 2011

7) Metin İzzeti, Balkanlarda Tasavvuf, Gelenek, İstanbul, 2004

8) Ö. Tuğrul İnançer ile Gönül Sohbetleri, Sûfi Kitap, İstanbul, 2006

9) Altemur Kılıç; "Halvetîler ve ve Şeyh Alâeddin Efendi", Ortadoğu Gazetesi, 28 Ağustos, 1995.

Hâtıraların Aydınlığında A. Yüksel Özemre Portresine
Bir Çerçeve Arayışı

Prof. Dr. Ahmed Güner Sayar

Ahmed Yüksel Özemre'nin 3 Nisan 1935 günü Mart ayında Üsküdar, Balaban'da târihî 'Münip Paşa Konağı'nın harem bölümünde başlayan hayâtı 25 Haziran 2008'de son buldu. Ertesi günü, ikindi vakti Karacaah-med Kabristanı 1. adada serin selviler altındaki âile sofasında topra-ğa teslim edilen aziz nâşı ile, Türkiye dehâ sâhibi bir evlâdını ebedi-yete uğurlamış oldu. Gerek Gülnûş Vâlide Sultan Câmii'nde kılına-cak cenâze namazı için ardında biriken kalabalık, gerekse Karacaah-med'e kadar gelip onu defin sırasında yalnız bırakmayanlar Ahmed Yüksel Özemre'nin ne kadar sevildiğinin belki somut bir ifâdesiydi. Ancak, tabutunun ardında toplananlar sâdece aritmetik bir yığın değildi. Bu kalabalığın mâşerî bir ruh olarak ilettiği mesaj, birçok insanın ölümleriyle sâdece toprağın merhametine bırakılmasının dı-şında bir gerçeğe yaptığı vurguydu. Toprağa kavuşan onun ölümlü vücûduydu ki, buna çoktan râzı ve hazırlıklıydı. Onun ölümünü farklı kılan, tabutu etrâfında kenetlenen o muhteşem kalabalığın ter-kîbi idi: Hanımların nemlenen gözleri, beylerin de düşünceden ağır-laşan başlarının düşüşü, kederlerini şekillendiren subjektivizmi farklı yönde ifâde ediyorlardı. Bu ifâdedeki asâlet, herkesin farklı Ahmed Yüksel Özemre'sini bir imâme altında toplamıştı. Her fânî-ye nasip olmayan bu birlikteliği Gülnûş Vâlide Sultan Câmii avlu-sunda oluşturan insanlar, Ahmed Yüksel Özemre'nin ruhlarına farklı hâtıraların saldığı ışıkları içselleştirmenin hüzünlü telâşı içindeydiler. Ahmed Yüksel Hocamızın aziz rûhu sevenlerine yete-cek kadar vâsi olduğu için onların gönül hânelerine hicretle bir can-berâberliği içinde yaşamağa devam edecektir. Eserleri ile okuyanla-rın hâfızasına; sözü ile sohbeti ile de dostlarının gönlüne nakşolmuş bu mübârek insan zor ve zahmetli bir yolculuk olan insan oğlunun bu âlemdeki serüveninden kazançlı çıkmış nâdîde bir güherdir. Eserleri ortada! Bundan böyle onlar yazarı adına konuşacaklar. Ruhlara kazınmış hâtıraları ise onun bu dünyâda ölüm sonrası bir hayâtının olduğunu bize ihsas ettiriyor.

Ara sıra, Üsküdar Balaban'daki saâdethânesine ziyâretine gider-dim. Târihî bir konağın yıkılmış gövdesi üzerine inşâ edilmiş bir apartmanın üst katında, Boğaziçi'nin girişine bakan odada baş başa çok can sohbetlerimiz oldu. Duvarları hat örnekleri, çerçevelenmiş fotoğrafları içinde eski zaman efendileri ve kitaplarla dolu bu odada Ahmed Yüksel Özemre'nin zâtına

mahsus bir yeri vardı. Oturduğu koltuğun hemen üzerinde 'Yâ Ganiy!' esmâsı çerçevelenmişti. Bu levhanın altında dolu dolu sohbet ederdi. Şimdi bu aziz dostumu ve-fâtıyla hâtıralarımda meydana gelen o kaçınılmaz kesilme ile değil de, târihî bir süreklilik içersinde ama o çerçeveyi terketmesiyle arıyorum. Eğer kâmil insan ölmeyip kaptan kaba boşalıyorsa, 'Ganiy' ismi sâ-dece duvara asılı bir çerçeveye sıkışmış olmazdı. Herkesin Allah tara-fından verilen bir ismi varsa, 'Ganiy'de onun ismi miydi? Yazdığı şi-irlere iliştirdiği mahlası 'Ganiy'i, dîvan şâirlerinin çoğu gibi, kendisi seçmiş olamazdı. O halde, ona bu ismi kim tevcih etmişti? Bu sorular zinciri, o can sohbetler sürerken de zihnimi kurcalardı. Teeddüp edip soramadığım için cevapsız kaldılar. Şimdi, sohbetlerimiz esnâsında gözümle çerçevelediğim o portre içersinde bu kopmayı sürekliliğe dönüştürerekten, onu hep bu portre içersinde, 'Yâ Ganiy' levhası al-tında, teklifsiz konuşurken hatırlamaktayım.

Birebir sohbetlerimizin dışında da Ahmed Yüksel Özemre ile bir dost meclisinde birlikte oldum. Ünlü neyzen Niyâzi Sayın, Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre, Prof.Dr. Güngör Şatıroğlu, ve Prof.Dr. Ahmed Güner Sayar'dan müteşekkil bu yâran meclisinin üyeleri daha çok Güngör Bey'in Suâdiye'deki evinde bir araya gelir, lezzeti dimağlarımıza kazınan sohbetlerde bulunurduk. Zaman, ortaya kapalı devre bir dost meclisini 'Üsküdar Yârânı' olarak tescil etti ve şifâhî kültür târihimize taşıdı. Bir kültür târihçisi olarak Mehmet Nûri Yardım, Ahmed Yüksel Özemre'nin "Üsküdar yârânın âşinâ çehresi"[1] olduğunu kaydeder ki, bu tespit isâbetlidir. Fakat bir parça daha ileri gideyim: Bu yâran meclisine gerçek rengini Niyâzi Sayın ile Ahmed Yüksel Özemre vermekteydi. Elbette Güngör Şa-tıroğlu'nu da bu çizgiye katmam gerekiyor. Zîra onlar, birer has Üs-küdarlıydılar. Kişisel anı yumakları sohbet sırasında bir yol bulup birbiri ardınca çözülürken onlar son devir Üsküdar'ını olayları, me-kânları ve insanları ile dile getiriyorlardı. Niyâzi Sayın yürüyen bir Üsküdar ansiklopedisi ise Ahmed Yüksel Özemre de Üsküdar târi-hini bu sohbetlerin dışında mûtedil Türkçe'nin enfes üslûbuyla yaz-mış bir semt monografıydı. Gördüğü, yetiştiği, sohbetinden müste-fid olduğu, târihi yapmış fakat ardından büyük bir melâmet hissiy-le kendini setretmiş Eşref [Ede] Efendi'yi yazmakla bu mübârek hakkında epey bilgi sâhibi olduk. Hemen ifâde edeyim ki, Eşref Efendi hakkında Niyâzi Sayın'dan dinledikleri Ahmed Yüksel Öz-emre'nin yazdıklarına kaynaklık etmiştir. Ayrıca Eşref Efendi'nin Karacaahmed'deki mezarını yeniden yaptıran, şâhidesini diktiren Ahmed Yüksel Özemre'dir. Onun Eşref Efendi için yaptıkları, yaz-dıkları, sohbetinde dile getirdikleri bir bâsübâdelmevt olmuştur. Yoksa, bu mübârek de, diğerleri gibi, nisyan bulutlarının arkasında kalacaktı. Onun Üsküdar'da Bir Attar Dükkânı ile Osmanlı'dan süzü-len ve 1990'lara değin varlığını koruyan zâhiren bir attar dükkânı bâtınen minyatür bir tasavvuf meclisine dönüşen bir işletmenin ekonomi-dışı serüveni insanlarıyla, Üsküdar ile anlatılmış. Ahmed Yüksel Bey

[1] 'Özemre'nin Ardından', "Yeniçağ", 28. VI. 2008.

Üsküdar'ın târihî köşe taşlarını, konaklarını, bodur mi-nâreli düz damlı mescitleri, çeşme ve sebilleri, namazgâhları ve evliyâ kabirleri ile biliyor, kalemine aktarıyordu. Onun Üsküdar için kaleminden dökülenler, bugün için son devir bir semt monog-rafisi için çok değerli kaynaklardır. Kendisinden dinlediklerim ve Üsküdar'a dâir yazdıklarıyla, onun bir âbide şahsiyet olduğunu gördüm. Hani bir sabah bakarsınız göz âşinâ bildiğiniz Sultan III. Ahmed Çeşmesi'nin yerinde yeller esiyor ve Üsküdar meydanı bo-şalmış! Ne yaparsınız? Ahmed Yüksel Özemre'nin 'ölümü' de böy-lesi bir kayıptır. Onu evinin dışında kaybolan bir Üsküdar âbidesi olarak da hatırlayacağım.

Şüphe yok ki, Ahmed Yüksel Özemre bir dâvâ adamı idi. Gür-leyen sesi ve omurgalı duruşundan en çok menfaat şebekeleri rahat-sızlık duymuşlardır. Mücâhede Mektupları bu bakımdan bir hüccettir. Türkiye'nin somut meselelerini çözmeye uğraşırken yabancı firma-lar tarafından kendisine teklif edilen dudakları uçuklatan rüşveti geri çevirmesini ne ile açıklayabiliriz? Rahmetli Neyzen Tevfik bu soruyu cevaplandırıyor:

Neyzen gibi günâhının hesâbı
Mezara girmeden sorulardan olsun

Sevgisi ölüm kadar metindi. Yevmiye defterini kendisi tuttuğu için rahattı. En son görüşmemiz de ölüme metelik vermediğini söyledi[1]. Bu âlim ve ârif zat Cenâb-ı Hakk'ın 'İrcî' dâvetine icâbetle evinde kendine mahsus yeri, Üsküdar'ı boşaltarak âlem-i cemâle göçtü. Akan zaman onun geride bıraktığı boşluğu, sohbetlerimizin sevgisizliği ile bizlere daha iyi gösterecektir. Bu aziz ve sevgili dostun garîk-i rahmet olmasını Cenâb-ı Hak'tan niyaz ediyorum.

---

[1] Özemre'nin zengin müktesebâtına mürâcaat edilirse orada ölümden korkmadığını gös-terir satırlar vardır. "Ölüm, nedense, hiç hatırına gelme[di] ve ölümden de hiç korkma-dım" Gel de Çık İşin İçinden, (İstanbul, 1996), sf. 29. Ayrıca musallâ taşına konulan tabutu-nun ardında bulunan dostlarını ince dokunuşlarla resmettiği görülür. Şu satırlar onun ka-leminden dökülmüştür: "Kalabalık, kalabalık, kalabalık! Bunların içinde bir sürü eş dost arasında dikkatimi çekenler, ne hikmetse, hep kendileriyle muhabbetle selâmlaştığım Üs-küdar meczûbîni; kimin için ağlaşıyorlar bunlar acebâ?... Meselâ hacı Ahmed Taşcıoğulları, Prof. Dr. Yılmaz Kafadar, Prof. Dr. Ahmed Bayülken, Prof. Dr. Hasbi Yavuz, Prof. Dr. Güngör Şatıroğlu ve Enis Bey de mağmum ve mükedder halleriyle dikkatimi çekiyor. Hayret! Güngör Şatıroğlu ile Ahmed Bayülken'in böylesine sulu gözlü olabileceklerini hiç düşün-mezdim" [a.g.e. sf. 35].

Vefâtının 50. Yılında
Ahmet Hamdi Tanpınar

Prof. Dr. Abdullah Uçman

Sanat, kültür ve edebiyat dünyâmızda 80'li yıllardan bugüne kadar eserleri ve fikirleri üzerinde en çok konuşulan isimlerden biri olan Ahmet Hamdi Tanpınar her şeyden önce çok yönlü bir sanatkâr, bir estet ve Türkiye'nin önde gelen bir fikir adamıdır.

Onun, sırayla Şiirler (1961), Abdullah Efendi'nin Rüyâları (1943), Yaz Yağmuru (1955), Mâhur Beste (tefrika 1944, kitap 1975), Sahnenin Dışındakiler (tefrika 1950, kitap 1973), Beş Şehir (1946), XIX. Asır Türk Edebiyâtı Târihi (1949, 1956), Huzur (1949), Saatleri Ayarlama Enstitüsü (1961), Yahyâ Kemal (1962), Edebiyat Üzerine Mak*ā*leler (1969), Yaşadığım Gibi (1970), Tanpınar'ın Mektupları (1974), Aydaki Kadın (1987), İki Ateş Arasında (1998), Mücevherlerin Sırrı (2002), Edebiyat Dersleri-Ders Notları (2002), Tanpınar'dan Yeni Ders Notları (2004) ve Günlüklerin Işığında Tanpınar'la Başbaşa (2007) adlarını taşıyan şiir, hikâye, ro-man, deneme, inceleme-tenkit, edebiyat târihi, senaryo, mektup, ders notu ve günlük tarzındaki edebiyâtın oldukça geniş bir alanını kapsayan eserleri, bize onun bu çok yönlü kişiliği hakkında yeterli bir fikir verebilir. Bütün bunların yanında Tanpınar, 1933-1939 yılla-rı arasında ve 1949'da Güzel Sanatlar Akademisi'nde sanat târihi, estetik ve mitoloji dersleri hocalığı yapmış; Tanzîmat Fermânı'nın îlân edilişinin 100. yıldönümü dolayısıyla İstanbul Edebiyat Fakül-tesi'nde kurulan Son Çağ Türk Edebiyâtı Kürsüsü'nde de ölümüne kadar Yeni Türk Edebiyâtı dersleri vermiştir.[1]

Şiir, hikâye, roman, deneme ve fikrî yazılar yazan, edebî tenkit ve edebiyat târihi alanında eserler kaleme alan ve eserleriyle Türk edebiyat ve kültür târihinde kendine müstesnâ bir mevki edinen Tanpınar'ın eserlerinde târih, edebiyat, mûsikî, estetik, mîmârî, fel-sefe, psikoloji ve plastik sanatlara âit bilgi ve yorumların inanılmaz bir bileşim hâlinde oldukça zengin bir görünüm arzettiği kolayca farkedilebilir. Tanpınar'ın bu çok yönlü kişiliğinin arkasında elbette doymak bilmeyen bir tecessüs ve öğrenme merâkı ile şâirâne duyar-lık ve dikkat, muazzam bir hâfıza gücü ve büyük bir kültür birikimi ile zengin bir hayat tecrübesinin varlığı inkâr edilmez bir gerçektir.

---

[1] A. H. Tanpınar'ın daha geniş biyografisi için bk. Ömer Faruk Akün, "Ahmet Hamdi Tanpınar", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. XII, İstanbul 1963, s. 1-32; M. Orhan Okay, Bir Hülya Adamının Romanı-Ahmet Hamdi Tan-pınar, İstanbul 2010.

Tanpınar'ın eserlerinde târih bilincinin ön plana çıkarılması ve doğrudan doğruya sanat eserleri vâsıtasıyla içinde yaşadığı zamânı aşma duygusu bir tarafıyla Henri Bergson'u hatırlatırken, ama on-dan daha fazla Yahyâ Kemal'e bağlıdır.

Tanpınar, hayâtının bir nevi muhâsebesini yaptığı Yaşar Nâbi'-ye gönderdiği 1951 yılına âit mektubunda, hayâtının gecikmelerle dolu olduğunu söyledikten sonra, bir tür îtiraf gibi şunları da açık-lama ihtiyâcını duyar: "1932'ye kadar çok cezrî bir garpçı idim. Şar-kı tamâmiyle reddediyordum. 1932'den sonra kendime göre tefsir ettiğim bir şarkta yaşadım. Asıl yaşama iklîmimizin böylesi bir ter-kip olacağına inanıyorum. Beş Şehir ve Huzur bu terkîbin araştırma-larıdır. Yazacağım öbür eserlerin de çekirdeği budur." der.[2]

Zaman içinde Türk târih ve medeniyetine Yahyâ Kemal'in aç-mış olduğu pencereden bakmasını öğrenen Tanpınar'ın, mâzî ile arasındaki bağı sağlayan unsurların başında mûsikî, mîmârî ve şiir gelir. Mîmârîyi "millî hayâtın koruyucusu", şiiri ise bir tür "iç kale sanatı" olarak ele alan Tanpınar'a göre, geleneksel sanatların artık bir duraklama dönemine girdiği modernleşme sürecinde şahsiyetini koruyabilen tek sanatımız mûsikîdir. Geleneksel sanatlar arasında onun mûsikîye tanıdığı öncelik, mûsikînin dinamik yönünden ve özellikle mâzîyi günümüze bağlamadaki fonksiyonundan ileri gel-mektedir. Tanpınar'ın, klasik Türk mûsikîsine bu tarzda sâhip çık-ması, onun taşıdığı "millî" damgası ile onda Türk cemiyetinin geçir-diği bütün değişimlerin yankısını ve izlerini bulmasından dolayıdır.

Tanpınar'a göre bir medeniyet, her şeyden önce "derin bir mâ-zîden gelen bir kültür yığılması ve bir kültür toplanması"dır.[3] Me-deniyet, aynı zamanda, bütünlük ve süreklilik demektir. Tanpınar, zaman içinde özellikle Anadolu'nun vatan hâline getirilmesinden sonraki Türk kültürünün esas îtibâriyle bir devam ve bütünlük fik-rine dayandığını, ancak Tanzîmat'tan sonra bunun kaybolduğu dü-şüncesindedir. Batılılaşmanın Türk toplumunun hayat tarzında meydana getirdiği değişme, ona göre işte bu "devam ve bütünlük fikri"nin kaybolmasıyla kendini gösterir.

Medeniyet ve kültür değiştirmesini Türk toplumunun en büyük meselesi olarak gören Tanpınar, "Medeniyet Değiştirmesi ve İç İn-san" adlı makālesinde bu konuda şunları söyler:

"Selçuklu devrinde Anadolu kapılarını zorlayan insanlar, yeni vatanı benimseyen ilk kurucu nesiller, Osmanlı fâtihleri, bütün siyâsî düzensiz-liklerine rağmen bize Itrî'nin dehâsını ve Nâilî'nin zevkini veren, zevkimi-zin o tam inkişaf ve istikrar devri XVII. asır insanı elbette birbirlerinin devâmıdırlar da. Vânî Efendi'de Zenbilli Ali Efendi, Zenbilli Ali Efendi'de ilk İstanbul kadısı Hızır Bey, Bursalı İsmâil Hakkı'da Aziz Mahmud Hü-dâyî, Hüdâyî'de Üftâde, Üftâde'de Hacı Bayram, onda Yûnus Emre, Yû-

[2] Edebiyat Üzerine Makāleler (haz. Zeynep Kerman), İstanbul 1969, s. 550.
[3] Yaşadığım Gibi, s. 181.

nus'ta Mevlânâ aynı ocağın ateşiyle devam ediyordu.

Bütün bu insanlar ne kendilerinden, ne de bir evvelkilerden şüphe ediyor; hayâtı, düşünceyi, kendilerini idâre eden değerleri kudsî bir emânet gibi kabul ediyorlar, aralarındaki nesil farklarını tabiî buluyorlardı. Onlar parçalanmış bir zamânı yaşamıyorlardı. Hâl ile mâzî, zihinlerinde birbirine bağlıydı. Birbirlerini zaman içinde tamamladıkları için, gelecek zamanları da kendi düşünce ve hayatlarının muayyen olmayana düşen bir aksi gibi tasavvur ediyorlardı."[4]

Tanpınar aynı makālenin devâmında görüşlerini şöyle sürdürür:

"O kadar ki, XVIII. asırda yaşayan Kul Hasan Dede, XV. asırda yaşamış Eşrefoğlu ile, sanki aynı şehirde ve aynı tekkede imişler gibi kavga ede-biliyor, duygu ve hayat görüşü îtibâriyle o kadar başka türlü olan Nedim, Fuzûlî'nin bir mısrâıyla kendi sansüalitesini anlatıyor; birbiri arkasından gelen nesiller, Hallâc'ın haksız yere dökülmüş kanını dâvâ ediyordu. Hulâ-sa fikirler, îmanlar büyük bir âile mîrâsının torunlarda genişlemesi gibi, aynı köklerden dal budak salıyordu. Hayat, bir ve bütün, insanıyla berâber sürüp gidiyordu. Böyle olduğu için de bir yere konan taş, iki üç nesil sonra behemehal bir binâ oluyor, insan zamânına girmekle kazandığı şahsiyetini etrâfına kabul ettiriyordu. İşte Tanzîmat'tan sonraki senelerde kaybettiği-miz şey bu devam ve bütünlük fikridir."[5]

Türk toplumunda aşağı yukarı iki yüz yıldan beri tartışılmakta olan konuların başında gelen "Mâzî ile nerede ve nasıl anlaşaca-ğız?" sorusuna hâlâ tatmin edici bir cevap verilememiştir. Tanpınar, Beş Şehir adlı eserinin önsözünde bu konuda şunları söyler:

"Tenkîdin, bir yığın inkârın, tekrar kabul ve reddin, ümit ve hülyânın ve zaman zaman da gerçek hesâbın iklîminde yaşadığımız bu mâcerâ (yâni batılılaşma mâcerâsı), daha uzun zaman, yâni her mânâsında verimli bir çalışmanın hayâtımızı yeniden şekillendireceği güne kadar Türk cemiyetinin hakîkî dramı olacaktır. Gideceğimiz yolu hepimiz biliyoruz. Fakat yol uzadıkça ayrıldığımız âlem, bizi her günden biraz daha meşgul ediyor. Şimdi onu, hüviyetimizde gittikçe büyüyen bir boşluk gibi duyuyoruz, biraz sonra, bir köşede bırakıvermek için sabırsızlandığımız ağır bir yük oluyor. İrâdemizin en sağlam olduğu anlarda bile, içimizde hiç olmazsa bir sızı ve bâzen de bir vicdan azâbı gibi konuşuyor. Sâde millet ve cemiyetlerin değil, şahsiyetin de asıl mânâ ve hüviyetini, çekirdeğini târihîlik denen şeyin yaptığı düşünülürse, bu iç didişme hiç de yadırganmaz. Mâzî dâima mevcuttur, kendimiz olarak yaşayabilmek için, onunla her an hesaplaşmaya ve anlaşmaya mecburuz."[6]

Önceleri askerî, daha sonra iktisâdî ve siyâsî şartların zorlama-sıyla III. Selim'in saltanatında ciddî bir şekilde başlayan batılılaşma gayretleriyle ortaya çıkan kesin ve keskin dönemeç, Türk cemiyetin-de bir

[4] a. g. e., s. 26.
[5] *a. g. e.,* s. 26-27.
[6] Beş Şehir, 5. b., İstanbul 1976, s. 7-8.

"medeniyet değişmesi" veya daha doğru bir ifâdeyle bir "me-deniyet krizi"ni de ortaya çıkarır. Asırlardır içinde yaşadığımız bir medeniyet dâiresinden başka bir medeniyet dâiresine geçmenin ya-rattığı ikilik, Tanpınar'a göre, önce "umûmî hayatta başlamış, nihâyet ameliyesini değiştirerek fert olarak da içimize yerleşmiştir."

Bir fikir adamı olarak Tanpınar'ın bugün bizim için önemi, Türk kültürünün geçmişi üzerine ileri sürdüğü görüşlerin orijinalliği ka-dar, bunların, ortaya çıktığı dönemin şartları bakımından da son derece dikkati çekici olmasından ileri gelmektedir.

İşte Tanpınar gerek Beş Şehir, gerekse ölümünden sonra yayım-lanan Yaşadığım Gibi ve Mücevherlerin Sırrı adlı kitaplarında bir ara-ya getirilen makālelerinde, Türk kültürünün târihî ve tabiî gelişme çizgisinin önemli kırılmaya uğradığı, Türk toplumunun geleceğini belirleyecek hayat tarzının ancak "mâzî ile bütün bağları kesmekle" mümkün olabileceği şeklindeki anlayışın geçerli olduğu bir zaman diliminde, bu kopuşun ortaya çıkardığı ve çıkarabileceği meselelere, bunun kavgasını yapmadan, sessiz sedâsız yaklaşabilmiş önemli bir şahsiyettir.

XIX. yüzyıldan îtibâren toplum hayâtımızın hemen her alanında ortaya çıkan ve şekil değiştirerek günümüze kadar gelen batılılaşma süreci boyunca 200 yıldır ülkemizde yaşanan maddî-mânevî değer-ler kargaşası, Tanpınar'ın eserlerinin iskeletini oluşturan temel me-selelerdir.

Tanpınar, Tanzîmat'tan sonraki yıllarda çeşitli şekillerde batılı-laşmanın ortaya çıkardığı Türk cemiyet yapısının maddî ve mânevî planda çöküşüne, asırlardır varlığını sürdüren kültür değerlerinin bir anda anlamını kaybetmesine karşı çâreler ararken, öteden beri ileri sürülen ve genel anlamda kabul gören tekliflere de pek rağbet etmez. Onun gerek romanları, gerekse bir kısım makāleleri bu şekil-de okunursa, mâzî hayranlığı gibi görünen yaklaşımların arka pla-nında başka şeyler bulunduğu anlaşılır.

Meselâ 1934 yılında yayımlanan "Şark ve Garp"[7] adlı makāle-sinde, birbirine uzak iki dünyânın ve iki zihniyetin farklılıklarıyla bizim niçin ciddî bir hamle yapıp da gerçek anlamda batılılaşamadı-ğımızı çarpıcı örneklerle ortaya koyan Tanpınar, iki medeniyet ve iki dünya arasındaki temel farklılığı, insana vermiş olduğu değer açısından mukāyese eder. Esâsında Tanzîmat hareketinin, birbirin-den çok uzak gördüğü şark ile garbı yakınlaştırmaya kalkmasını da affedilmez bir hatâ olarak görür.

1938 yılına âit "Kendimizin Peşinde: Çok Mühim Bir Mesele"[8] başlığını taşıyan diğer bir makālesinde ise, Tanzîmat'tan sonra sa-nat, teknik ve tehlikeli bir şekilde zevk sâhasında ortaya çıkan ba-tılılaşma çabalarıyla kendi kültürel değerlerimizden uzaklaşmamızı, hâfızasını kaybetmiş bir adamın kalabalık bir cadde ortasında kala-kalmış hâline benzetir. Makālesinde, "Edebiyâtımızda her şey var, fakat kendi

[7] Yeni Adam, sayı 17, 23 Nisan 1934, s. 8-9; sayı 18, 30 Nisan 1934, s. 8; aynı makāle için bk. *Mücevherlerin Sırrı* (haz. İlyas Dirin, Turgay Anar, Şaban Özdemir), İstanbul 2002, s. 31-37.

[8] Bugün, sayı 12, 14 İlk teşrin 1938, s. 2-6; *Mücevherlerin Sırrı*, s. 54-59.

üzerimizde konuşmak yok. (...) Kendi kendimiz üzerin-de ve hattâ hiçbir şey üzerinde rahat rahat konuşamıyoruz. (...) Büyük garp mûsikîsinin yanına konabilecek yegâne büyük mûsikî an'anesine sâhip olan millet biziz, fakat bundan haberdar değilmiş gibi gözükmekte son derece musırrız." diye şikâyet eden Tanpınar, geçmişinde Fuzûlî'yi, Nef'î'yi, Nâilî'yi, Nedim'i, Itrî'yi ve Dede Efendi'yi yetiştirmiş bir milletin âdeta yeni bir kıt'ayı keşfeder gibi bu değerleri mutlaka keşfetmesi gerektiği düşüncesindedir.

Tanpınar'a göre Türk toplumunun hemen her tabakasında kendini gösteren kültür ikiliğinin ortadan kalkması, ancak topluma yeni bir yaşama tarzı ve değerler sisteminin benimsetilmesiyle mümkün görünmektedir. Ancak bu da, sâdece teorik olarak fikir planında veya doğrudan doğruya insanların kafalarında gerçekleşe-bilecek bir şey değildir. Tanpınar, Cumhûriyet Türkiyesi'nde belli bir program dâhilinde yeni çalışma şartlarının ve bunlardan doğa-cak yaşama şeklinin, mevcut ikilik ve çatışmayı ortadan kaldırabile-ceği kanaatindedir.

Ancak o, çağdaşı bir kısım aydınların zannettiği gibi, memleket-te yeni bir hayat tarzının sâdece geçmişe ve geçmişin mânevî değer-lerine dönmekle değil, çok güç de olsa, mânevî dünyânın ve gele-neksel değerlerin dışlanmadan, yeni birtakım unsurları da içine alabilecek bir çözüme kavuşturulmasıyla kurulabileceği görüşünde-dir. Bu, Tanpınar'ın gerek deneme tarzındaki yazılarında, gerekse romanlarında değişik şekillerde ifâde ettiği farklı bir yaklaşım tar-zıdır. Bunun için o, eskiyi bozan ve köksüz yenilikler getirmeye yönelik faâliyetleri de zaman zaman eleştirmekten kaçınmaz. Onun gözünde "eski" ve "eskiden kalanlar", hayâtiyetlerini kaybetmiş "müstehâse" şeklinde ölü varlıklar değil, tam aksine, en azından bir kısmı son derece canlı unsurlardır.

Tanpınar Türk cemiyetinde birbirinden farklı iki dünyânın, baş-ka bir deyişle "eski" ile "yeni"nin karşı karşıya geldiği noktada, bunlardan sâdece birini benimseyip diğerini dışlamak sûretiyle köklü bir çözüme varılabileceğine de inanmaz. Bu hususta o, Mâhur Beste romanında, roman kahramanı Sabri Hoca ile tartışan İsmâil Molla'nın ağzından dikkate değer şu düşünceyi öne sürer: "Ne şar-ka, ne garba, ne falana feşmekâna bağlıyım, bize bağlıyım. Hayâta, yâni ölmeyen bir şeye bağlıyım."[9]

Huzur romanının kahramanı Mümtaz'a: "Ben bir çöküşün esteti değilim. Belki bu çöküşte yaşayan şeyler araştırıyorum. Onları de-ğerlendiriyorum!" dedirten yazar, kendisiyle yapılan bir konuşma-da da, "Teklif ettiğim şey ne türbedarlık, ne de mâzî hırdavatçılığı-dır. Bu toprağın mâcerâsını ve kendi mâcerâmızı bilmek, onun için-den büyümek, onun içinden tabiî şekilde yetişmek ve garplı anlayış-la, garplı ustaları severek eser vermektir." der.[10]

Başta İhsan ve Mümtaz olmak üzere Huzur'daki kahramanların en

[9] Mâhur Beste, İstanbul 1975, s. 123.
[10] Mustafa Baydar, Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar, İstanbul 1960, s. 195.

büyük korkusu, Türk toplumunda yeni hayat şartları karşısında eski kültüre âit değerlerin kaybolup gitmesidir. Mümtaz bu korku-yu: "Biz zincirin son halkalarıyız!" diyerek dile getirir. Adı geçen romanda, bir yandan eski kültürün giderek kaybının verdiği ıztırap, diğer yandan kaybolanın yerine yenisini koyamamanın verdiği sıkıntı kendisini açık bir şekilde hissettirir.

"Devam ederek değişmek, değişerek devam etmek!" diyen Tanpınar, 1951 yılında yayımlanan bir makālesinde: "Yeninin taraftârı ve mücâdelecisiyiz, fakat eskiye de bağlıyız. İş bu kadarla kalsa iyi, fakat kalmıyor, daha karışıyor. Hayâtımızın bâzı devirlerinde yeninin adamı olarak eskinin tazyîkini duyuyoruz; bâzı devirlerinde eskinin adamı olarak yeninin tazyîki altında yaşıyoruz. Bu kutup değiştirme bir asırdan beri hayâtımıza hâkim." hükmünü verir.[11]

*

Tanpınar 24 Ocak 1962 târihinde vefat ettiği zaman, Sahnenin Dışındakiler, Mâhur Beste ve Aydaki Kadın romanlarıyla Yaşadığım Gibi, Edebiyat Üzerine Makāleler ve Mücevherlerin Sırrı dışındaki diğer eserleri kitap hâlinde yayımlanmıştı. Yâni Tanpınar, içinde yaşadığı Türk toplumuna iletmek istediği düşüncelerini eserleri vâsıtasıyla sunmuş bulunuyordu.

Tanpınar'ın vefâtını tâkip eden günlerde, yıllarca hocalık yap-tığı İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyâtı Bölümü mensupları tarafından hazırlanıp bir nevi vefâ borcu olarak onun hâtırasına ithaf edilen Türk Dili ve Edebiyâtı Dergisi'nin XII. cil-dinde yer alan Ömer Fâruk Akün'ün, hocası hakkında en kapsamlı ilk biyografi ve bibliyografya çalışması ("Ahmet Hamdi Tanpınar", İstanbul 1962, s. 1-32); Mehmet Kaplan'ın Huzur romanı üzerine yapmış olduğu geniş çaplı ilk tahlil denemesi ("Bir Şâirin Romanı: Huzur", a. g. y., C. XII, XIII, İstanbul 1962, 1964, s. 33-86; 29-42); yine Mehmet Kaplan'ın Tanpınar'ın Şiir Dünyâsı (İstanbul 1963) adlı kita-bı ile diğer bâzı eserleri hakkındaki müstakil makāleleri; bir kısmı ölümü üzerine çoğu arkadaşı olan dost ve talebeleri tarafından kale-me alınan hâtıra mâhiyetindeki yazılar dışında, uzunca bir süre, onun Türk toplumuna vermek istediği mesajı bütünüyle kavrayıcı mâhiyette kapsamlı bir değerlendirmeye rastlayamıyoruz.

*

Tanpınar'ın, ölümünden kısa bir süre önce, hayâtının bir nevi muhâsebesini yaptığı günlüklerinde, aynı nesle mensup dost ve arkadaşlarıyla birlikte devrin edebiyatçıları tarafından da önemsenmediğinden ve ciddîye alınmadığından acı acı şikâyet ettiği görülür. Günlükler'inde yer alan şu satırlar ne kadar düşündürücüdür:

"Ne yaptım! Beş Şehir'le, okunmayan, hissedilmeyen Beş Şehir'le! Büyük ve küçük hikâyeler, romanla Türk edebiyâtının bütün bir tarafıyım!. Bu eserlerden memnun muyum? Orası başka.. Fakat Abdullah Efendi'-nin Rüyâları, bilhassa birinci hikâye böyle tenkitsiz mi geçecekti?. Huzur ki,

[11] "Medeniyet Değiştirmesi ve İç İnsan", Yaşadığım Gibi, s. 29.

okuyanların hepsi sevdiler, üç makāle ile, Yaz Yağmuru hiçbir akissiz mi geçecekti? Bunların Türkiye'ye getirdiği hiçbir şey yok muydu! Türkiye'ye ve Türkçe'ye! Ya şiirlerim? Hâlâ hiç kimse "Deniz" manzûmesinden bahsetmedi. "Deniz" manzûmesi ki, Türkçe'nin beş on manzûmesinden biridir. Buna emînim. Buna makālelerimi de ilâve edin. Hayır, ben adımı, küçük şöhretimi hak ettim. (...) Fakat niçin bu kadar haksızlık? Bu işte eksiğim nedir? (...) Hakkımdaki sükût sûikastının bir sebebi de benim.

Türkiye'de her şey politika mücâdelesi. Ben ise eserimde Türk politika-sını, hakîkî Türk politikasını görüyorum. Sağ taraf beni kâfi derecede ken-dilerinden, kâfi derecede inhisarcı, kâfi derecede câhil görmüyor. Sol bana düşman. Benim kültür seviyemde olanlar ise, frenklerde benden iyisini buluyorlar. Bütün bunlar Yahyâ Kemal'in gazele hicretini çok iyi anla-tıyor. (...)

Hakîkat bu ki ben Türkçe'de yeniyim, fakat dünyâda yeni değilim. Dünya ki sanatı bir çıkmaza soktu; başka türlü şeyler istiyor. Sağcılar yalnız Türkiye, gözü kapalı, ezberde kalmış ve geçmiş bir Türk târihi, yalnız iç politika ve propaganda diyor. Sol, Türkiye yoktur ve olmasına da lüzum yoktur diyor; yâhut benzerini söylüyor. (...) Ben ise dünya içinde, ileriye açık, mâzî ile hesâbını gören bir Türkiye'nin peşindeyim. İşte memleket içindeki vaziyetim. (...) Daha yapacağım iş var; buna emînim. Varsın sussunlar, varsın okumasınlar, varsın beğenmesinler; hayatlarına getirdiğim şeyin farkında olmadan, sathından beni tanısınlar; "Bursa" şiirimle iktifâ etsinler, gazeteler bana boykot yapsın! Ben işime devam edeceğim."[12]

Tanpınar şikâyetlerinde yerden göğe kadar haklıdır, çünkü o târihte Türk edebiyâtına Abdullah Efendi'nin Rüyâları, Yaz Yağmuru, Huzur, Beş Şehir ve Saatleri Ayarlama Ensitütüsü gibi eserleri kazandı-ran Tanpınar hakkında 30'lardan ölümüne kadar geçen otuz yıl zar-fında sâdece 35-40 kadar yazı kaleme alınmıştır. Burada sayı elbette önemli değildir, Tanpınar'ı rahatsız eden memleketi için, insanlık için, geçmişimiz hakkında ileri sürdüğü fikirlerin anlaşılmaması ve ilgi görmemesidir.

Yaşadığı günlerde söyledikleri pek de anlaşılamayan veya bun-lar bir tür "şâir fantezisi" sayılarak ciddîye alınmayan Tanpınar'ın görüş ve düşünceleri, ölümünden ancak on yıl sonra, yâni 70'li yıl-lardan sonra anlaşılmaya ve önemsenmeye başlanır. Tanpınar'ın keşfedilmesi, yeniden okunması ve Türk aydınlarının gündemine gelmesi konusunda, başta Mehmet Kaplan'ın himmet ve gayretle-riyle, 1969'da Edebiyat Üzerine Makāleler'in (haz. Zeynep Kerman), 1970'te Yaşadığım Gibi'nin (haz. Birol Emil) ilk defa; 1969'da Beş Şehir'in üçüncü defa, 1972'de Huzur'un ikinci defa yayımlanması kadar, 1973'te Türkiye'nin önde gelen iki aydını Selâhattin Hilâv ile Hilmi Yavuz arasında, doğrudan doğruya Tanpınar'ın dünya gö-rüşü etrâfında başlayıp 3-4 ay kadar devam eden, oldukça geniş

[12] İnci Enginün-Zeynep Kerman, Günlüklerin Işığında Tanpınar'la Başbaşa, İstanbul 2007, s. 300-301.

çaplı tartışmanın da önemli ölçüde payı bulunduğunu belirtmemiz gerekir.[13]

Tanpınar'ın 70'li yıllardan îtibâren okunmaya ve ileri sürdüğü görüşler üzerinde farklı çevrelerde tartışmaların yapılmaya başlan-ması, bir tesâdüften çok, biraz da o günlerin genç nesil Türk aydın-larının, Türkiye'nin gündemindeki sosyal ve kültürel meselelere yeni çözüm yolları aradıkları sırada Tanpınar'a rastlamalarından ileri gelmiştir. Türkiye'nin siyâsî ve ideolojik bakımdan büyük çal-kantılar geçirdiği 70'li yıllarda "devrin havası" değişmeye başlamış-tır. Bu durum, başka sebeplerle birlikte, bu târihten başlayarak, Tan-pınar'ın yakından tanıdığı, içinde yaşadığı, eser verdiği ve zaman zaman eleştirmekten de çekinmediği, meselâ mâzîyi bütünüyle red-detmek gibi bâzı anlayışların geçerliğini kaybetmeye başlamasıyla açıklanabilir.

*

80'li yıllarda Dergâh Yayınları'nın, 2000'li yıllarda da Yapı Kre-di Yayınları'nın Tanpınar'ın eserlerinin yeni baskılarını yapmasıyla birlikte Tanpınar yeniden okunmaya, fikirleri üzerinde yeni değer-lendirmeler yapılmaya başlanmış, böylece o yeniden Türk okuyucu-sunun gündemine gelmiştir. Bugün, hakkında 30'dan fazla kitap ile sayısı 1000'e yaklaşan araştırma ve inceleme kaleme alınmış olması, kültür hayâtımızda pek de rastlanmayan ve bir Türk yazarı için ger-çekten övünülecek, müstesnâ bir durumdur.[14]

2010 yılında T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın teklîfi üzerine editörlüğünü Handan İnci ile birlikte yaptığımız ve büyük bir bölü-mü üniversitelerden, bir kısmı üniversite dışından olmak üzere otuz kişinin çeşitli uzunluktaki araştırma ve incelemelerinden meydana gelen Ahmet Hamdi Tanpınar kitabının da, Tanpınar'ın daha geniş bir çevre tarafından tanınmasına ve gündemde kalmasına katkısı oldu-ğu kanaatindeyim.

Ayrıca 2001 yılından bu yana kesintisiz olarak Bursa Osmangā-zi Belediyesi tarafından Ahmet Hamdi Tanpınar anısına her yıl "De-neme, şiir, mektup, makāle, hikâye, roman, araştırma ve inceleme" türlerinde düzenlenen yarışmanın da hem bir vefâ borcu, hem de Tanpınar'a olan ilginin sürdürülmesi bakımından önemli bir faali-yet olduğunu belirtmek isterim.

Bu yılın başlarında Tanpınar'la ilgili olarak arka arkaya üç kitap yayımlandı: İbrâhim Şâhin, Haz ve Günah-Bir Tanpınar Yorumu (An-kara 2012); Besim Dellaloğlu, Modernleşmenin Zihniyet Dünyâsı (İs-tanbul

---

[13] Selâhattin Hilâv'ın *Yeni Ortam* gazetesinde "Tanpınar Üzerine Notlar", Hilmi Yavuz'un Yeni a dergisindeki karşı yazıları için bk. *B*ir Gül Bu Karanlıklarda-Tanpınar Üzerine Yazılar (haz. Abdullah Uçman-Handan İnci), İstanbul 2002, s. 199-232.

[14] Doğumunun 100. yıldönümü münâsebetiyle Handan İnci ile birlikte hazırladığımız Bir Gül Bu Karanlıklarda-Tanpınar Üzerine Yazılar (İstanbul 2002; ilâveli 2. b., İstanbul 2008) adlı kitabın arkasında yer alan bibliyografya bölümünde kronolojik ve alfabetik olarak bütün bu yazıların dökümü verilmiştir.

2012); Tanpınar Zamânı-Son Bakışlar (haz. Handan İnci, İstan-bul 2012). Bu arada XIX. Asır Türk Edebiyâtı Târihi'nin Fransızca çevrisinin geçtiğimiz aylarda Paris'te yayımlandığını, 24-25 Mayıs 2012 târihlerinde Yıldız Teknik Üniversitesi'nde A. H. Tanpınar adına uluslararası bir sempozyum düzenlendiğini de hatırlatmam gerekir.

Burada son olarak, önemli bir husûsu daha belirtmek istiyorum: Bütün bu açıklama ve yorumlarla berâber Tanpınar'ın asıl büyük şansı, Mehmet Kaplan gibi vefâlı bir dosta sâhip olmasından gel-mektedir. Onun sanat anlayışını, fikirlerini ve ne yapmak istediğini çok iyi bilen Mehmet Kaplan, Tanpınar'ın mîrâsına gerçek anlamda sâhip çıkmış ve 70'li yıllardan îtibâren eserlerini yeniden yayımlat-mak sûretiyle yeni nesillerin Tanpınar'la buluşmasını sağlamıştır. Hiçbir hesâba dayanmayan bu vefâ duygusu, bence, bir ömür boyu sürecek uzun ve engebeli ilim hayâtının henüz başlangıcındaki genç akademisyenlerce mutlaka örnek alınması gereken son derece asil bir davranıştır.

Hazânın Hüznü

Semih Sergen

Sonbahar,
Bütün görkemiyle at sürerken gönüllerimizde
Usuldan ve ağır aksak
Olgun hazan meyveleri yaklaşır toprağa
Bir semâî hüznüyle…

Sen ebediyetsin, ezelsin
Sen hazan meyvelerince güzelsin!
Tan rengi, gül kurusu, nar çiçeği, ebrûli,
Sensin gözesi, kaynağı tüm renklerin!
Tüm çiçeklerin yüce nakkāşı sensin!

Göz yaşı,
Dost gönüllere senden dağılır!
Sevinç de senin ikrâmın,
Gülümseme de, aşk da…

Sen ey âşıkların, aşkların efendisi!
Güzelin, güzelliğin gizemi!
Gönüllerimizin ateşini
Aşkın kanatlarıyla tutuştur, harlat
Canı cânâna, kulu sultâna ulaştır!

Gönüllerimize,
Mevsimlerin iksîrini damlat
Bizlere hazânın sırrını söyle
Hazânın sırrını anlat!...

Dostluğa Giden Yol

Ayhan Güldaş

Kardeşliğe ve dostluğa her zamankinden daha fazla muhtaç olduğumuz günleri yaşamaktayız. Atalarımızın uhuvvet ve ülfet dedikleri güzel huylar-dan epeyi uzaklaşmış gibiyiz. Saygı, sevgi, muhabbet pınarlarından kana kana su içmenin hasretini çekiyoruz. Ne yapacağız? İşe nere-den başlayacağız? İnsânî münâsebetlerimizi geliştirecek, davranışla-rımızı samîmî kılacak pek çok imkân var. Bunlardan başta geleni "Selâm" dediğimiz altın anahtarla dostluğun kapatılmış kapısını açmaktır. Değeri tartışılmaz bu kelimenin, Kur'ân-ı Kerîm'in kırk kadar âyetinde geçtiğini, Peygamber Efendimizin ve daha önceki peygamberlerin zamânında da kullanıldığını, Allah'ın mümin kul-larına, meleklerin cennettekilere, cennet ehlinin birbirlerine selâm verdiğini belirttikten sonra ayrıntılara girelim.

Selâmla ilgili olarak kullandığımız "selâmlamak", "selâmlaş-mak" gibi kelimeler Türkçemizde yüzyıllardan beri yerleşip kökleş-mesine rağmen buna dâir davranış biçiminin uygulama alanı maa-lesef bir hayli daraltılmıştır. Eskiden evlerde, âile arasında, misâfir-likte, sokakta, çarşıda, dükkânda değişik mekân ve topluluklarda sıkça görülen selâmlaşmaya şimdilerde az rastlanmaktadır. Üstelik "Selâmün aleyküm" veya "Es-selâmü aleyküm" diye selâm verenle-re çağdaşlıktan, ilericilikten uzaklaşmış gözüyle bakanlar; cehâlet-ten, önyargıdan dolayı Araplar'ı ve Arapça'yı hor görüp sâdece "İyi günler"i, "Günaydın"ı -az da olsa "Tünaydın"ı- tercih edenlerin sa-yısı oldukça kabarıktır. Halbuki Türkçemizin bu iyi niyet ve temen-nîleri yanında yerine ve zamânına göre hayır duâ anlamındaki selâ-mı vermekle kim bilir ne kadar sevap kazanırız; kazandırırız!

Bizde veya diğer kültürlerde el, yüz, alın öpme, başı öne eğip kaldırma, sarılma, el kaldırma veya sallama, eğilme, tokalaşma, şapka çıkarma gibi beden diliyle selâm verme şekilleri de mevcut-tur. Gönül kazanmanın, sevgi ve saygı göstermenin başka başka tezâhürleri olan bu selâmlaşma biçimleri acaba "Selâm sizin üzeri-nize olsun, Allah size esenlik verip her türlü kazâdan, belâdan koru-sun!" gibi anlamlara gelen "Selâmün aleyküm" kadar üstün derece-de midir? İnancıma göre mümkün değil. Kâinâtın efendisi Peygam-berimizin bir hadîsine göre, selâm alanın, selâm verene daha uzun ve güzeliyle "ve aleykümü's-selâm ve rahmetüllâhi ve berekâtüh" diye mukābele etmesinin, ziyâdesiyle sevap

kazanmasına vesîle olacağı da muhakkaktır. Ayrıca selâm vermenin sünnet, selâmı al-manın da farz olduğu bilinen gerçeklerdendir.

Mâlûm olduğu üzere başka bir selâmlaşma tarzı da "Merhaba-laşma"dır. Bu kelime evimize gelen misâfire "Buyur, evimizde kendini rahat hissedip huzur bulacaksın!" anlamı taşıdığı gibi genel olarak "Allah sana bolluk ve âfiyet versin!" anlamını da ihtivâ et-mektedir. Hayâtımızda büyük önemi olduğundan, içinin başka keli-melerle boşaltılmaması gereken selâm ile merhabanın dilimizde bütün zenginliğiyle atasözü ve deyim hâlinde yaygınlaştığına şâhit olmaktayız. "Önce selâm, sonra kelâm", "Selâm para, kelâm para", "selâm vermek", "selâm almak","selâm göndermek", "selâm söyle-mek", "selâma durmak", "selâmı sabâhı kesmek", "selâm verdik, borçlu çıktık.", "biriyle merhabâsı olmak", "merhabâyı kesmek" gibi atasözlerini ve deyimleri hemen her gün yerine göre kullanıyo-ruz. Ne var ki yazıda "selâm"ı, telaffuzda "merhaba"yı bâzen eksik veya yanlış kullandığımızın ya farkına varmıyoruz ya da bu konu-da hassâsiyet gösteremiyoruz. Özellikle gençlerimizden bir kısmı cep telefonlarıyla mesaj gönderdiklerinde birçok kelimeyi kısaltma yoluna giderlerken "selâm" kelimesini de (slm) şeklinde yazıyor-lar. Ayrıca "merhaba" tarzındaki selâmlaşmanın telaffuz hatâsıyla "meraba", "mereba", hattâ "meriba" hâline dönüştürüldüğü oluyor. Dînî, mânevî değerleri çok üstün olan bu kelimeleri tam ve doğru yazıp doğru söylemenin kendimize, çevremize ve Türkçemize fayda sağlayacağından şüphe yoktur.

Sevgili Peygamber Efendimiz, yine bir hadîsinde Allah'a yemin ederek "Sizler îman etmedikçe cennete giremezsiniz; birbirinizi sev-medikçe de îman etmiş olamazsınız. Yerine getirdiğiniz zaman bir-birinizi seveceğiniz bir şeyi size söyleyeyim mi? Aranızda selâmı yayın!" öğüdünü vermiştir. Dostluğa dolayısıyla muhabbete, esenli-ğe giden yolun selâmlaşmadan geçtiğini, selâmın kelâmdan önce gelmesi gerektiğini, güler yüz, tatlı dil ve selâmda ihmalkârlığın bir çeşit cimrilik olduğunu idrak edenlere ne mutlu! Allah'ın, selâmını üzerimizden eksik etmemesini ve kardeşliğimizin kuvvetlenmesi için bizi selâmlaşmaktan mahrum bırakmamasını dileyenlere ne mutlu!

Aktüel Edebiyatta Târih ve Tasavvuf Modası

Dr. Mehmet Samsakçı

Hayâtı kolaylaştıran, hızlandıran fakat tam da bu yüzden mekanikleştiren teknoloji sâyesinde teknolojinin kendisi hâriç her şeyi hükmü altına alan, böylece daha uzak mesâfeleri daha kısa zamanda kat eden, sesleri ve görüntüleri aynı anda bütün dünyâya gönderebilen modern in-san, dâima yenilik ve değişme düstûruyla tefekkür dediğimiz du-rup düşünme, derinleşme imkânını yitirmiş görünmektedir.

Teknoloji ve onun ürünleri, ferdin ezelî ihtiyâcı olan korkmayı, şaşırmayı, heyecanlanmayı ve hissetmeyi hayâtımızdan çıkardı. Dünyânın her tarafındaki gelişmelerden en kısa zamanda haberdar olan, bilmediği bir şeyi internet âlemindeki arama motorları sâye-sinde önünde ve karşısında buluveren insan, kitapların sıcak ve saf ikliminden, sohbetin mânevî atmosferinden uzaklaştı ve mesâfeler kat ederek, zahmet çekerek, sabır ve gayretle elde edilen sahih ilim yerine, doğruluğu dâima tartışmalı olan "kopyala-yapıştır" mahsû-lü mâlûmatla yetinir hâle geldi. Hâlbuki mâlûmat, en kısa tâbirle bir şeyin varlığından haberdar olmak demektir; bilgi ise bir mesele, şa-hıs, hâdise ya da devir hakkında elde edilen gerçek bir öğrenme, araştırma ve soruşturma sürecinin ürünüdür. Ve maalesef, toplu-mun büyük ve kalabalık bir kesimi, paylaşım sitelerindeki "pay-laş"ımlarla, "beğen"melerle doğruluğu şüpheli mâlûmat edinir, buna göre hükümler verir hâle geldi. Asırlardır yaşana yaşana, tecrübe edile edile varılmış sonuçlar, fikirler, yorumlar, bilgiler ve hakîkatler böylece ucuzlaştırıldı, sıradanlaştırıldı ve tüketilir hâle getirildi. Çok büyük ve verimli bir tefekkür ve araştırma sâhası olan ve gecikerek de olsa uluslararası bir disiplin hâline gelen Osmanlı târihiyle onun hayâtının yapıcı, şekillendirici unsuru tasavvuf da bu dejenerasyondan nasîbini aldı.

Edebiyâtın Tüketilirleştirilmesi

Son yıllarda edebiyâtın üretilir, tüketilir bir metâ hâline geldiği, getirildiği çok açıktır. Bu "metâ" sözü tesâdüfen kullanılmadı. Zîra metâ, üretilen, reklâmı yapılan, pazarlanan, satılan/alınan, tüketilen bir ticâret nesnesinin adıdır ve bu yönüyle edebî eserin amacı, niyeti ve anlamına çok uzaktır. Kaldı ki yazarda başlayıp okuyucuda "bi-ten" bir şey olmayan edebî eser, tüketilmek için değil, bilakis çoğal-tılmak, zenginleştirilmek hattâ "tamamlanmak" üzere yazılır. O, okuyucuda/okuyucuyla çoğalan, devam eden hattâ esas anlamını okuyucusuyla bulan bir "olgu"dur. Bu

yüzden olsa gerek Ahmet Hâşim, eserde apaçık mânâ arayan, hiçbir fikrî, hissî ya da estetik bir çaba göstermeksizin eseri halletmeye, tüketmeye çalışan hazırcı bir okuyucuyu "sanatkârın, kendisinden hiçbir şey öğrenemeyeceği ve temasından dikkatle hazer edeceği, âlem-i rûha musallat iğrenç bir tufeylî" olarak niteler. Çünkü bu tür bir okuyucuda metne katılma, metni kendi muhayyile, donanım ve zekâsıyla zenginleştirme gibi bir en-dîşe yoktur, zîra böyle bir okuyucu için metin, bir an evvel tüketile-cek ve yerine yenisini koymak üzere zihin ve ruhtan çıkarılacak teknik ve maddî bir ürün olarak görülür. Söylemek istediğimiz, kitap okumak ya da bir sanat eseriyle yüzleşmek için bir hazırlık ve donanıma ihtiyâcın söz konusu olduğu ve edebiyat metinlerine "üretilen, tüketilen nesneler" gibi bakılmaması gerektiğidir.

Bir edebiyat modasına uyarak veya sırf "prim yapıyor, satıyor" diye senede birkaç defa târihî ya da tasavvufî roman yazanlarla bu yazılanları roman zannederek alan okuyucular arasında yukarıda bahsettiğimiz türden sahih ve sıcak bir edebî ilişki, bir ruh kardeşli-ği söz konusu değildir. Tüketici ve alıcı konumunda olan ve "herkes okuyor" ya da "bu aralar çok moda" düşüncesiyle büyük marketle-rin kasaya yakın yerlerinden kitap alan okuyucunun kitaba dâir bir hazırlığı olmadığından, metne, metnin mânâsına, rûhuna; yazarın hayal ve estetik dünyâsına iştirak söz konusu değildir. Bu cins ki-taplar yüzünden okuma faâliyetini böyle "metâ"lar üzerinden ger-çekleştiren okuyucunun esere katılmak, estetik bir hassâsiyetle onu zenginleştirmek, kendi dünyâsını, his ve hayal zenginliğini yâni mânâsını metnin mânâsına eklemek gibi bir durumu, amacı yoktur.

Okuyucu nitelikli, dikkatli, uyanık ve şuurlu olmaz yâni talep seviyesizleşirse "arz" da ona göre şekillenir ve yazarlar çok çeşitli (daha çok maddî) sebeplerle ve gerçek bir mesâi ve birikime dayan-mayan, dil ve üslûpta olduğu kadar içerikte de alabildiğine keyfîle-şen, pervâsızlaşabilen kitaplar yazabilirler, nitekim yazmaktadırlar da. Bu yüzdendir ki nitelikli, dikkatli ve şuurlu bir okuyucu bu tür kitapları bir istikrah duygusuyla elinden bırakmakta, gerçek sanat/edebiyat da böylece yerini kolay, hızlı, eğlencelik ve traji-ko-mik bir "moda edebiyâta" terk etmektedir. Bu tür modalara uyan, kalabalıklara seslenen, estetik ve entelektüel bir donanım gerektir-meyen ve barındırmayan, eğlencelik, üretilir-tüketilir, satacak, ko-nuşulacak kitaplar da rafları ama daha da önemlisi zihinleri kuşat-maktadır. Bu tür bir kolaycılığın, ucuzluk ve basitliğin ürünleri olan kitapların kapaklarına abartılı baskı rakamları veren veya yayınevi-ne müsâade eden yazarların, "Âfet bana î'tibâr-ı âmme" diyen Hüsn ü Aşk şâirinin edebî asâlet ve zarâfetinden ne kadar uzak düştüklerini görmemeleri de hazin bir hakîkat olarak karşımızdadır.

Moda ve Edebî Moda

Moda kelimesinin etimolojisi oldukça zengin ve karmaşıktır. Bir dizi, sıra ya da düzen içerisindeki hâkim unsur, ya da sık tekrarla-nan eleman

demek olan "mod" kökünden geldiği düşünülen bu kelime, bir taraftan bugünü, bugünün yükselen çizgisini ifâde eder-ken; genel kullanımda da kalabalık kitlenin beğenilerinin, ilgilerinin toplandığı yeri işâret eder. Modada, bir ürünün incelmiş ve gelişmiş bir zevk süzgecinden geçirilmesi söz konusu değildir; modaya ya da moda olana gidişte şuurlu bir seçim, tercih ya da kişisel bir tarz veya zevk-i selimden de bahsedilemez. Kalabalığın moda düşkünlü-ğünde karşımıza çıkan durum, günün gerisinde kalmamanın; her-kes gibi olmanın, başkalarına benzemenin, çoğunluğun hayâtına ve tarzına katılmanın verdiği yalancı bir tesellidir. İnsanların ilgilerini belirlemenin, şekillendirmenin; onları bir yere, bir noktaya sürükle-menin sonra da bu ilgiyi paraya dönüştürmenin, sömürmenin en etkili yolu olan modada gāye, şahsî rengi silmek, kişiye âit zevk ve duruşu yok etmek, ferdi bir anlamda kişiliksizleştirmektir. Her de-virde insanlar moda oluşturmuş ya da oluşan modalara rağbet gös-termişlerdir; öyleyse reklâm, pazarlama, iletişim gibi vâsıtalarıyla teknolojinin, kapitalizmin her alanda yeni modalar üretmesi ve in-sanları mağazalara göndermesi artık normal karşılanabilir. Fakat târih ve tasavvuf gibi nâzik alanların, sırf "satıyor, satılıyor" olması dolayısıyla gelişigüzel roman ya da filmlerin konusu olarak moda-laşması; okuma, araştırma ve tahkik kültürünün hâlâ oluşamadığı ülkemizde, sanat, edebiyat ve tefekkür geleneğimiz adına tedirgin-lik verici bir hâl almıştır. Bu anlamda, son yıllarda "erbâbına" değil fakat herkese, herkes gibi ya da herkes kadar olmayı kabullenerek anonim zevklere (daha çok "beğeni"lere) teslim olmuş insanlara hitap eden bu moda "ürün"lerde,

Hüner esrâr-ı meânî anlamaktır lafz-ı muğlâkdan

diyen şâirden hiçbir şey kalmamıştır. Bunlarda çünkü ne meânî (derin mânâlar), ne esrâr (sırlar) vardır, zâten ne de onu tadacak, hissedecek "ehl-i hüner" söz konusudur. Unutulmamalıdır ki oku-yucunun kalitesini, seviyesini biraz da ona sunulan, onun önüne konan edebiyat eserleri belirler. Aynı şekilde, sağlam ve kaliteli bir edebiyat ortamının teşekkülü de şuurlu, dikkatli, ayıklayıcı ve sor-gulayıcı bir okuyucu kitlesine muhtaçtır. Günümüz Türk edebiyâ-tında, özellikle Türk romanında bu verimli ve gerekli yazar-okur münâsebetinin kesildiği göze çarpmaktadır.

Bağa Destursuz Girmek: Bugünün Edebiyâtında Târih ve Tasavvuf

Târih, özellikle Osmanlı târihi, Türk edebiyâtında, değişik siyâsî ve kültürel kabuller etrâfında ideolojik kamplaşmaların gölgesinde kaldı ve hak ettiği yeri uzun yıllar alamadı. Aslında çok romanesk, yâni tam da romanın istediği çatışmalar, hâdiseler ya da dramatik şahsî mâcerâlar barındıran Osmanlı târihi, yazar için uygun bir ça-lışma, düşünme ve kurgulama sâhasıydı. Bununla berâber Osmanlı târihi, Türkiye'nin zihnen,

fikren ve ilmen değişme ve gelişme gös-terdiği son yıllarda daha geniş ufuk ve zengin bakış açılarıyla sanat-ta, edebiyatta söz konusu edildi. Fakat ideolojik saplantıların, ref-lekslerin baskısından kurtulan târih bu kez, ehil veya nâ-ehil, her meraklının at koşturduğu, her heveslinin kalem oynattığı bir alan hâline geldi. Gücü ve tesiri artık inkâr edilemez medya, önü alına-maz hâle gelen imaj ve reklâm sektörü, maddiyâta dönüşen, daha yaygın tâbirle söylersek "satan" her değeri, her alanı kullandığı gibi artık kapitalizmin çarkına girmiş olan edebiyat, televizyon ve sine-ma da tasavvuf gibi târihi de reklâmı, pazarlaması ve satışı yapılan, üretilen-tüketilen bir metâ gibi kullanmaya başladı. Düşündürücü olansa –bu yazıda dikkat çekmeye çalıştığımız üzere– bunun bir moda hâline gelişidir.

Târihî hâdise ya da şahsiyetler, romancı ya da sinemacıya hazır bir kurgu ve malzeme sunar. Fakat sanatta esas olan, bir konu ya da malzemeyi, ilgi çekici, merak uyandırıcı biçimde kullanmak değil; değişik ve orijinal bakış açısı ve üslûpla yeniden yorumlamak, işlemektir. Fakat biliyoruz ki bir konuyu, alanı, şahsı ya da hâdiseyi çok iyi bilmek güçlü bir sanat eseri oluşturmaya yetmez.[1] Ayrıca târihte önemli ya da etkili bir iz bırakmış çok karizmatik bir şahsiye-tin bir roman kahramanı hâline gelememesi, o kişinin roman kurgu-su içerisinde, sanatın kānunları çerçevesinde kendisine has ve târi-hin ötesinde bir şahsiyet edinememesi günümüz edebiyâtında sık-lıkla görülen durumlardandır ki bu, yazarın o güçlü, etkili târihî şahsiyetin altında ezilmesi demektir. Çünkü bir roman kahramanı –ister romancının muhayyilesinin ürünü olsun, ister târihten alın-sın– kendisine özgü bir sesi, tavrı, kelimeleri, hayâtı ve trajedisi olan insandır. Dış dünyânın realitesinin bir parçası olan bu karakter, eserin fiktif dünyâsı içerisinde yeni bir çehre almalı, yepyeni bir ha-yâtiyet kazanmalıdır. Sanatçı bu gerçekliği, kendi bakış açısı ve estetiği potasında eritmeli, kişileri, zamanları, mekânları târihin ya da günün kendisine sunduklarıyla yorumlamalıdır. Fakat sanatın esâsı olan bu yorumlamada sanatçının sonsuz bir hürriyeti olup olmadığı da ikinci bir problem olarak önümüzdedir.

Modern edebiyat anlayışında gelinen bir nokta vardır: Buna göre romancının muhayyilesi, ele aldığı kişi, devir ya da hâdiseyi kurgulamada sınırlanmamalı, sınırlandırılmamalıdır. Sanat eseri herhangi bir hakîkati ispat etmek, desteklemek ya da öğretmek zo-runda değildir. Zîra sanat, hakîkatin üstünde ve ötesinde bir faâli-yet alanıdır. Ahmet Hâşim'in tâbiriyle meselâ şâir "hakîkat habercisi, belâgatlı insan ya da vâzı'-ı

[1] Hattâ mevzûu târihî olarak çok iyi bilmek bâzen sanatkâr için dezavantaja bile dönü-şebilir. Stéphane Mallarmé'ye âit olan ve Yahyâ Kemal ve Ahmet Hamdi Tanpınar tarafından sıklıkla dile getirilen *"Şiir fikirle değil, kelimelerle yazılır"* şeklindeki hüküm, demek istediğimizi çok iyi özetlemektedir. Evet, sanat eserinde şüphesiz fikir ve bilgi esastır fakat bu çıplak fikir ya da hakikatler, sanatın sırlı aynasına girip yeni bir şekil almadıkça, estetik duyuş tarzının, yâni sanatın içinde erimedikçe, görünmez kılınmadık-ça ortaya çıkan "iş", bir bilgi yığınından öteye gidemez.

k*ā*nun" değildir. Sanatçı, hakîkate ya da hakîkat diye kabul edilen, inanılan ya da yaşanan bir sisteme istedi-ği kıyafeti giydirebilir, onu istediği şekilde yorumlayabilir, deforme edebilir, hattâ bunu yapabildiği ölçüde sanatı yakalayabilir.

Yukarıda ifâde ettiğimiz üzere, elbette sanatçının bilinen, öğre-nilen ya da görülen hakîkatin üzerine çıkması zarûrîdir. Sanat ese-rini bilimsel eserden ayıran da bu şahsî duyuş ve duruştur. Fakat sırf hoşa gidiyor, izleniyor/okunuyor, "satılıyor" diye, milletin ve kültürün üzerinde ittifak ettiği, sembol hâline getirdiği, şahsına mâ-nâlâr yüklediği kişilikleri hiç olmadıkları ya da olamayacakları durumlar, çatışmalar, psikolojiler içerisinde göstermek ne kadar kabul edilebilir bir durumdur? Bu soruyu sormaktaki maksat elbet-te, "sanat eserinde târihe ya da târihî kabullere tam bir sadâkat ol-ması gerekir" şeklindeki bir inanç ya da düşünce değildir. Bir daha vurgulayalım ki sanat; insan, hayat, tabiat veya toplum hakkında estetik, yeni ve orijinal yorumların yapıldığı, eşyaya yeni ve özgün bakış açılarının geliştirildiği bir sâhadır. Ele alınan kişi veya mekân-ların, muhayyel, yarı muhayyel veya gerçek olması ikinci bir mese-ledir. Fakat sanatta nasıl dil, nota ve fırça gibi âletlerin yerinde kul-lanılması ve kompozisyon hayâtî bir önem taşıyorsa, tutarlı olmak da bu derece önem arz eder. Bize göre tutarlılık (eğer eserde karika-türize etme ya da mizah söz konusu değilse) bir romanda kişi ya da toplumun sâdece gerçekçi ya da gerçeğe uygun olarak resmedilmesi değildir; eserin aynı zamanda kurgusu, tekniği, mantığı, niyeti ya da yüklendiği mesajları çerçevesinde anlamlı yere oturtulmasıdır. Meselâ anakronizme ve dil tutarsızlığına düşmemektir. Meselâ Fâtih'le Hocası Akşemseddin arasındaki mânevî bağı ve Fâtih'in hocasına olan hasretini "... Ve ihtiyarın özlemi düşüyor birden içine. Gideli, sonra da Hakk'ın rahmetine kavuşalı yıllar oldu ama tinsel varlığı öylesine yakınında ki!" şeklinde anlatmamak (dil şuuru, burada "tinsel varlık" değil "rûhâniyet" kelimesini kullanmayı gerektirir); konusu 16-17. asırlarda geçen bir romanın kahramanına "Hayâtım, bir film şeridi gibi gözlerimin önünden geçti." dedirtmemek veya "Uyan-dığımda sabah namazı okunuyordu." gibi sözler söyletmemektir. Bun-lar, son dönem târihî romanlarında görülen dil tutarsızlıklarının, dil kararsızlıklarının, en basit örneklerindendir.

Serâpâ bir edep yolu ve İslâm'ın bâtınî ve estetik bir yorumu olan tasavvuf, uzun asırlar boyunca edebiyat başta olmak üzere klasik sanatlarımızın hemen hepsine ilham kaynağı olan; hattâ bâzı sanatların gelişip incelmesinde doğrudan tesiri bulunan mânevî bir iklim olarak kendisini gösterir. Mevlevîhâneler başta olmak üzere pek çok dergâhta mûsikîşinaslar, hattatlar ve şâirler yetişmiş, yetiş-tirilmiştir. Hakîkatte İslâm şerîatından başka ya da öte bir sistem olmayan veya öyleymiş gibi düşünülmemesi gereken tasavvuf, dar ufukların, sığ veya düz görüşlerin zaman zaman tenkîdine uğramış da olsa her çağa seslenen, her devri dolduran, her rûhu doyuran engin bir tefekkür sâhasıdır. Bu yolun büyükleri, dâima özü, mânâ-yı ve öteyi işâret ve ilham eden, insanı kendi

rûhuyla, nefsiyle yüz-leştiren tasavvufu, hazmı güç fakat hazzı ebedî bir "rızâ lokması" olarak nitelemişlerdir. Asıl konusu, bütün realitesi, trajedisi ve bo-yutlarıyla insan ve onun teşkil ettiği toplum olan edebiyâtın, daha geniş planda sanatın böylesine bir kaynağı görmemesi, işlememesi ya da kullanmaması imkânsızdır. Nitekim klasik şiirimiz ve onun estetiğini, rengini benimseyen eski nesir, tasavvufî duyuş ve duruş tarzının doğrudan tesiri altındadır.

Mecâzî ve ilâhî aşkın asırlarca işlendiği bu edebiyat geleneğinin idrâki ancak tasavvufî literatür ekseninde bir yorumlayışla müm-kün olabilir. Tekrâra düşmek pahâsına söyleyelim ki bütün düğüm-lerin çözüldüğü ya da bütün yolların çıktığı yer olarak ilâhî/hakîkî aşk'ı gösteren tasavvuf, tam da bu zenginlik ve inceliğiyle sanatları-mızı asırlarca şekillendirdi, renklendirdi ve inceltti. Şiire çok ince, derinlikli, önemli konular ve problemler bahşetti. Fakat toprakları-mızda batılı rüzgârlar esmeye, Türk aydını kendi ülkesine ve insan-larına Avrupa'dan aldığı gözlüklerle bakmaya başladığından beri-dir, "biz"e âit bir inanç ve yaşama üslûbu olan bu mânevî iklim, sanatlarımıza, özellikle trajedinin, trajik ruhların, zihinlerin, top-lumların gelip dayandığı yer alan romana çarpıtılmış bir motif ve süs olarak girmeye başladı. Oryantalist bakış tarzı ve tutumla yazı-lan pek çok roman, tasavvufu, özellikle de Hz. Mevlânâ'yı, İslâm şerîatından ve onun kaynaklarından uzaklaştırarak (daha doğrusu uzakmış gibi anlatarak) gûya batı'ya ve içerideki batıcı kitleye daha sevimli, daha sıcak, daha şeffaf bir İslâm manzarası sundu.[2] Gerçekten, günümüze gelinceye kadar Hz. Mevlânâ, Şems-i Tebrîzî ve diğer tasavvufî şahsiyetler pek çok kereler roman kahramanı ola-rak karşımıza çıkarıldılar. Fakat eserlerine eksen olarak bu şahsiyet-lerin aşklarını veya hayatlarını seçen pek az romancı, sanatın ezelî kaidesi olan "tabiata uygunluk"u gözetti.

Türk edebiyâtındaki tasavvuf modasına (bu modanın Türkiye'-nin sosyo-politik konjonktürüyle çok ilgili olduğunu düşünüyoruz) kapılan günümüz romancıları ise hiçbir okuma, hazırlanma ve araş-tırma gereği duymadan, birtakım batılı yazar ve şâirlerin zihinlerin-de oluşturdukları imajlarla tasavvufî karakterler oluşturmaya çalış-makta ve bu karakterleri bugünün kelimeleriyle konuşturmakta da bir beis görmemektedir. Böylece "Yaşadığım devre göre sıradışı özellik-lerim, sözlerimle karşımdakini şok edici kişilik yapım, zamânın geçerli ta-bularına ve geleneklerine başkaldırışım çevremdeki insanların kimi zaman tepkisine kimi zaman da ilgisine sebep olmuştur." şeklinde konuşturulan ve Celâleddin-i Rûmî'ye "Mevlânâ'm" diye seslenen bir Şems-i Teb-rîzî karşımıza çıkarılmakta ve maalesef "süper kampanya paketi sayesinde %30 indirimle" satılan bir kitabın başkahramanı olabil-mektedir. Yazı faaliyetini günün ve moda tâkipçisi tüketici kalaba-lığın emrine veren bir başka yazarın ise "aşk" gibi

[2] Türk romanında Hz. Mevlânâ ve Mevlevîlikle ilgili pek çok çalışma vardır. Biz ilgili okuyucuyu bu literatüre yönlendirerek sâdece Sinekli Bakkal'ın Mevlevî Vehbi Dede'sinin "Aşk bes, bâki heves" diyerek "Allah bes, bâki heves" diyen klasik kültüre ne kadar uzak, ne kadar yabancı kaldığını hatırlamakla yetinelim.

riskli ve nâzik bir alanı anlatma gayreti gösterdiği eserinde, Hz. Mevlânâ'yla konuşan bir kahramana "Pardon ama sizin gibi bir yüce zâtın burada ne işi var?" dedirtmesi bu traji-komik durum için diğer bir örnektir.

Kolaylıkla çoğaltılabilecek ve gerçek edebiyâta olan uzaklığımı-zı daha iyi gösterecek bu örnekleri vermekle, bugünün yazarlarının saf ve hâlis bir tasavvuf diliyle konuşmaları, ya da karakterlerini bu şekilde konuşturmaları gerektiğini söylemek istemiyoruz. Elbette bugünün okuyucusu bugüne âit bir dille yazılmış eserleri okuya-caktır fakat tasavvufî şahsiyeti bir roman kahramanı olarak alan ve tercih eden bir yazarın tasavvuf lugatına âşinâ olması, karakterleri kendi tabiat, meslek ya da meşreplerine göre çizip konuşturması, okuyucudaki realite duygusunun zedelenmemesi için asgarî bir zarûrettir. Okuyucu sanatkârdan, duygu ve fikirlere, olaylara, devirlere veya şahsiyetlere âit yeni yorumlar, bakış açıları veya ta-vırlar bekler. Yazarın herhangi bir devir veya şahsiyete âit özgün yorumları tabiî ki olacaktır, olmalıdır fakat "tutarlılık"ı kaybetme-mek şartıyla.

Şunu da hatırlayalım ki roman, okuyucusunda bir gerginlik ve huzursuzluk yaratmak ister. Zîra bu edebî tür, tatminsiz bir zihnin, zihniyetin veya rûhun ürünüdür.[3] Hâlbuki tam tersine, gerginliği ve tedirginliği yok etmeye çalışan tasavvuf, bulanmayı değil durulma-yı ifâde eder; tatminsizliği değil kanaati öne çıkarır. Meseleye bura-dan bakınca tasavvufî roman yazmanın ya da başkahramanı muta-savvıf olan bir romanı inşâ etmenin zorluğu daha iyi görülecektir. Zîra bir roman kahramanı kendisiyle, âilesiyle, çevresiyle veya Ya-ratıcısıyla problemi olan, bunlara yabancılaşan, huzursuz, rahatsız ve kararsız bir tiptir. Derviş ise bunun tam zıttındadır. O nefsini, dolayısıyla Rabbini bilir; yetmiş iki millete hoşça bakar, kanaatkâr ve mütevekkildir; sebeplere takılmaz "Müsebbib"i arar. O, roman kahramanı gibi mağdur veya mazlum olduğunu iddia etmez, O râzı'dır ve râzı olan da dünyevî hesapların, çatışmaların üstünde, ötesinde ve dışında kalmayı başarır. Öyleyse bir yazarın, tasavvufî bir şahsiyeti roman kahramanı hâline getirebilmesi için çok önemli hadleri zorlaması gerekmektedir.

Elbette târih, tasavvuf ya da herhangi başka bir disiplin kimse-nin inhisârında değildir ve herkes gibi sanatkârın da bu alanları seçip eserine mevzu yapması kadar tabiî bir şey yoktur. Fakat bu alanlar romancıya hazır kurgu verirken onu birtakım sınırların içine sokar. Bir romancının değeri de böyle iklimleri ve bu iklimlerin insanlarını gerçek hayattakine tam bir sadâkatle anlatmasında değil, bilâkis onlara sanatın kānunları veya vazgeçilmezleri çerçevesinde yeni hayatlar, yeni vücutlar, yeni kelimeler bahşedebilmesinde tecelli eder. Sanatkâr, tabiattan, târihten veya başka bir kaynaktan malzemeyi, hayâtın objektif realitesini alır ve ona sübjektif,

[3] "Romanın rûhu karmaşıklıkların rûhudur. Her roman, okuyucusuna şöyle der: "Durumlar senin düşündüğünden karışık." Milan Kundera, *Roman Sanatı*, (Çev: Aysel Bora), Can Yay., İstanbul 2002, s. 31.

orijinal ve yeni bir yorum getirir, getirmelidir. Bize, o kişi, o devir, o duygu hakkında yeni pencereler, yeni ufuklar açmalıdır fakat dilde, yorumda, tasarrufta "eşyânın tabiatına" uymak kaydıyla.

Modaya uyularak da olsa târih ve tasavvufun roman veya film-lerin mevzuu olması bir açıdan sevindirici olabilir çünkü yanlış ve-ya eksikleriyle berâber, bir eser dolayısıyla başlayan bir ilgi giderek entelektüel bir okuma, araştırma sürecine dönüşebilir. Bu ümidin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini zaman gösterecektir fakat hayâtın hızlı aktığı, her gün yeni bir "yenilik"in üretilip sunulduğu modern dünyâda bu ilginin böyle bir gayrete dönüşebileceğini ummak için biraz fazla iyimser olmak gerekmektedir. Zîra modern dünyânın insanının bir kez okuduktan sonra bir daha bu metinlere dönme şansı, fırsatı olmayabilir. Çünkü onun, derinlemesine araştırmak ve tahkîkî bilgi sâhibi olmak için zamânı yoktur. Öyleyse yazmanın, en az yaşamak kadar büyük bir mazhariyet ama aynı zamanda bir mesûliyet olduğu unutulmamalıdır.

Sabır Sarmaşıkları (Rubâîler)

Bekir Sıtkı Erdoğan

Hoyrat Yıllar

Düş bitti gönül, bitti ömür yağma - talan…
Mahmurluktan başka nedir elde kalan?
İstersen eğer gerçeğe say sen bu düşü,
Boş avca ne fark eder, ha gerçek, ha yalan!

Kısır Döngü

Gönlüm, sana yetmez mi acep bunca zarar?
Düştün bu kısır döngüye tekrar tekrar…
Kâr umma her akşam kırarak son kadehi,
Sen nefsini kır biraz ki, dönsün sana kâr…

Sayılı Sâniyeler

Bir tur ki ne yol, ne yolcu bâkî ne de ins,
Hep aynı dönüş, aynı karanlık dehliz!
Gelmem diye çırpındığımız dünyâdan
Bir sâniye fark eder mi gitmem deseniz?

Nev'eser'in Eseri

Zeynep Uluant

Yaklaşık altı ay önceydi. Aslıhan Erkişi'nin "Nev'eser" adını taşıyan cd'sini dinledi-ğimde bu genç ve kābiliyetli kızımızın mükemmel icrâsı beni öyle etkilemişti ki "yazmalıyım" dedim. Cd de yer alan biyografi de bir o kadar ilgimi çekmişti. O kadar ki ne-redeyse elli yıl öncesine gittim. Henüz yedi yaşında bir ilkokul öğ-rencisiyken sınıfça Câferağa muhtarı Kemal Bingöl'ün yazıhânesi-ne yaptığımız ziyârette, kendisi bize duvarda sıra sıra asılı duran Türk bestecilerinin resimlerini gösterdiğinde nedense bir fotoğraf karesi gibi zihnimde yerleşen, Nev'eser Kökdeş'inkiydi. Bu benim onunla ilk tanışmamdı diyebilirim. İlerleyen zamanlarda besteleri-ni, adını koyamadığım bir hayranlık ve zevkle dinlemeye devam et-tim. Hakkında tek satır yazmak dahi aklıma gelmemişken "Nev'eser" cd'si beni âdeta bu konuda kalem oynatmaya mecbur etti. Fakat maalesef bu hanım bestekârımız hakkında elde pek fazla bilgi oldu-ğu söylenemezdi. Ben de çevremdeki birkaç usta mûsikîşinasın yönlendirmesiyle değerli tanbûrî Sâdun Aksüt'e mürâcaat ettim. Aynı zamanda annemin ilk mektepten sınıf arkadaşı olan kendisi beni kırmadı ve aradaki nesil farkı yüzünden kısıtlı da olsa radyo-daki müşterek mesâilerinden aklında kalan bilgileri benimle paylaş-tı. İşte böylece Nev'eser Kökdeş'in şarkıları arasında gezinerek biraz da daldan dala atladığım bu yazı ortaya çıktı. Belki kusurlu, belki eksik, belki amatör ama samîmî…

1904 yılında Üsküdar gibi geleneksel kültürümüzün bütün izle-rini taşıyan bir semtte, âilenin en küçük kızı olarak dünyâya gelen Nev'eser Kökdeş ünlü operet bestekârımız Muhlis Sabâhattin Ezgi'-nin kızkardeşi olup Avrupâî bir eğitim görmüş, piyano çalmış ve daha 12 yaşında polka bestelemişti. Bu kābiliyetli ve güzel kız he-nüz 16 yaşında, çocuk denecek bir çağda iki aylık hâmileyken, eşi-nin Çanakkale'de şehit olduğu haberini alınca ağır bir hastalığa ya-kalandı. Oğlu Adnan'ı kucağına aldığında ise "hemiatrofi" denen maraz sâdece yüzünde değil rûhunda da derin izler bırakmıştı.

O, bir yandan hayâtın zorluklarıyla mücâdele ederken, adı gibi (isminin mânâsı "yeni eser" demektir) bir akıma ismini vererek (Nev'e-ser Mûsikîsi) iki kültür arasında kalmış, acılar içinde yoğrulmuş, rûhunun

bütün elem ve hüzünlü neşvesini aksettiren kendine has güfte ve besteleriyle Türk Müziği'nde bir ekol olacaktır. Yaşadığı devrede çok tenkit edilse de onun kadın duyarlılığı ve genlerinden getirdiği mûsikî kābiliyeti dönemin, imparatorluktan cumhûriyete geçiş sancılarıyla büsbütün harekete geçirilerek kanaatimce hâriku-lâde bir tertip oluşturmuştur. Bu huysuz ve kābiliyetli kadının erkek egemen toplumda lâyık olduğunca tanınmaması acaba o devirde pek de alışılmamış bir şekilde kendi ayakları üstünde durmaya ça-lışmasından mı ileri gelmektedir.

"Kuş olup uçsam sevgilimin diyârına…" diye başlayan şarkısını hayâtının belki ilk ve en büyük acısını yaşadığında bestelediği söy-lenir. Yâni gencecik şehit olan pek sevgili eşi için: "Saçından bir tel alsam ah koysam canıma / Söylesem sevgimi kalbimi açsam ona / Aşkımın çiçeğini taksam başına" diye devam eden bu hüzünlü şarkı, edîbâne ve lirik bir söyleyişi, doğu hissiyâtının hâkim olduğu bir vals tarzıy-la dile getirmektedir âdeta...

Yaşadığı zorluklar sanki onun sanatkâr rûhunu daha da hareke-te geçirmektedir. "Rûhumda neş'e hayâle daldım, gel sevgili gel bir ömre bedel / Gönül ister görmek seni, aşkım şâheser / Sevişirdik gündüz gece, tenhâlarda biz gizlice / Başım göğsünde yatarken okşadın nice / Gel sevgili gel, bir ömre bedel" diyen şarkısını dinlerken: O zamanlar sevişmek, böylesi mâsum ve edepli bir şekilde ifâde edilirmiş, hey gidi günler hey!... demek işten bile değildir.

Besteleri öyle herkesin rahatlıkla icrâ edebileceği türden olmadı-ğı için kābiliyetine ve sesine îtibar ettiği sanatkârları Moda'daki evine dâvet etmekte ve orada hep birlikte meşk yapmaktadırlar. Bu meclislerde yer alan büyük ses sanatçısı Sâbite Tur Gülerman'ın, icrâsını o kadar beğenmektedir ki… Zîra Sâbite Tur'un bir opera sanatçısını andıran güçlü sesi, onun, doğu ile batı arasında geniş bir ses yelpâzesine sâhip bestelerini tegannîye çok yatkındır.

"Gül olsam ya sümbül olsam / Beni koklar mısın / Süzgün süzgün bakışlarla / Gizli yalvarışlarla / Başımı göğsüne koysam / Beni okşar mısın / Gel yanıma yanıma çapkın güzelim / Sevdâlıyım ben sana ezelî / Her hâlinde var bir başkalık / Yüreğim çok yanık / Bir görüşte sevdim seni / Ne kadar üzdün beni / İnan artık sözlerime / Biraz bak gözlerime / Kalbimin üstüne yat / Bu sana verir hayat" sözleriyle hüzzamdan bestelediği oy-nak şarkısı, "Gül dalında öten bülbülün olsam / Ötsem yanık yanık gön-lüne dolsam / Aşkını dilesem kalbimi sunsam / Ne olur uğruna sararıp sol-sam / Bahârım çiçeğim / Güzelim sevgilim / Sar beni kollarında / Canım vereyim / Bir kuş olsam da pencerene konsam / Aşkın şarkısını sana oku-sam / Göğsünde yatsam da biraz uyusam / Elemi unutsam neşemi bul-sam" diyerek âdeta şakıdığı nihâvend eseri o devrin, asâlet içre ifâde edilen oynak ama ağırbaşlı türküleri gibidir. Bu şarkının sözleri ba-na nedense Sâmiha Ayverdi'nin Yusufcuk'daki şu satırlarını çağrış-tırır:

"Koruluğun baş başa, düşünceli ve dilsiz ağaçları arasında her zaman

bir kız dolaşır. Yeni sürmüş bir dal gibi incecik vücûdunu vakit vakit buraya atan, bilinmez hangi yürek dağıdır. Rüzgârlı havalarda kendi gönlü gibi karmakarışık olan ağaçlar, durgun geceler bir meşveret fısıltısıyle, sanki onunla içten içe konuşurlar.

…….

Kız, yazdıklarını okuyup beğenmedikçe dertlenir, üzülür amma genede bunları bâzı geceler penceresine uzanan ele vermekten kurtulamaz. Ancak, tek tesellîyi, öyle bezgin, gözü yaşlı olduğu geceler, penceresini açarak korunun en vahşi, en mahzun ve melâlli kuşunun ötüşünü dinlemekte bulur:

-Yusufcuk, Yusufcuk! (Sayfa 7-8)

Besteyle güftenin âhengi ve sâhibinin rûhî dalgalanmalarına tercüman oluşunun ustalığı düşünülürse Nev'eser Kökdeş'in mûsı-kîmizde herhalde ayrı bir yeri olması gerektir.

"Sevmek tesellî şu boş âlemde / Neş'e vardır aşkın her eleminde" diye terennüm ettiği segâh şarkı ise, "Baş başa kalsak seninle bir an / Dök-sem sana içimi kalbim ferahlar" mısrâlarıyla devam ederken, kederli fakat aydınlık iç âlemine ayna tutan bu zor meşrepli ama kābiliyetli kadının hayâtının tezatlarını dile getirmektedir belki de...

"Canândan uzak kaldı gönül / Hasretinden yandı gönül / Ümitsiz olsa da vaad eder gönül / Bir gün şâd olacaktır gönül" derken şark mistisiz-mini garp üslûbuyla birleştirecek ve "Sabra kalmadı artık mecâli / Sev-gilim bekliyor seni bu gönül" diyerek de merdâne fakat meydan oku-mayan nâzik, kadına has üslûbuyla noktayı koyacaktır.

"Yıllardır bekliyorum bir gün dönersin diye / Neden bağlandı gönül vefâsız sevgiliye / Kalbimdeki aşkını hayâlimle süsledim / İnan bana güzelim seni candan özledim / Çoktandır hasretinle inliyor dertli gönlüm/ ıstırapla mı geçsin böylece benim ömrüm" pekiyi ya bu şarkı acaba genç yaşta kaybettiği eşine sonsuz bir hasret, kadere sitem midir?

"Neden bilmem bu iptilâ / Günden güne hâlim fenâ / Aşkta yok mu vefâ / Sorsam sana / Hastadır gönlüm inan bana / Sevmek nedir hiç mi bilmedin / Aylar geçti seni görmedim / Aşkta yok mu vefâ /Sorsam sana / Hastadır gönlüm inan bana" Hüzün ve neşenin ustaca harmanlandığı bu nağmeler aynı zamanda bestekârımızın ruh hâlini anlatır gibidir.

"Sevdikçe seni ömrüm artar ey yâr / Aşkındır bana güzelim yâdigâr / Baş başa kalsak seninle bir an / Âh döksem sana içimi kalbim ferahlar / Ha-yal olmasa ah bu mesut günler / solmasa kalpteki güzel çiçekler" Prozodi-nin olmadığı fakat güfte ile beste arasındaki uyumun, ara nağmeler-deki piyanonun insanı alıp götürdüğü ve "maddî aşk, müstehcen-likten uzak ancak bu kadar güzel ifâde edilir!" dedirten bir şarkı....

"Hüsranla gönül hep inler / Gece gündüz âh eder / Bir serab oldu şimdi hayâlin / Canım sen neşem sen / Bir lahza görsem / Neden solar çiçekler / Onlar da hasret mi çeker / Bilinmez ne söyler / Sevdiğini mi özler gözler" Buram buram hasret kokan bu mısrâlar acaba pek erken kaybedilen hayat arkadaşına yakılan bir ağıt mıdır aynı zamanda?

"Bir emele bin âh çeksem / Zevk duyarım her dem dâd etsem / Sevmek tesellî şu boş âlemde / Neşe vardır aşkın her eleminde / Gönlümde açsın bahar şu kış gününde / Şiir dolu pembe o kış güneşinde… Şiiriyet ve me-lodinin bir arada olduğu bu şarkıyı dinlerken şu soruyu sormamak elde değil: Şimdi bu lisânı acaba kaç kişi anlar? Aynı zamanda Nev'eser Kökdeş'in hemen her şarkısının ve belki de hayâtının öze-tidir bu... Elem ve neşe bir arada... "Hüsranla gönül hep inler / Gece gündüz âh eder / Bir serâb oldu şimdi hayâlin"

Maddî zorluklar, geçirdiği hastalık ve anlaşılamamanın verdiği asabiyetle daha da zorlaşan meşrebi, torunu Zuhal Öcal'ın baba annesiyle son görüşmesinde, piyanoyu kendine göre çalmasına sinirlenip kapağı hışımla parmaklarının üzerine indirmesine sebep olur. Ağlaya ağlaya eve dönen torunu ertesi günü büyük annesinin öldüğünü öğrenecek ve bu acı hâtırayı hep yüreğinde taşıyacaktır.

Nev'eser Hanım, on altı yaşında kaybettiği hayat arkadaşına 8 Temmuz 1962 günü kavuşmuş başka bir deyişle kuş olup sevgilinin diyârına uçmuştur…

Mustafa Rona'nın 20 yy. Türk Mûsikîsi Kitabından bir resim:
Nev'eser Kökdeş bir hayrânıyla.

Makedonya'da Çarşı ve Meydanlarımız

Maksud Ali

Bugünkü siyâsî sınırları içinde Makedon-ya Cumhûriyeti, Osmanlı döneminden kalma mîmârî eserlerimizin sayısı, korunması ve asıl fonksiyonu konusunda devamlı ilgi odağı olmuştur. Balkan savaşlarının yüzyı-lında olduğu gibi 21. yüzyılda da Türkiye Cumhûriyeti Devleti biz-lerle ilgilenmeye devam etmektedir. Evlâd-ı fâtihan bu topraklarda var oldukça mutlaka bu ilgi devam edecektir. Bağımsızlığını 1991'-de îlân ettikten sonra Makedonya Cumhûriyeti'nde ortak zenginli-ğimiz olarak kabul ettiğimiz kültür mîrâsımız spekülasyonları aşa-rak siyâsî araç hâline geldi. Dost ülke Türkiye Cumhûriyeti ise, en ağır dönemlerde yardım elini uzatmış, desteğini esirgememiştir. Si-yâsî ilişkilerin mükemmel olmasına rağmen târihî mîmârî eserleri-miz gerektiği gibi korunamıyor. Son yıllarda bir medeniyetin, bir milletin, bir dînin ve dilin öne çıkarılmasıyla büyük sıkıntılar yaşa-maktayız.

Makedonya'da başta Üsküp olmak üzere şehir meydanları hızla değiştirilmektedir. Bu değişiklikler mutlaka târihî kültürü etkiler. Şehir meydanlarını inşâ ederken Osmanlı döneminden kalma mî-mârî eserlerimizi yıkmakla yok etmeye uğraşıldı. Şehir meydanları-na ihtiyaç var gerekçesi öne sürüldü. Son yıllarda temizlenen mey-danlar başka medeniyetlere âit yapılarla donatılmaya başlamıştır.

Makedonya devleti bir ekonomi ve medeniyet krizinden geçi-yor. Gizlemenin bir anlamı kalmamıştır. Devlet bütçesi harcamaları târihî ve kültürel eserlerin bakımı ve onarımında ayrım yapılmama-lıdır. Dost ülke Türkiye, Osmanlı döneminden kalma mîmârî eser-lerimizin bakımı ve onarımı için yardımcı olabilir ama, bu konuda kendi bütçemizi de zorlamamız gerekir. Bir cihan medeniyetini kur-muş olan Osmanlı Devleti'nde din, dil, ırk ayırımı yapılmadan in-sanların huzur ve rahatı temin edilmiştir. Bugünkü siyâsî sınırları içinde Makedonya Cumhûriyeti, Osmanlı döneminden kalma mî-mârî eserlerimizin sayısı, korunması ve asıl fonksiyonu konusunda devamlı ilgi odağı olmuştur. Kuruluşundan bu yana Türkiye Cum-hûriyeti'nin, Sırp Krallığı, Yugoslavya ve 1991 yılında bağımsızlığı-nı îlân ettikten sonra Makedonya Cumhûriyeti ile ilişkilerinin iyi ol-duğunu görmekteyiz.

Makedonya Cumhûriyeti bütçesinin bir bölümü ekonomik kal-kınma için değil, heykel, anıt, arkeoloji kazılar için harcanmaktadır. Osmanlı döneminden kalma mîmârî eserlerin bakımı ve korunması için ise bütçeden

gerektiği kadar maddî destek sağlanamıyor.

Gelişmemiş demokrasilerde hukuk devletinden bahsetmek mümkün değil, çünkü siyâsî pazarlıkların gücü her şeyden üstün-dür. 2001 yılında yaşanılan iç savaştan sonra getirilen yeni anayasa-da çok etnikli, çok dinli ve kültürlü bir toplumdan söz edilse de bâzı yasaların uygulanmasında ihlallerin olduğunu görüyoruz. 2005 yı-lında Makedonya Cumhûriyeti'nin AB'ye aday ülke statüsünü ka-zanmasına rağmen etnik gruplar arasındaki münâsebetler problem meydana getiriyor.

Makedonya'da başta Üsküp olmak üzere şehir meydanları hızla değiştirilmektedir. Şeffaflıktan uzak kalan bu yapılar için bütçeden yüklü miktarda paralar harcanmaktadır. Bu yapılarla ilgili Yunanis-tan ve Bulgaristan'dan uyarıların geldiğini ve AB sürecinde sıkıntı-lar yarattığını görüyoruz.

2002 yılı resmî sayımlarına göre, Üsküp Büyükşehir Belediye-si'nde Gāzî Baba, Gorçe Petrov, Karpoş, Kisela Voda, Merkez, Çair, Şuto Orizari (toplam yedi belediye) 467.257 nüfus yaşamaktadır. Etnik yapısına göre: % 71.2 Makedon, % 15.3 Arnavut, % 5 Roman, % 1.8 Türk ve diğerleri. Altı belediyede nüfûsun çoğunluğunu Ma-kedonlar, bir belediyede de (Şuto Orizari) Romanlar oluşturuyor. İç savaş sonrası getirilen yeni anayasa gereği belediye sınırları 2004'te değiştirildiğinde çoğunluğu Arnavutlar'ın oluşturduğu Saray Bele-diyesi ve daha iki belediye dâhil edilerek Üsküp Büyükşehir Beledi-yesi'ndeki belediye sayısı (Gāzi Baba, Gorçe Petrov, Karpoş, Kisela voda, Merkez, Çair, Şuto Orizari, Aerodrom, Butel ve Saray) ona çıkmıştır. Bunların yedisinde Makedonlar, ikisinde Arnavutlar ve birinde de Romanlar çoğunluğu oluşturmaktadır. Pek tabiîdir ki za-mânın şartlarına göre, yedi belediyede Makedon partileri, iki bele-diyede Arnavut ve bir belediyede de Roman partisi mensupları belediye başkanı görevinde bulunmaktadırlar.

Osmanlı döneminden kalma mîmârî eserlere gelince, bunların çoğu Üsküp Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Merkez ve Çair Beledi-yesi sınırları içinde bulunmaktadır. Merkez Belediyesi'nde 45.412 olan toplam nüfûsun sâdece %3.2'sini Arnavutlar ve %1'ini Türkler oluşturmaktadır. Bu yüzden etnik gruplar bu belediyede siyâsî gü-cünü kaybetmiştir. Yirmiüç belediye meclis üyesi devamlı Makedon partilerinden çıkmaktadır. Merkez Belediyesi sınırları içinde meclis binâsı, hükûmet binâları, Üsküp'ün Makedonya meydanı, devlet üniversitesi, kültür ve spor salonları, Üsküp Kalesi, Dâvut Paşa Ha-mamı, Taş Köprü ve 1925 yılında yıkılan Burmalı Câmi'in arsası bu-lunmaktadır. Bunlar kadere, iktidarda bulunan hükûmete ve Mer-kez Belediyesi'ne teslim edilmiştir. 2006 yılı seçimlerinde iktidâra gelen Makedon milliyetçi partisi (VMRO-DPMNE) Üsküp 2014 proje-si kapsamında Makedonya şehir meydanını bir inşâat alanına dö-nüştürdü. Heykel, anıt, müze, binâlar (devlet kurumları) ekonomik krize rağmen bütçeden finanse edilmiştir. Bir medeniyete, bir kül-türe, bir dîne, bir dile, hattâ bir siyâsî partiye âit olan yapılar elbette ki etnik topluluklar arasında çatışmaya yol açmıştır.

2004 yılında belediye sınırları yeniden çizilirken, benim etnik topluluğum çoğunluğu sağlasın anlayışıyla hareket edildiği için bu-nun bedelini bugün ödemekteyiz. Hükûmet ve belediyenin başında aynı siyâsî parti olduğu zaman ne gibi olumsuzluklara yol açılabilir görüyoruz. Osmanlı hâkimiyetinin sona ermesiyle Sırp Krallığı dö-neminde mîmârî eserlerin kıyımına başlanmıştır. Güçlü olan istedi-ğini yapabilir dönemi başlamıştır.

Üsküp'te Vardar Nehri'nin iki yakasını bağlayan Taş Köprü'nün sağ tarafında 1494 yılında inşâ edilen Burmalı Câmi 1925 yılında yı-kılmış, yerine Ordu Evi inşâ edilmiştir. 1963 yılı depreminde Ordu Evi yıkılmış, bu arsa 2011 yılına kadar yeşil park olarak kullanılmış-tır. 2011 yılında devlet açık ihâlede Yunanistan şirketine Burmalı Câmi arsasını otel inşâ etmek için satmıştır. Üsküp şehir meydanın-da kilise inşâ etme girişimi Burmalı Câmi inşâsı girişimcilerini hare-ketlendirmiştir. Protestolar M.C. İslâm Birliği tarafından değil, sivil toplum teşkîlâtlarının girişiminde gerçekleşiyordu. Kilise-câmi siyâ-sî çıkmazı gizli pazarlıklar netîcesinde ara çözümle netîcelenmiştir. Kilise, öngörülen yerde değil, 300 m. uzaklıkta (Ordu evi yakınında) inşâ edilecektir. Burmalı Câmi'nin yeniden inşâsı için çalışan giri-şimciler uzun zamandan beri sessizliklerini koruyorlar yâhut bile-mediğimiz sebeplerden bu teşebbüsten çekilmişler (el çektirilmişler) dir. Yapılan haksızlıkları bir tarafa, Burmalı Câmi Vardar nehrinin sağ tarafında müslümanlar için bir ihtiyaç hâline gelmiştir. 1494'te inşâ edilen ve 1925'te yıkılan Burmalı Câmi'in varlığı bilinen bir gerçektir. Oysa çoğunluğu oluşturan Makedonlar (Makedon partile-ri) 2012 yılına kadar aynı arsanın yeşil park olarak kullanılmasını bilerek desteklediler. Bundan, "Câmi inşâsı bizi rahatsız ediyor ve siyâsî arenada yok oluyoruz." düşüncesinin hâkim olduğu ortaya çıkıyor. 2011'de Üsküp Kaleiçi Kilise inşâsı, etnik çatışmalara sebep oldu. Hükûmet koalisyon ortakları (Makedon-Arnavut) tarafından kilise inşâ etme karârı getirilmiş, aynı günün akşam saatlerinde ise yıkma girişimleri vatandaşları rahatsız etmiştir. Bu tür kirli senaryo-lar geçmişte yaşandığı için vatandaş kolay kabul etmiyor. Tekrar gizli siyâsî pazarlıklar geçici bir çözüm üretmiştir. İnşâ edilecek olan yapı kilise değil, müze olarak kullanılacaktır. Gelecekte neler olur, Allah kerim!

Üsküp'teki Taş Köprü 1446 yılında inşâ edilmiş ve hizmete ve-rilmiştir. Sırp Krallığı döneminde Duşanov Most (Çar Duşan Köprü-sü) olarak adlandırılmış. Yugoslavya döneminde dokunulmamış. Makedonya bağımsızlığını îlân ettikten sonra Taş Köprü spekülas-yonları bitmek bilmiyor. Taş Köprü onarımı uzun sürmüş, mihrab yıkılmış/yıktırılmış, onarımda kullanılan malzeme ve târihçesi yıl-larca gündem oluşturmuştur. Mihrap önünde Karpoş'a (1689 yılın-da Türkler tarafından öldürülmüş isyâncı) âit anıt tabelası takılmış-tır. Makedon târihçilerinin bâzılarına göre Taş Köprü Osmanlı dö-neminde değil, Çar Duşan (1308-1355) döneminde inşâ edilmiştir. Taş Köprünün târihçesine gölge düşürmek isteyenler, bu konuyu devamlı gündeme taşımaya başladılar. Kendilerini yiğit hisseden

Makedon târihçileri daha ileriye gidip II. Yustiniyan (VII. yy.) döne-minde inşâ edilmiş olduğunu öne sürerek Yustiniyan Köprüsü ola-rak adlandırmaya başladılar.

Üsküp Şehir Meydanı (Makedonya) 2006 yılında başlatılan 2014 Üsküp projesi ile Türkler ve Osmanlı döneminden kalma mîmârî eserlerine ilgi ve saygı gösterenler için sonu tahmin edilemeyen bir mâcerâyla başladı. Burmalı Câmi, Taş Köprü ve Üsküp Kalesi ile il-gili siyâsî oyunların nerelere uzanacağı bir muammâ. Buna karşı na-sıl mücâdele edilir sorusuna de cevap vermek çok zor. Taş Köprü, sol tarafında Aziz Kliment ve Aziz Naum, sağ tarafında da Aziz Ki-ril ve Metodi heykelleriyle direnişine devam ediyor. Kiril (827-869) ve Metodi (826-885) kardeşler Selânik'te doğmuşlar. Misyoner olan kardeşler Slav hıristiyanlığında büyük anlam taşımaktadırlar. Bü-tün Slovenler'in kültür gelişmelerinde payları geçmektedir. Aziz Kliment (840-916) Kiril ve Metodi kardeşlerin talebesi olarak dünyâ-da ilk Slav Üniversitesini kurmuştur. (3500 talebe eğitimden fayda-lanmıştır.) Aziz Naum (830-910) Kiril ve Metodi kardeşlerin talebesi olarak dînî kültür ve eğitim organizasyonlarında öncülük yapmıştır.

Taş Köprü ve Dâvut Paşa Hamamı arasında Büyük İskender'in babası II. Filip anısına 25 metre yüksekliğinde heykel dikiliyor. Bu-nunla yetinmeyip heykel etrâfı Karpoş adını taşıyacak meydan için hazırlanıyor. Karpoş kimdi? Makedon târihinde 1689 yılında hıris-tiyan Todoroski Karpoş önderliğinde Osmanlı'ya karşı sözde ayak-lanma örgütlenmiş ve kendisini Taş Köprü mihrâbı önünde Osman-lı askeri öldürmüştür. Taş Köprü-Türk Çarşısı istikāmetinde Ekim 2012 yılından îtibâren Karpoş Meydanı ve II. Filip heykelinin yanın-dan geçmek zorunda kalacağız. Ne güzel yakıştı! Dünya târihinde 1689 yılından söz edilirken Makedon halkından bahsedilir mi? Yu-nanistan-Makedonya ilişkilerinde yaşanan gerginliğe ek olarak II. Filip heykelini de katıyoruz. Avrupa Birliği entegrasyonu sürecinde olan bir devlete bu hareketler yakışır mı? Taş Köprünün diğer tara-fında sağdan Gotse Delçev (1872-1903), soldan Dame Gruev'in ara-larından geçmek zorundasınız. Gotse Delçev 1895 yılında Selânik'te Türkler'e karşı ayaklanma örgütlerine katılıyor ve 4 Mayıs 1903 yı-lında Türk askeri tarafından öldürülüyor. Dame Gruev (1871-1906) Türkler'e karşı kurulan VMRO örgütünde yönetici görevinde bulu-nuyor ve İlinden Ayaklanması'nda yer alıyor. 1906 yılında Türk as-keri tarafından öldürülüyor. Taş Köprü'nün hemen altında Gemici-ler Heykeli, 19 yy. sonunda Selânik'te kurulan Gemiciler Terör Ör-gütü anısına dikilmiştir. Terör örgütünün 18-22 yaşında olan genç üyeleri Türk esâretinden kurtulmak için bu örgütü kurmuş, dünyâ-ya kendilerini tanıtmak istemiş ve Ottoman Bank (Osmanlı Bankası) Selânik şûbesine saldırıda bulunmuşlardır. Taş Köprünün 20 metre yakınında dikilen II. Yustiniyan heykeliyle Osmanlı döneminden kalma bu mîmârî eser arasında bir bağlantı kuramıyor insan.

Makedonya Şehir Meydanı'nda gerçekleşen Üsküp 2014 Projesi

çerçevesinde Büyük İskender heykeli tartışmalara yol açtı. Yunanis-tan'ın tepkisine sebep olan bu heykel, AB ilerleme raporlarında yer aldı. 35 metre yüksekliğindeki heykelin etrâfı şadırvan ve fıskiye ile çevrelenmiştir. Napoleon Bonapart 1806 yılında Paris'te Zafer Tâkı'-nın inşâ edilmesini istemiştir. Savaşta gālip gelen bir komutan iste-yebilir. 200 yıl sonra Üsküp'te Zafer Tâkı'nın inşâ edilmesi nasıl açıklanabilir acaba? Paris'teki Zafer Tâkı, târihi anımsatan bir anıt hâline gelmiştir. Üsküp'teki Zafer Tâkı neyi hatırlatacak acaba? Üs-küp 2014 projesi kapsamında Makedonya Şehir Meydanı'nın mîmâ-rî yapısı birkaç yılda değiştirildi. Bu değişiklikler târihî ve kültürü mutlaka etkiler.

Üsküp Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı 10 belediyeden ikisinde, Saray ve Çair'da çoğunluğu Arnavutlar oluşturuyor. Belediye sınır-larının değişmesinden sonra, 2005 yılından bu yana bu belediyeleri Arnavut partilerinden belediye başkanları yönetmektedir. Türk çarşısı dâhil, Üsküp'te Osmanlı döneminden kalma mîmârî eserlerin çoğu Çair Belediyesi'nin sınırları içinde bulunmaktadır. Makedon ve Arnavutlar'da, Türk çarşısı adını kullanmak târihe gömüldü. Son zamanlarda eski çarşı terimi yerini aldı maalesef. Üsküp Türk çarşı-sı 2008 yılında yasayla koruma altına alınmıştır. Çok iyi, ama yetki-liler Türk çarşısında yasa öncesi ve sonrası ruhsatsız yapılara engel olamıyor. 28 Kasım 2006 yılında Cerc Kastriot-Skenderbeg (İskender Bey) heykeli dikildi. (Devlet kurumları arasında kavgalara neden oldu.) Üsküp 2014 projesi Makedonya Şehir Meydanı'nda gerçekleş-tiği için iktidar koalisyon ortağı olan Arnavut Partisi (BDİ) kendile-rine has bir meydan inşâ etmeyi uygun gördü. Cerc Kastriot-Sken-derbeg Meydanı çalışmaları başladı. Üsküp'te Makedonya Şehir Meydanı ve 300 metre uzaklığında Türk Çarşısı girişinde yeni inşâ edilen Cerc Kastriot-Skenderbeg Meydanı arasındaki yarış, etnik topluluklar arasında mevcut güvensizliğin bir göstergesidir. İki bü-yük etnik topluluk böyle yarışa girse diğer etnik toplulukların hâli ne olacak? Biz Türkler ne yapalım acaba? Makedonya Devleti'nin bağımsızlığının 20. yılını (Eylül 2011) Makedonya Şehir Meydanı'n-da kutladığı programlara Arnavutlar'ın katılmaması şehir meydan-larının vatandaşları birleştirmek için değil, ayırmak için kullanıldı-ğını gösteriyor.

Üsküp Türk Çarşısı 600 yıllık târihinde hiç bu kadar tartışılır bir hâle gelmemişti. Arasta Câmii onarımı yâhut yeniden inşâsı devlet kurumları ve Makedonya Cumhûriyeti ile İslâm Birliği arasında karşılıklı suçlamalarla başladı.

İslâm Birliği, Makedonya Cumhûriyeti devlet kurumlarıyla olan çekişmelerini dikkate almayıp Arasta Câmii'nin çalışmalarına ruh-satsız başladı ve inşâat bitmek üzere. Arasta Câmii, Köse Kadı Câ-mii, Murat Paşa Câmii, Mustafa Paşa Câmii, Bezisten, Çifte Hamam, Kapan Hanı, Sulu Han, Kurşunlu Han turistlerin ilgisini çekecek mîmârî eserlerdir. Makedonya Cumhûriyeti Kültür Bakanlığı ve Çair Belediyesi, çarşının canlanması için kültür etkinlikleri düzenle-meye başlamıştır. Kafe ve barların açılmasıyla çarşının eski rûhu kaybolabilir mi acaba? Üsküp Türk

Çarşısı'nın vatandaş ve turistle-rin üzerinde 100, 50, 20 yıl önce ve bugünkü anlamı, değeri, etkisi nedir? Türk Çarşısı'nın girişinde inşâ edilen Cerc Kastriot-Skender-beg Meydanı'nın çarşının canlanmasında payı olacak mı? Meydan, heykel yarışı etnik topluluklar arası ilişkileri nasıl etkiler acaba? Şe-hir meydanlarını inşâ ederken Osmanlı döneminden kalma mîmârî eserlerimizi yıkmakla yok etmeye uğraşıldı. Şehir meydanlarına ih-tiyaç var, gerekçesi öne sürüldü.

Son yıllarda temizlenen meydanlar başka medeniyetlere âit yapılarla donatılmaya başlamıştır. Manastır Saat Kulesi'ne 1991 yılında Makedon aşırı unsurlar tarafından haç takıldı. Yeni Câmii ve Saat Kulesi yakınında 2011 yılında II. Filip (Büyük İskender'in babası) heykeli dikildi. 2012 yılında Makedon Ortodoks Kilisesi girişimiyle İshâkiye, Yeni Câmii ve Saat Kulesi üçgeninde kilise inşâsı için çalışmalar başlatıldı. Kilise yetkilileri, "Osmanlılar kiliseler üzerinde câmiler inşâ ettikleri için şimdi Müslümanlar kilise inşâsı için sorun çıkarmamalıdırlar," diyorlar. Manastır Müftüsü Plum Veliu isyan ediyor. "Vakıf arsası üzerine kilise inşâsına izin vermek mümkün değil," diyor. Pirlepe Saat Kulesi'ne 1991 yılında ruhsatsız olarak haç takıldı, devlet kurumları ses çıkarmadı. 2001 yılında iç savaş sürerken Çarşı Câmii yakıldı. Pirlepe Çarşı Câmii'nin yeniden inşâsı 11 yıldır engelleniyor. Çarşı İçi Câmii'nin ibâdete açılmasını içlerine bir türlü sindiremiyorlar. Câmii'nin müzeye dönüştürülme düşüncesi kesinlik kazanıyor.

Ohri Şehir Meydanı'nda (Hacı Kāsım Meydanı) 1952 yılında Hacı Kāsım Câmii'nin yıkılmasıyla Osmanlı döneminden kalma mî-mârî eserlerden iz kalmadı. Makedonya, bağımsızlığını 1991 yılında îlân ettikten sonra değişik yapılara yer verildi. Aziz Dimitri Kilisesi üzerine câmi inşâ edildiği rivâyetinden kaynaklanarak açık alanda ruhsatsız dînî hizmet verilmektedir.

Gün gelir kilise inşâatı başladığında kimse ses çıkarmaya cesâret edemeyecektir. Üçgen şeklinde rûhânî azizlere heykeller dikildi. Aziz Kiril ve Metodi kardeşler, talebeleri Aziz Kliment ve Aziz Naum heykelleri şehir meydanına güzellik katmaktadır!... 1952 yılında Hacı Kāsım Câmii'nin yıkılmasında kin, nefret, tahamülsüz-lük rol oynamışsa, Makedonya Devleti'nin demokrasiye geçmesiyle birlikte yaşama kültürünün oluşturulmasında samîmî adımların atılmasını vatandaşlar haklı olarak beklemektedir.

Üsküp Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Merkez Belediyesi, Ma-nastır, Pirlepe ve Ohri örneklerinde Makedonların çoğunluğu oluş-turduğu şehirlerde yıkmakla, yakmakla, siyâsî gücü kötüye kullan-makla toplumların hiçbir şey kazanmadığını görüyoruz. Üsküp Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Çayır Belediyesi'nde Arnavutların çoğunluğu oluşturduğu belediyelerde Osmanlı döneminden kalma mîmârî eserlerin korunmasında sıkıntılar olduğunu görüyoruz. Debre mezarlıkları, Ustruga Şehir Meydanı, Râhibe Tereza anıtı gibi örnekler bizlere ders olmalı.

Ortak geçmişimizin berâber değerlendirilmesinden kimse zarar

görmez. Berâber sâhip çıkmanın ve yaşatmanın yolları samîmî iletişimden geçer. Makedonya devleti bir ekonomi ve medeniyet krizinden geçiyor. Gizlemenin bir anlamı kalmamıştır.

Aşırı unsurların isteklerini yerine getirmekle değil, birlikte yaşama tecrübesine sâhip olan kesimlere dikkat ve duyarlı davra-nılmasında ortak faydamız olacaktır. Devlet bütçesi harcamaları esnâsında târihî ve kültür eserlerinin bakım ve onarımında ayrım yapılmamalıdır. Dost ülke Türkiye, Osmanlı döneminden kalma mîmârî eserlerimizin bakımı ve onarımı için yardımcı olabilir ama biz de bu îmar ve ihyâ çalışmalarına katkı sağlamalıyız.

Üçüncü Tepede Hayat

Mehmet Nuri Yardım

Değerli yazar Beşir Ayvazoğlu'nun Divanyolu adlı eseri yayımlandığında çok sevinmiş ve kendi kendime "Beşir Bey birçok kıymetli biyografi kita-bı yazdı. İnşallah bundan sonra da târihî semtlerimizin monografi-lerini kaleme alır." demiştim. Şükürler olsun ki bu temennim ger-çekleşti ve Ayvazoğlu, Divanyolu'nun ardından şimdi de Üçüncü Tepe'de Hayat / Beyazıt'ın Derin Târihi isimli eseri kültür hayâtımıza kazandırdı. *Divanyolu*'nun ardından Beyazıt'ın yazılması coğrafî devamlılık bakımından çok isâbetli olmuştur. Geçenlerde Kubbealtı Beyazıt Kitabevi'ndeki imzâ gününde Beşir Bey'le sohbet ederken, "İnşallah bundan sonra da Şehzâdebaşı'nı okuruz." dileğinde bu-lundum. Şehzâdebaşı'ndan sonra Fâtih-Edirnekapı ve hemen ar-dından Şehremini-Kocamustafapaşa kitapları ile âdeta Suriçi'ndeki semtlerimizin târihini usta bir yazarın kaleminden okumak ne gü-zel! Tabiî Aksaray, Balat ve Eminönü de bu târihî havzaya dâhil edilebilir. Ben yazarımızın bu zor ama o kadar da mukaddes işi büyük bir gönül rahatlılığıyla yapabileceğine ve İstanbul'un kültür târihini yazabileceğine inanıyorum.

Kubbealtı'ndan çıkan kitabın ilk sayfalarını çevirdiğimizde kar-şımıza Beyazıt Meydanı'nın eski muhteşem görüntüsü çıkıyor. Ha-vuzun, tramvayların ve eski otomobillerin doldurduğu meydan… Hemen arkasındaki sayfalarda meydanın bugünkü görüntüsü… Sâ-dece bu iki fotoğrafı mukāyese etmek bile İstanbul'daki değişimi ve şehrin nasıl kalın bir şekilde deri değiştirdiğini göstermeye yeter, artar bile…

Evvela söz konusu meydanın ismini ele alalım. Bugün bu ismi çok farklı biçimlerde telaffuz edenler vardır. Durak isimleri bile farklı. Önce Ayvazoğlu'nu dinleyelim:

"Günümüzde Beyazıt şeklinde telaffuz ettiğimiz ismin doğrusu Bâyezid'dir, ama artık bu kelimeyi böyle telaffuz edebilecek kimse yok. Eski ga-zete, dergi ve kitaplarda bu ismin Bayezıd, Bayezit, Bayazıd, Bayazıt, Be-yazıd ve Beyazıt şekillerinde kullanıldığını söylersem Türkçenin ve imlâsı-nın ne hâle getirildiğini daha iyi anlatmış olurum."

Evet çok gariptir ki, bir semtin ismi bu kadar farklı biçimlerde ifâde edilebiliyor ne yazık ki! Beyazıt'ı bugün "galat-ı meşhur" ka-bul edip kullanıyoruz. Üçüncü Tepede Hayat/Beyazıt'ın Derin Târihi'n-de, Osmanlı ve Cumhûriyet döneminde kültür, sosyal ve siyâsî ha-yâtımızda büyük rolü ve değeri bulunan Beyazıt Meydanı'na dâir ince ve değerli teferruat

bilgiler okuyucuya sunuluyor.

18 ve 19'ncu yüzyıllarda da bir ticâret ve alışveriş merkezi olan Beyazıt Meydanı, doğrusu bugün de hemen hemen aynı fonksiyonu icrâ etmektedir. Bir asır önce çeşitli gıdâ maddeleri ve sanat eserleri meydanda satılırken bugün de alan bir bakıma serbest satıcıların, pazarcıların ve işportacıların en çok rağbet ettiği bir yer. Cumartesi-pazar günleri ve hafta arasında akşam saatleri meydan cıvıl cıvıldır. Giyim eşyâlarından küçük ev eşyâlarına, kitap dergi sergilerinden çeşitli cam eşyâlarına kadar envâiçeşit ürünü burada bulmak ve sa-tın almak mümkün. Demek ki, meydan bugün de eskimeyen hüvi-yetiyle karşımızda. Birçok İstanbullunun her gün önünden gelip geçtiği Beyazıt Meydanı'nın, hakîkaten son birkaç asrın bir bakıma derin târihi olduğu ve pek çok olaya tanıklık ettiği apaçık ortada.

Her zaman haraketli bir semt ve tenezzühün sıkça yapıldığı meydan, eski kurban bayramları sırasında hayvan pazarı olarak da kullanılmıştır. Geçmişte dut ağaçlarının gölgesinde burada dolaşan vatandaşlar zamanla yeşile hasret kalmış ve güneşin altında yan-mışlar. Ama yine de burası câzibe merkezi olmaktan kurtulamamış-tır. Kadîm meydan, sosyal olayların da mihveri olmuş ve bâzı îdam-lar burada gerçekleşmiştir. Erkân-ı Harp Binbaşısı Çerkez Hasan Bey bu geniş alanda îdam edilmiştir. Târihî meydan, 31 Mart İsyâ-nı'ndan sonra da İttihatçılar'ın kurduğu darağaçlarına, Mahmut Şevket Paşa cinâyetine, Boğazlıyan Kaymakamı'nın ipe çekilmesine de tanık olmuştur. Hiçbir zaman vazgeçilmez olan alan, darbecile-rin ilgisini de sürekli üstüne çekmiş, 27 Mayıs darbecileri buraya "Hürriyet Meydanı" adını verirken bu yakışıksız isim 12 Eylül dar-becileri tarafından kaldırılmıştır.

Üniversite tahsîli yaptığım 1980'li yıllarda da Beyazıt Meydanı, yine bir buluşma ve muhabbet yeriydi. Beyazıt Kütüphânesi ve Sa-haflar Çarşısı arasında kalan Çınaraltı hem oturup çay içmek iste-yen edebiyat severlerin hem de tesbih ve küçük antika eşyâ satan es-nafın tutkulu mekânıydı. Bir de o zaman şimdi Hat Eserleri Müzesi olarak hizmet veren binâda Belediye Kütüphânesi vardı. Sonra o kütüphâne Atatürk Kitaplığı'na taşındı. Doğrusu Beyazıt Meyda-nı'nda benim en çok ilgimi çeken bölüm, Sahaflar'ın önünde ve eski Belediye Kütüphânesi'nin boylu boyunca çevresinde yere serilen eski eserlerdi. Ne kadar çok kitap aldım o sergilerden. Raflardaki-lere göre bir hayli de ucuz olurdu yerde sergilenen kitap ve dergi-ler… Edebiyat, târih, sosyoloji, psikoloji, tasavvuf ve sanat kitapla-rı… Boy boy, çeşit çeşit… Hattâ ansiklopediler… Bugün o eski kitap sergileri açılmıyor artık. Bu ayrılık, içimde bir hüzün meydana ge-tirirken öte yandan kitabın yerden yukarıya kaldırılmasına da se-vinmiyor değilim doğrusu. Türkiye Diyânet Vakfı'nın Sultanah-met'teki kitap fuarını buraya taşıması, ramazanda meydana bir canlılık kazandırmıştır.

Üçüncü Tepede Hayat/Beyazıt'ın Derin Târihi'nde semtin genel bir târihçesini okuyoruz. Roma döneminde Forum Theodosius, Bizans döneminde ise Forum Tauri diye anılan Beyazıt Meydanı bugünkü adını, Sultan 2. Bâyezid'in yaptırdığı külliyeden almış. Bilindiği gi-bi İstanbul

yedi tepe üzerine kurulmuştur ve Beyazıt bu meşhur ye-di tepeden üçüncüsüdür. Üçüncü Tepe, bugün Beyazıt Devlet Kü-tüphânesi olarak hizmet veren Kütüphâne-i Umûmî ve İstanbul Üniversitesi olarak eğitim hayâtımıza katkı sağlamayı sürdüren Darülfünun kurulduktan sonra daha da canlanmıştır. Meşhur Sa-haflar Çarşısı ile meydan artık ilim, kültür ve sanat erbâbı için de câzibe merkezi olmuştur. Zamanla üniversiteden çıkıp kütüphâneye ve sahaflara gelen ilim adamları ve dostları olan yazarlar ve sanat-kârlar Çınaraltı ve Küllük isimli kahvelerde buluşmaya ve yârenlik etmeye başlamışlardır. Sâdece Çınaraltı ve Küllük için bile müstakil bahisler açılabilir, haklarında kitaplık çapta çalışmalar yapılabilir.

İsmâil Sâib Hoca'nın Kedileri

Kitap bir semt târihi değil, ansiklopedik bilgilerle doldurulmuş bir ansiklopedik çalışma hiç değil. Aksine Sahaflar Çarşısı'yla, üni-versitesiyle, Beyazıt Devlet Kütüphânesi'yle ve bu kütüphânenin efsâneleşen müdürü İsmâil Sâib Sencer Hoca'nın yüzü aşan kedi hikâyeleriyle bir kültür kitabı. Ayvazoğlu, özellikle 1950'li ve 1960'lı yılların irfan ocakları olan Çınaraltı, Küllük kahvelerini, sonra bizim de 1980'lerde öğrencilik yıllarımızda en sık dadandığımız Beyazsa-ray Kitapçılar Çarşısı'yla yakın târihimizde irfânımıza hizmet eden diğer müesseseleri bize tanıtıyor. Çarşısı, hamamıyla, yazarı sanat-kârıyla bir bakıma belki de İstanbul'un en gözde ve göz önündeki meydanının özlü târihini okuyoruz. Beşir Ayvazoğlu'nun kılı kırk yaran titizliğini biliyoruz. Eser boyunca verilen bilgilerin kaynağı belirtiliyor, muhtelif fotoğraf, çizim, gravür ve haritalarla da görün-tü bakımından kitap zenginleştirilmiş bulunuyor. Yâni Üçüncü Tepe-de Hayat'ı bir roman niyetine de okuyabilirsiniz, bir albüm gibi de sayfalarını çevirip seyrana çıkabilirsiniz.

Kitabın önsözünde Beyazıt Meydanı'nın bugünkü hâlinin hiç de iyi olmadığına ve iyi düzenlenmediğine dikkat çeken Ayvazoğlu, "Ben ne mîmârım, ne şehirci; fakat bu şehirde yaşayan, bu şehrin târihine ve kültürüne ilgi duyan, problemleriyle haşirneşir olan bir yazar olarak bir şeyler yapılması gerektiğine, küçük, fakat dikkatli bazı düzeltme ve uygulamalarla bu meydanın yeniden yaşayan bir meydan hâline getirilebileceğine inanıyorum." diyor. İnşallah bu eser, mîmar olan İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı sayın Kadir Topbaş'ın da dikkatini çeker ve yeniden esaslı bir düzenleme yapı-lır. Ondan sonra da Beyazıt, artık kaçılması değil koşulması gereken bir huzur mekânı olarak hepimizin biricik sığınağı olur.

Kör Kazma İle Başlangıç

Roman tadında okunan eserin başında Yahyâ Kemal'e âit olan meşhur "Kör kazma" tâbiriyle karşılaşıyor ve şu satırları okuyoruz:

"Yıllar önce peşine düştüğüm bir meseleyi açıklığa kavuşturmak için 1940'ların gazetelerini tararken *Son Posta* gazetesinde 'Îmârın Karşısında-ki Heyûlâ' başlıklı bir yazıya rastlamıştım. Ne zaman önünden geçsem,

içimi Rızâ Tevfik'in 'Harap Mâbet' şiirindeki benzer bir hüzünle dolduran târihî bir eser hakkında yazılmış olduğu için hemen dikkatimi çeken bu yazının altında Nusret Safâ Coşkun imzâsı vardı. Eski eserlerin yıkılmasına karşı çıkarak îmârı engellediklerini iddia ettiği İstanbul sevdâlılarına verip veriştiren yazar, Bâyezid Hamamı hakkında şunları söylüyordu…"

Elbette bundan sonraki bilgileri eserden öğrenmek mümkün olabilecek. Üçüncü Tepede Hayat Beyazıt/Meydanı'nın Derin Târihi'ni okumak bizi nefis bir yoluculuğa çıkaracaktır. Îmarcıların son yüz-yıl içinde şekilden şekle soktukları bu güzel meydanın renkli târihi-ni öğrenmek isteyenler bu müstesnâ eseri bir an önce okumalı. Ha-vaların giderek ısındığı bu günlerde böyle değerli eserlerle serinle-mek gāliba en iyi tercih olacaktır. Zamânı çok iyi değerlendirerek birbirinden kıymetli eserleri kültür hayâtımıza kazandıran Beşir Ayvazoğlu'na, esere özel îtinâ gösterdiği anlaşılan Ersu Pekin'e ve elbette kitabın neşrinde emeği geçenlere teşekkür etmek bir borç. Kitaba bolca emek veren ve tasarımını mükemmelleştiren sanatkâr Ersu Pekin'in mâhir eli, sayfalara adamakıllı değmiş! Bu husûsiyet hemen fark ediliyor.

Üçüncü Tepede Hayat, şimdiden kütüphânelerdeki imtiyazlı yerini aldı bile. İnşallah gelecek zamanlarda, yine Beşir Ayvazoğlu imzâsıyla, Şehzadebaşı kitabını okumak ümîdi ve hasretiyle…

Okuduklarım-Gördüklerim Duyduklarım

Kemal Y. Aren

Değişim

"Devam ederek değişmek;
değişerek devam etmek."
A.H. Tanpınar

Hayat ne kadar değişti Yâ Rabbî!..

Yaşama tarzımız, telakkîlerimiz, konuşmalarımız hattâ ses ton-larımız dahi değişti.

Tanpınar, "değişerek devam etmek!" diyor. Yâni değişmenin bir emr-i tabiî olduğunu kabul ettikten sonra bunun nasıl olması ge-rektiğini söylüyor:

Devam ederek!...

*

Efendim, benim şu anda 'değişme' ve 'devam etme' kavramla-rına takılışıma, geçen akşam bir dostumla sohbet ederken, ortaya çıkan bir husûsun tespîti, sebep oldu:

Kullandığımız malzemelerin, giyeceklerimizin, yiyeceklerimizin ne kadar dayanıksız olduğunu ifâde ettim, aldığım cevap:

"Doğru söylüyorsunuz da, bunu niye yadırgadığınızı anlayamadım? Îmâlâtçı veya reklamcı, ya da satıcı o malı sizin önünüze koyarken daya-nıklılığını değil, tasarımını methediyor. Siz aslında tasarım satın alıyorsu-nuz. Güzel, şık, albenili, çok fonksiyonlu ve de markalı!... Ben son senelerde hiçbir alıcının seçtiği malın sağlam olup olmadığını sorduğuna şâhit olmuyorum. Öyle ki alıyor, aldığı anda model değişikliği oluyorsa hemen onu bir kenara bırakıp veya atıp yeni modele sarılıyor. Bir evvelki kullanılır durumda olsa veya şakır şakır çalışıyorsa dahi dert değil, atılıyor ve son model alınıyor. Böyle!... Tüketim ekonomisi!..."

Çok haklı!...

Yerden göğe kadar haklı!

Ben, aldığım metâın dayanıksızlığını dile getirirken, kazancı-mın harcamalarıma yetmediği düşüncesinden hareket etmiştim. Pek çok kimseden de aynı sızlanmaları duyuyorum. Aslında kâğıda döktüğümüzde elimize geçen para hiç de öyle küçümsenecek bir meblâğ değil! Aksine bundan beş on sene öncesine göre hayli yük-sek bir kazanç!.. Ne var ki o

yüksekliğine rağmen harcamalarımıza yetmiyor! Fazla teferruatlı düşünmediğim için de, 'paranın bere-keti kalmadı' hükmüyle, îmânî zaafımıza bağlıyordum:. "*Ne ola-cak besmeleyi unuttuk, 'Allah bereket versin!'* temennîsini unuttuk, şükrümüz azaldı... *sonu, olacağı bu işte!.*" diyordum. Dün akşam o dostumun îzâhı ile kendime geldim.

Çok doğru, ne paranın bereketi azaldı, ne de îmânım zaafa uğ-radı!...Ben, dün ne idiysem, bugün de o'yum. Değişim benim dışım-da ve benim elimde olmayan etkileşimimde! Tıpkı tabiat şartları gi-bi!. Yağmur yağar, ıslanırsınız; hava soğur üşürsünüz. Yağmuru durdurmak, ya da havanın soğumasını önlemek elimizde değil! Aynı bunun gibi kapitalizmin 'üretim, üretim, üretim, daha çok üretim nâralarının aksisadâsı tüketim, tüketim, tüketim ve bunu karşılayabilmek için zavallı çırpınışlar!'

Gelişen teknolojilerle yürütülen akla hayâle sığmaz şiddetteki reklam kampanyalarının sağnağı altında ben, biz, sıradan, zavallı orta halli tüketiciler, şiddetli kış şartları ortasında açıkta kalmış bir garîban gibi donuyoruz. Bir şemsiye almayı, içimizi ısıtmayı düşü-nemiyoruz, daha doğrusu düşünme fırsatı verilmiyor… Âdeta yük-sek volümlü cihazlarla: "Al! Al! Al!.." çığlıkları ile, ambale ediliyo-ruz. "Al!" diyorlar, "kullan veya kullanma, istersen at! Ama al!"

Alıyoruz, almak için çabalıyoruz, çırpınıyoruz, çıldırıyoruz ve ne yapıp yapıp alıyoruz.

Bunun bir tek adı var: CİNNET!

20. ve 21. yüzyıllar insanlığın cinnet asrıdır!

*

Elimde olmadan dünkü yaşayışımızı tahayyüle daldım!

Benim, "yiyin, için, ama israf etmeyin!" diyen bir îmânım vardı. Ben, "azıcık aşım, dertsiz başım!" derdim. Ben, rengi solan elbisesini ters-yüz ederek tekrar yeni gibi yapıp giyen; altı delinen ayakkabı-sına tekrar tekrar pençe vurdurup kullanan, delinen çorabını ya-mayıp ayağına geçiren, ufacık bir kâğıt parçasını bile atmaya kıya-mayan, onu tekrar insanın hizmetine sokan, sofrasındaki bir kap yemekle, az katık çok ekmekle doyan ve bütün bunları bir ibâdet huşûu içinde yapan ve yaşayan bir nesle mensuptum.

Nerde benim o kanâatkâr insanlarım?

Ben gene o'yum dedim. Acaba?

ACABA?.. BEN HÂLÂ O'muyum?

Zannetmiyorum!.. Çok değiştim, çok!...

Şu kumru gibi, tek tek basarak, yâni devam ederek değil, serçe gibi zıplaya zıplaya, bir evvelki adımımdan alâkamı keserek değiş-tim!..

Bu söz nereden mi çıktı?

Bahçede oturmuş, baharın keyfini, kuşları seyrederek çıkarır-ken aklıma geldi. Kumru bayağı, bizim gibi, bir ayağını ileri attığın-da diğer ayağı arkada yere basmaya devam ediyor, kendinden emin, rahat yürüyor. Serçeler ise zıplaya zıplaya yerde geziyorlar. İleri gitmek istediğinde iki ayağı da havada… Çocuklar gibi, oyun oynar gibi.

*

Hani ben ”kökü mâzîde olan âtî” idim?
Kökümden koptuğumu hissediyorum!

*

Âtî değil, tâbi olduğumu düşünüyorum!

*

Rabbim ıslâh etsin!.. Ne diyelim!

*

Aziz dostlar, MOMO adlı romanı okuyunuz. Bu kadar hayıflan-manın üzerine ilâç gibi gelecektir.

Momo, dokuz-on yaşlarında; içi sevgi dolu; zayıf, çelimsiz vü-cuduyla vahşî kapitalizme direnebilen; kendisini kurtardığı gibi, sevgisiyle dostlarını da o canavarın dişlerinden çekip alabilen bir kız çocuğu!.. Bu sâhada bir prototip!... Momo’yu seveceksiniz!

Okuyun şu romanı! Bana duâ edersiniz.

Yazarı Michael ENDE. Macar asıllı bir Alman. Kabalcı yayınla-rından çıktı. Daha önce de yazmıştım… Ama?…

‘Ettekrârü ahsen!’